

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Odbor sociálních věcí Krajského úřadu Pardubického kraje

Odbor komunitních služeb Magistrátu města Pardubice

Sborník příspěvků

z vědecké konference s mezinárodní účastí

Aktuální otázky sociální politiky 2009 – teorie a praxe

Záštitu nad konferencí převzali

doc. Ing. et Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka Fakulty ekonomicko-správní Univerzity Pardubice

Bc. Miloslav Macela

člen Rady Pardubického kraje zodpovědný za sociální péči

MUDr. Štěpánka Fraňková

náměstkyně primátora města Pardubice

Pardubice, 10. 11. 2009

Univerzita
Pardubice
Fakulta
ekonomicko-správní

Tato publikace prošla externí recenzí a za jazykovou úpravu zodpovídá autor příspěvku.
© Univerzita Pardubice, 2009

ISBN 978-80-7395-217-4

Programový výbor konference

doc. Ing. et Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, děkanka
předsedkyně programového výboru

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, proděkan pro vnější vztahy

Bc. Miloslav Macela

Krajský úřad Pardubického kraje, člen Rady Pardubického kraje zodpovědný za sociální péči

MUDr. Štěpánka Fraňková

náměstkyně primátora města Pardubice

Mgr. Danuše Fomiczewová

Krajský úřad Pardubického kraje, Odbor sociálních věcí, vedoucí

Mgr. Ivana Liedermanová

Magistrát města Pardubic, Odbor komunitních služeb, vedoucí

prof. PhDr. Karel Paulík, CSc.

Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta filozofická

Organizační výbor konference

doc. Ing. Ilona Obršálová, CSc.

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, proděkanka pro rozvoj a vnější vztahy

Mgr. Jan Mandys

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav veřejné správy a práva

Ing. Pavlína Čížková

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, děkanát

Ing. Radka Stárková

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, děkanát

Mgr. Miloš Sládek

Krajský úřad Pardubického kraje, Odbor sociálních věcí

Bc. Radek Flosman

Magistrát města Pardubic, Odbor komunitních služeb

Odborné zaměření konference

Sociální politika

Sociální práce

Veřejná správa

Cíle konference

Deskripce aktuálních oblastí sociální politiky, sociální péče a veřejné správy

Komparace a propojení teoretických poznatků se zkušenostmi z praxe

Úvodní slovo

Vážené kolegyně, vážení kolegové, milí přátelé,

sociální politika je v letošním roce i v souvislosti s nástupem krize ovlivněna faktory, které determinují kvalitu sociálních systémů a sociální politika se tak často stává ještě diskutovanějším tématem než v minulosti. Z mnoha stran toto může být pocíťováno jako nestabilita sociálních systémů a vést i k obavám občanů o sociální služby. Veškeré kroky v oblasti sociální ekonomiky je třeba posuzovat v kontextu ostatních politik a hledat pak optimální úroveň sociálních opatření tak, aby byla chráněna lidská práva, ale přitom systém podpory v sociální oblasti nevedl k destrukci hospodářství naší republiky.

Tato situace vede nejen v rámci celé ČR, krajů i obcí k nutnosti stanovit priority i pro sociální oblast. A v oblasti sociálních služeb je tento úkol opravdu velmi náročný. Cílem odborné i laické veřejnosti je vytvoření stabilního sociálního systému, jehož financování i efektivita by byly nezpochybnitelné. Město Pardubice se snaží v rámci tohoto diskurzu o vlastní aktivní koncepci sociální politiky, jejímž výstupem je mimo jiné i schválený Komunitní plán rozvoje sociálních služeb, na jehož naplňování pracuje sedm pracovních skupin tvořených kompetentními odborníky z řad poskytovatelů sociálních služeb.

Konference *Aktuální otázky sociální politiky 2009 – teorie a praxe* nabízí cennou konfrontaci zástupců akademické obce a sociálních pracovníků z řad poskytovatelů sociálních služeb či sociálních pracovníků veřejné správy. Dává tak prostor pro dichotomii teorie versus praxe, což ji činí neobyčejně zajímavou nejen pro účinkující, ale především pro odbornou i laickou veřejnost.

Jménem pořadatelů, jmenovitě odboru komunitních služeb Magistrátu města Pardubic a Fakulty ekonomicko – správní Univerzity Pardubice, bych vám ráda popřála příjemné zážitky nejen při prezentaci příspěvků, ale i při vzájemných diskusích.

Ivana Liedermanová

vedoucí odboru komunitních služeb Magistrátu města Pardubic

Obsah

BRYCHTOVÁ, Š.: Úloha municipalit v otázce ochrany týraných a opuštěných zvířat.....	6
HABURAJOVÁ ILAVSKÁ, L.: Štandardy kvality sociálnych služieb v Slovenskej republike	16
KŘÍŽOVÁ, S.: Integrace klientů ze zařízení pro výkon ústavní výchovy do společnosti – zkušenosti z pohledu pracovníka tohoto typu zařízení.....	23
KUBEČKOVÁ, M.: Komunitní plánování sociálních služeb ve Středočeském kraji	29
MANDYS, J.: Dilemata určování kvality života	36
NÁDVORNÍKOVÁ, L.: Eticky problémové situace sociálního pracovníka v roli studenta sociální práce	44
PASTRŇÁK, R.: Problematika diverzity v sociální práci	51
SLÁDEK, M.: Naplňování etických zásad při poskytování sociálních služeb	55
SOLANSKÝ, O.: Konec populačního boomu v ČR?	62
STOEVA, P., HŮLOVÁ, G.: Prevence v oblasti zadlužování a exekucí nejen v sociálně vyloučených lokalitách.....	68
ŠÁNDOROVÁ, Z.: Systémový přístup v procesu komunitního plánování města Pardubic, příklady dobré praxe pracovní skupiny	74
ŠRAHŮLKOVÁ, K.: Metody primární prevence v zemích Beneluxu.....	79
VOHRADNÍKOVÁ, L.: Sociální péče v meziválečném Československu	86

ÚLOHA MUNICIPALIT V OTÁZCE OCHRANY TÝRANÝCH A OPUŠTĚNÝCH ZVÍŘAT

Šárka Brychtová

Abstrakt

Předkládaný článek je formulován ve dvou hlavních rovinách. První část se zabývá popisem základních filozofických problémů práv zvířat a zahrnuje jeho stručný exkurz v historickém vývoji legislativy i veřejného mínění. Snaží se představit různé názory na danou problematiku.

Druhá část se věnuje situaci v České republice – vývoji legislativy v této oblasti po roce 1989 a především existenci a fungování městských a obecních útulků a jejich vazby na veřejnou správu, především samosprávu. V této oblasti se podařilo udělat mnohé a práva zvířat jsou přece jen nějak ošetřena, přestože v praxi je situace samozřejmě jiná a většinou závisí na pracovnících samosprávy, jak jsou ochotni plnit platné předpisy a jaké jsou jejich finanční možnosti.

Závěrečná část potom zmiňuje také krátce stav této problematiky v době ekonomické krize a jejího dopadu na útulky.

Abstract

The article is framed into two main levels. In the first part of the subscription – it deals with philosophical problem of animal rights and their protection with outline of natural and science conception and last research of animal intelligence. It takes in brief excursion this problematic in historical development of legislature and public opinion.

The second part runs problematic of dogs shelters (asylums) in relation to public service, local government and the whole of society. It takes in especially situation after 1989. It made much in this problematic and animal rights are perhaps well treated, but praxes is different off course and it depends on representatives of municipalities how are able to fill valid regulations and their financial possibilities.

Closing part mentions also briefly condition of this problematic in time of economic crisis and its impact to shelters.

Klíčová slova

práva zvířat, ochrana zvířat, městské a obecní útulky, samospráva a opuštěná zvířata, obce

Key words

animal rights, animal protection, dogs asylums, municipal dogs asylums

1. Úvod

Ochrana zvířat představuje v podstatě interdisciplinární pohled, zahrnuje biologii, filozofii, ekonomii, legislativu i etiku. Téma velmi rozsáhlé a vzhledem ke svému obsahu velmi zanedbávané – pokusím se alespoň nastínit tuto problematiku.

Charles Darwin rozšířil, při vysvětlování mechanismu lidské inteligence, svoji evoluční teorii i na lidský mozek. Byl přesvědčen, že se stejně jako ostatní orgány, musel vyvinout

z jednodušších organismů. Vždyť všechna zvířata čelí podobným nástrahám života: hledají potravu, partnera, cestu lesem, mořem nebo nebem, bojují o přežití, o teritorium, o svoje místo na zemi. Darwin tvrdil, že řešení těchto úkolů vyžaduje schopnost kategorizovat a řešit problémy. Při svých úvahách předpokládal, že i bezobratlý živočichové (např. žížaly) musejí být nadány určitými poznávacími schopnostmi. Co jiného je vlastně posuzování vlastností listové hmoty, (kterou ucpávají své chodbičky) než náznak inteligence? Darwin našel mnoho důkazů existence různých stupňů inteligence v celé živočišné říši. Jeho objevy byly logické a v podstatě jednoduché (stačí jen pozorovat zvířecí svět).

Na začátku 20. století, však vědci upustili od darwinovského přístupu k inteligenci zvířat a zvířatům vůbec. Ve snaze o větší vědeckost se přiklonili k behaviorismu, který považuje zvířata za trochu lepší stroje, a soustředili svoji pozornost na laboratorní studie bílých potkanů...

2. Filozofie práv zvířat

Jejich tvrzení bylo v podstatě souhlasné s racionalistickou tradicí – včetně názoru dvou jejích klíčových postav – Descarta a Kanta. Racionalismus jako filozofický směr byl ve věci zvířat odmítavý. Nejextrémnější je Descartův názor, že zvířata nemají žádné vědomí a nejsou tudíž o mnoho více než pohyblivé stroje. Descartova filozofie tehdy vytvořila doslova propast mezi duchem a hmotou a zvířata zařadila zcela do sféry hmoty. Tento jeho materialistický předsudek má negativní dopad doposud – na vnímání zvířat i na člověka samotného. Jedná se o psychofyzický dualismus, který nepoškozuje jen vnímání zvířata... Ale vraťme se k dalším racionalistickým filozofům... Co o zvířatech soudil I. Kant? Jeho modré nebe nad hlavou a mravní zákon v srdci; zřejmě platilo jen pro sobecké zájmy člověka... Kanta to zřejmě vedlo k mírnějším úvahám než Descarta, přesto, však byl přesvědčen, že zvířata žijí hlavně proto, aby sloužila pouze lidským zájmům. Kantovi se to zřejmě líbilo, pochybuji však, že se to líbí zvířatům....

Touto problematikou se samozřejmě zabývali i jiní filozofové, jejich názor byl naštěstí diametrálně odlišný. Již v prvním století se našli osvícenci, např. Plutarchos nebo Porfyrios, kteří trvali na tom, že lidská dokonalost je totožná s konáním dobra a vyžaduje tudíž nepůsobit zbytečné utrpení jiným tvorům, lidským i nelidským. Na základě toho byli oba dokonce vegetariány.

A navzdory pozdějším racionalistickým názorům se našli i další filozofové – představitelé především osvícenského humanismu, kteří se snažili zmírnit utrpení zvířat. V 18. a 19. století to byl především J. Benthan, který vrátil otázku zvířat do oblasti etiky. Známy je jeho výrok: Otázkou není: jsou schopna myslet?, ani: Umějí mluvit?, ale: Mohou trpět?

Významné dílo této problematiky – Práva zvířat – vyšlo v roce 1892. Jeho autorem byl Henry Salt. Salt byl velkým zastáncem zvířecích tvorů a napadal nekompromisně veškerou praxi působící jim utrpení. Jiné jeho dílo – Obhajoba vegetariánství – ovlivnilo významné zastánce vegetariánské stravy – G. B. Shawa nebo Gandhího.

Myšlenky týkající se lidského zacházení se zvířaty sahají do hluboké historie a aktuální jsou i v současnosti. S etickým, ekonomickým i politickým problémem zvířat se setkáváme v mnoha různých filozofických přístupech: od řeckých mýtů, platónské a neplatónské filozofie, také náboženství – judaismu, křesťanství, dále i v renesančním humanismu, osvícenství, racionalismu, utilitarismu, dále také antropologii a samozřejmě v přírodních vědách - zoologii, dále veterinárním lékařství i etice. Problematika zvířat je aktuální, ale nevyřešená, neřešená a v podstatě stále v pozadí... Důvod je zřejmý – za zvířata nemá, kdo

lobovat, za jejich dobro tedy určitě ne. Přesto se ovšem s pokrokem celé lidské společnosti, věci posunuly dopředu. Masivně roste počet hlasitých hnutí proti zvířecímu utrpení. Otázka zvířat se vrací i do filozofie. Současní filozofové - Peter Winter a Tom Regan, trvají na racionálním předpokladu, že zvířata mají svá práva, která jsou pošlapávána. Ročně člověk zabije, umučí a utrápí pro svou spotřebu či jen zábavu stovky milionů zvířat.¹

Pozoruhodným rysem moderního hnutí za osvobození zvířat je rozsah, v jakém se spojují filozofické argumenty, morální imperativ, legislativa a praktické akce. Společnost se vyvíjí, a nejen to i příroda nám vrací úder – a to je jen dobře – vždyť na jakých základech může lidstvo ospravedlnit zabíjení, ubližování a omezování svobody a pohybu nelidských bytostí? Není snad respekt, soucit a láska ke všem formám života nejcennější hodnotou, kterou člověk mohl této planetě nabídnout? Mohl, ale zatím plně nenabídl... Přesto se někteří vědci i prostí lidé snaží a ledy se i v této oblasti začaly pomalu, ale jistě hýbat...

3. Změna společenského vnímání i politické legislativy – pohled do světa a historie

Změnám společenského vnímání a politické legislativy předcházely pochopitelně i nárůst počtu lidí, kteří si uvědomovali potřebu zájmu i o další obyvatelé naší planety – zvířata. Určitý vliv tu bezpochyby sehrála i kultura – významná je např. kniha autorky A. Sewell (Black Beauty) vydaná v roce 1877, která popisovala těžký život koní Anglie 19. století. Proslulými se staly knihy J. Londona, spisovatele, který byl výše zmíněným darwinismem silně ovlivněn a jehož právě zvířecí postavy získaly větší proslulost než ty lidské. Druhou polovinu 20. století okouzly svět knihy J. Adamsonové – Příběh lvice Elsy a Volání divočiny. Literární a filmoví kritici se shodují v zajímavém názoru: je to jedna z vůbec nejdojemnějších love-story, co kdy byla napsána a zfilmována. Je o to zajímavější, že se jedná o skutečný příběh. Přátelství člověka a divoce žijících zvířat otevřelo další pohled na soužití těchto živočišných druhů a ukázalo hluboké a drastické zásahy člověka do celých ekosystémů. Příroda vlivem člověka postupně ztrácela své mystérium; zvířata svoji svobodu, teritorium i život sám... Z určitého pohledu jsou vlastně utlačovanou skupinou žijící na zemi pod lidskou dominancí.

Ale vraťme se zpět do civilizace. Právně došlo k prvním úspěchům v 17. století. První zákon proti týrání zvířat byl stanoven v kolonii Massachusetts v roce 1641. Zákon zakázal týrání nebo surovosti na zvířecích tvorech, kteří se obvykle chovají pro užitek člověka. Od 17. století do dnešní doby došlo v řadě zemí k přijetí mnoha právních předpisů, které se týkají ochrany zvířat.

Postupně si tak alespoň určitá část veřejnosti začíná uvědomovat potřebu etického nebo alespoň přijatelného soužití se zvířecími tvory. První společnosti pro ochranu zvířat se začaly objevovat v 19. století a už tehdy získaly tisíce členů a začaly ovlivňovat kurs společenských změn i politické legislativy.²

---

¹ Odhaduje se, že kolem 60 – 100 milionů zvířat ročně je jen v USA zneužíváno pro různé pokusy. Stovkám milionů zvířat je upíráno elementární právo na minimální pohyb. Individuální brutalita páchaná na zvířata po celém světě je v podstatě nespočítatelná.

² Současné významné celosvětové společnosti jsou např.:

- Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA) - britská královská společnost pro prevenci krutosti na zvířatech. Tato britská organizace na ochranu zvířat byla založena již v roce 1824². Organizace patří mezi nejstarší svého druhu a je největší na světě. V současné době pro organizaci

4. Práva a ochrana zvířat v České republice - současnost

Za výrazný mezník v novodobé historii České republiky v otázce ochrany zvířat lze pokládat začátek 90. let 20. století, kdy se v prostorách pražské Městské knihovny uskutečnila schůze, na níž zazněla ostrá kritika katastrofálního stavu tehdy ještě československé ochrany zvířat. Ta v podstatě neexistovala – až na několik ojedinělých a beznadějně přeplněných útulků a množství stejně nevyhovujících domácích depozit, kde zoufalí ochránci na své náklady řešili nejbolestnější případy týraných, nemocných a opuštěných zvířat.

V roce 1992 je přijímán zákon o ochraně zvířat a ve stejném roce začíná televizní vysílání osvětového pořadu *Chcete mě?*; mediální, ale i skutečnou tvář ochrany zvířat ČR se stává významná postava událostí z roku 1968, zpěvačka Marta Kubišová. Dále v roce 1993 vzniká Ústřední komise pro ochranu zvířat a v roce 1994 jedna z našich nejvýznamnějších nevládních, neziskových organizací se statutem nadace – Nadace na ochranu zvířat.³ Během 90. let 20. století a na začátku 21. století vzniká u nás celá řada nadací a organizací pro ochranu zvířat – např. Cibela, Děti Země, Hnutí Different Life – práva zvířat, Nadační fond Psí duše, Nadace otevřená dlaň, Ochrana fauny, Společnost pro zvířata, Svoboda zvířat, Liga na ochranu zvířat ČR apod.

Jak je to s legislativou? V České republice je soubor právních předpisů zabývajících se touto problematikou poměrně rozsáhlý a je všeobecně přijímáno jejich rozdělení na tzv. přímou a nepřímou ochranu zvířat proti týrání.

- Přímá ochrana zahrnuje ochranu zvířat vymezenou právními předpisy, které vymezují, zakazují a postihují činnosti považované za týrání zvířat.
- Nepřímá ochrana zvířat proti týrání zahrnuje ochranu zvířat, kterou vymezují předpisy upravující zacházení se zvířaty a ochranu jejich pohody a zdraví. Jedná se o předpisy,

---

pracuje 328 vyškolených inspektorů, kteří zasahují v konkrétních případech. Je jednou ze zakládajících organizací Eurogroup for Animal Welfare.

- EUROGROUP for Animals - organizace reprezentující nejvýznamnější organizace na ochranu zvířat ze všech členských států EU s cílem prosazovat zájmy zvířat v evropských institucích. Je prostředníkem při jednání mezi ochránářskými organizacemi a institucemi Evropské unie, snaží se o implementaci zákonů a nařízení řešících ochranu zvířat do zákonodárství EU a jejích členských států. Byla založena v roce 1980, v současné době má okolo 20 členů.
- World Society for the Protection of Animals (WSPA) - Světová společnost na ochranu zvířat WSPA je mezinárodní organizace na ochranu zvířat existující již více než 45 let, se sídlem v Londýně a pobočkami po celém světě. Současná struktura organizace vznikla v roce 1981. Zastiťuje více než 400 ochránářských organizací z více než stovky zemí celého světa. Má zvláštní status poradce při Organizaci spojených národů a status pozorovatele v Radě Evropy. Finančně podporuje projekty zabývající se záchrannými programy a ochranou zvířat, pořádá kampaně a organizuje výchovné programy.
- The Species Survival Network (SSN) - koordinuje činnost organizací zabývajících se ochranou zvířat a životního prostředí z celého světa. Jejím hlavním cílem je dbát na dodržování dohody CITES (Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin byla sjednána v roce 1973 ve Washingtonu. Jejím cílem je ochrana ohrožených druhů živočichů a rostlin, živých i mrtvých exemplářů a jejich rozpoznatelných částí i výrobků z nich. V současné době má úmluva 173 smluvních stran.).
- a mnoho dalších ...

³ Pozn.: Jejím zakladatelem je paní M. Lund, Česká zemědělská univerzita v Praze, Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně a Veterinární a farmaceutická univerzita v Brně. Čestnou členkou správní rady Nadace je v podstatě mediální tvář české ochrany zvířat – paní Marta Kubišová.

jejichž hlavním cílem není ochrana proti týrání, ale které svým obsahem přesto k ochraně přispívají.

Zákon na ochranu zvířat pocházející z roku 1992 – zákon č.246/1992 Sb., byl několikrát novelizován a úplné znění tohoto zákona ve znění pozdějších předpisů lze najít (zákon č.149/2004 Sb.) Přímá ochrana zvířat proti týrání je obsažena dále v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem k tomu, že je Česká republika členem EU, je zavázána dodržovat také nařízení EU a je smluvní stranou řady evropských dohod o ochraně zvířat. Celý seznam všech právních předpisů na úseku ochrany zvířat proti týrání publikovala jedna z našich nejvýznamnějších nevládních, neziskových organizací se statutem nadace – Nadace na ochranu zvířat.

Nejvýznamnějším zdrojem informací, kde jsou k dispozici nejdůležitější předpisy jsou webové stránky ministerstva zemědělství sekce ochrana zvířat, kterou provozuje Ústřední komise pro ochranu zvířat. Tato komise byla zřízena ke dni 1. září 1993 ministerstvem zemědělství podle § 21 ods. 2 zákona č.246/1992 Sb., o ochraně zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů. Komise je příslušným orgánem ochrany zvířat, který doporučuje opatření a koordinuje plnění úkolů na úseku ochrany zvířat, a tudíž se podílí i na tvorbě a pozměňování odpovídající legislativy. Její stanoviska a připomínky, však nejsou právně závazné, vyjadřují nicméně odborné názory komise na danou problematiku.

5. Obce a ochrana zvířat (psů)

V další části příspěvku této problematiky, která je velice široká, bych se ráda věnovala oblasti, která je viditelná a velmi palčivá, neboť se jedná o zvířata, která k člověku již dlouhodobě patří a na jejichž příkladě lze složitou a těžkou situaci praxe soudobé ochrany dokumentovat – jedná se o problematiku opuštěných a týraných psů.

Na úvod bych ráda opět zmínila Darwina a jeho hlavní myšlenky. Kritici Darwina sice jeho pozorování v přírodě přirovnávali k úsměvným historkám a nařkli ho z antropomorfismu, avšak moderní věda musela těžce přehodnotit svůj názor. Bez Darwinovy evoluční perspektivy nejsou větší poznávací schopnosti člověka z biologického hlediska v podstatě vysvětlitelné. Právě psi jsou snad nejvhodnějším příkladem toho, jak snadno se rozvíjejí mentální dovednosti. Milovníci psů se svými svěřenci hovoří a jsou přesvědčeni o tom, že jim jejich čtyřnozí přátelé rozumí. Toto psí nadání bylo konečně vědou doceněno v roce 2001, kdy border kolie Rico v jednom soutěžním německém pořadu znal názvy asi dvou set hraček a snadno se učil nové. Ve snaze najít další příklady pročetli vědci stovky dopisů od lidí, kteří tvrdili, že jejich pes má podobné nadání. Další border kolie Betsy rozuměla dokonce 340 slovům, znala jména nejméně 15 lidí a vědecké testy prokázaly, že dokáže přiřazovat předměty k fotografiím. *Je to pes v lidské smečce*, říká o ní její majitelka, *my se učíme její řeč a ona se zase učí naši*.

Ústav evoluční antropologie při Institutu Maxe Plancka v Lipsku došel při své badatelské činnosti se psi k závěru, že slovník Betsy je stejně rozsáhlý jako slovník batolete. Koho to tedy vlastně člověk před 15 000 lety domestikoval? Nedluží člověk zvířatům mnoho? Neměl by vlastně s těmito tvory navázat komunikaci místo jejich týrání a mnohdy i zabíjení?

Ale zpět k realitě. Jak se vyrovnává veřejná správa s množstvím opuštěných a týraných psů pohybujících se bezprizorně po českých městech a vesnicích a která jsou bez pomoci člověka v podstatě odsouzená k záhubě? Podle platných předpisů jsou obce povinny se

postarat stejně jako o každou nalezenou nebo ztracenou věc⁴, i o zvířata bez pána. Nejčastěji se jedná právě o toulavé a opuštěné psy. Dále na základě podnětu krajských veterinárních správ obce zajišťují technicky buď náhradní umístění týraného zvířete, popřípadě jeho

---

⁴ Rada ochránců zvířat významně nesouhlasí s touto interpretací a dožaduje se změny. V současné době probíhají petiční akce proti této formulaci:

Petice za změnu legislativy týkající se změny postavení zvířat v právním řádu ČR z věcí na živé tvory
Především na podporu vládního návrhu občanského zákoníku (sněmovní tisk č. 835/0) § 466 ve znění: „Živé zvíře není věc. Ustanovení o věcech se na zvíře použijí přiměřeně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze živého tvora.“, nebo jiného návrhu zákona, pokud vládní návrh nebude projednáván, kde by postavení zvířat v právním řádu ČR měnilo z věcí na živou bytost.

Vážené poslankyně, vážení poslanci,

velmi si vážíme a oceňujeme váš přístup v oblasti legislativy o ochraně zvířat a velice Vás prosíme o pomoc a podporu v této věci.

Jsme velice rozhořčeni výrokem předsedy parlamentní strany KDU – ČSL Cyrila Svobody k vládnímu návrhu zákona uveřejněného v televizních novinách stanicemi Nova a Prima dne 27. dubna 2009, kde doslova prohlásil: „Zvíře je věcí, a nemá smysl tvrdit, že zvíře není věcí ...“.

Z tohoto důvodu jsme se rozhodli podpořit touto peticí snahu změnit právní postavení zvířat (jak ze současné platné legislativy vyplývá) z pouhé nevnímající, nic necítící a neživé věci na myslícího živého tvora. Pokud nebude současný vládní návrh Občanského zákoníku vůbec projednáván, petice vyjadřuje podporu jakékoli snaze tuto změnu právního postavení zvířat do právního řádu ČR prosadit.

Současně žádáme, aby v zákoně byla uvedena možnost zákazu vlastnictví zvířete při opakovaném prokázaném týrání.

Zdůvodnění:

Jakékoli zvíře se dosud právně považuje za pouhou věc. Věc je však pouze neživý předmět, který nemá jakékoli pocity. Nevnímá bolest, strach, radost a nemá sociální potřebu jakéhokoli kontaktu s jinými živými bytostmi či věcmi.

Naopak, každé zvíře cítí bolest i radost a podobně jako člověk má spoustu emocí. Zvíře, pokud je zcela izolováno od jakéhokoli sociálního kontaktu, trpí těžkou frustrací a dle Zákona č. 246/1992 Sb. je možno takové počínání klasifikovat jako týrání.

Žádnou neživou věc ovšem nelze týrat, zatímco jakéhokoliv živého tvora ano. Na rozdíl od zvířete, odložení či dlouhodobé uskladnění věci bez kontaktu s jinými věcmi je běžnou záležitostí a nelze v žádném případě tvrdit, že by tímto počínáním věc psychicky trpěla.

V poslední době se značně zvyšuje počet týraných zvířat. Kompetentní orgány státní správy i místní samosprávy tuto situaci většinou nijak neřeší. Je to i důsledek právního postavení zvířete jako neživé a nic necítící věci. Vzhledem k současné degradaci zvířete na úroveň pouhé věci, není ani možno zakázat vlastnictví zvířete. Existuje pouze možnost případného odebrání týraného zvířete. Odebrání však nikomu nezabrání pořídit si zvíře jiné a opět je sadistickým způsobem týrat.

Souhlasíme s tím, že zvířata musí být v určitém ohledu považována za majetek, a proto se na ně musí vztahovat i určité právní úpravy vymezující vlastnictví, odpovědnost apod. Tato skutečnost však nic nemění na tom, že už v základních právních předpisech by měla být zvířata definována jako živé, vnímající a myslící bytosti, které lze pouze pro určité právní úkony ocenit ekonomickou hodnotou, stejně jako je takto v některých případech hodnocen i člověk - viz vyhlášky pro výpočet a stanovení výše odškodného za různé újmy na zdraví nebo životě, apod.

Týrání bezbranného zvířete je pouhý předstupeň týrání lidí. V současnosti se množí případy šikany mezi lidmi spojené s velkou agresivitou nebo přímo případy agresivního napadení. Velmi často je následně prokázáno, že dotyční „začínali“ právě na bezbranných zvířatech ...

Snažíme se zařadit mezi vyspělé země a stát se rovnoprávným partnerem ostatních zemí sdružených v EU. Avšak většina skutečně vyspělých států již ve svých právních předpisech nedefinuje zvíře jako pouhou věc. 1)* Evropské direktivy či doporučení mnohdy přejímáme do našeho právního řádu mnohem přísněji, než byly EU stanoveny a proto vzniká otázka, proč se tedy právě náš stát v právním postavení zvířat doposud řadí k zemím méně vyspělým a sociálně zaostalým, když v ostatních oblastech se snažíme vyspělým státům vyrovnat?

Petice je vypracována v souladu se zák. č. 85/1990 Sb. v aktuálním znění o právu petičním.

Datum vzniku petice: 1. června 2009

odebrání a náhradní péči o něj, nejčastěji v útulku. Pravomoc rozhodovat o uvedených případech mají pouze obce s rozšířenou působností ve správním řízení, které je vyvoláno podnětem příslušné krajské veterinární správy. Tento postup je volen proto, že pracovníci úřadů obcí lépe znají místní prostředí a mohou lépe posoudit situaci.

Obce, tj. samozřejmě i města, mohou zřizovat obecní útulky pro zvířata, ale mohou také na základě smlouvy využít umístění do soukromých útulků nebo takových, které mohou provozovat například i zájmové organizace. Útulek musí být opravdu útulek a musí splňovat dané podmínky a být pod dozorem místně příslušné veterinární správy. Provozovatel útulku musí splňovat podmínky o obhospodařování majetku příslušné obce, musí proto mimo jiné vést evidenci příjmu, ale i výdeji zvířete; komu a za jakých podmínek bylo zvíře svěřeno na jeho žádost. V této souvislosti je třeba připomenout velice prospěšnou změnu v zákoně o policii, na jejímž základě může policie od 1. 1. 2009 vstupovat na pozemky a do chovatelských zařízení, kde je důvodné podezření z toho, že zde dochází k týrání zvířat.

Útulek by měl být tedy tím zařízením, kde je o nebohá zvířata dobře postaráno, dbá se na povinnou vakcinaci, vedou správnou evidenci, spolupracují s orgány státního veterinárního dozoru a zvířata jsou vydávána pouze do dobrých rukou.

- Jak je to ale opravdu v praxi?

Problematika je poměrně rozsáhlá, ale pokusme se ji stručně postihnout. Obecně se dají útulky rozdělit do několika skupin:

- útulky městské (obecní) – vybudované a spravované městem či obcí, často městskou policií - tyto útulky obvykle fungují nejlépe, jsou zajištěné a financované z rozpočtu města či obce, některé (převážně ve větších městech) mají i placené stálé zaměstnance,
- útulky zřízené a spravované právnickou osobou (spolkem či organizací ochrany zvířat) – kvalita těchto útulků je různorodá, záleží na možnostech finančních i personálních; často mívají smlouvu s městem nebo obcí, která k nim posílá nalezená zvířata a platí určitou sumu na péči o ně; některé si však finance zajišťují samy podle možností,
- útulky soukromé – i zde je kvalita velmi různorodá závislá na finančních možnostech, celkově ale v těchto útulcích bývá nejvíce problémů; i tyto útulky mívají smlouvu s obcí, často jsou ale závislé čistě na sponzorských darech a dobročinnosti.

Pokud jde o způsob financování, mají útulky různé možnosti a zdroje:

- zřízené a financované plně městem či obcí,
- mají uzavřenou smlouvu s obcí, která platí za pobyt zvířete nalezeného v jejím regionu,
- financované čistě ze soukromých zdrojů a z darů.

Problémem často bývá snaha obcí vyhnout se povinnosti postarat se o bezprizorní zvířata ve svém regionu a neochota dávat na péči o ně jakékoliv peníze z rozpočtu obce a věnovat tomu jakýkoliv čas a energii. Jako vše, i toto je především v lidech, zvláště v menších obcích velmi záležití na lidech v zastupitelstvu. Často musí nadace a ochránci zvířat v některých konkrétních případech tlačit na obce a nutit je k plnění zákonných povinností i v této oblasti.

Dalším zásadním problémem mnoha útulků je nedostatek financí a velká nejistota dalšího finančního zabezpečení, závislost na milodarech sponzorů a drobných dárců. Z toho potom vyplývají nedostatky v péči o zvířata, pokud jde o výživu, ubytování či veterinární péči.

Problémem bývá také zajištění všech potřebných povolení a dokumentů (veterinární správa, stavební úřad apod.) a přesná evidence zvířat. Bohužel, často jen nadšení nestačí a shromažďování velkého počtu zvířat, o které již není možné se za stávajících podmínek a z omezených zdrojů kvalitně postarat, je častou bolestí především soukromých útulků. Média pak často dělají z těchto lidí šílence; oni však v podstatě jen nestačí všechna zvířata zvládnout, nemají na to ani sílu ani zdroje, jen dobrou vůli, dvě holé ruce a malý důchod... Často útulky nejsou ochotné z kapacitních důvodů brát psy z jiných regionů nebo od soukromých nálezců, spolupracují jen přes obec a přes policii.

Celkově však ve srovnání s jinými státy Česká republika v péči o bezprizorní zvířata na tom není tak špatně, v oblasti psů je zde hodně kvalitních a výborně fungujících útulků a mnoho nadšených lidí, kteří dělají, co je v jejich silách. (Katastrofální je stav útulků například v Itálii, kde ročně zůstane opuštěno nebo utýráno, podle odhadů ochránců zvířat, na 400 tis. psů.)

6. Ekonomická krize a její dopad na útulky

Současná situace se ale v České republice také zhoršuje, důvodem je údajně ekonomická krize. Podle odhadů je letos (2009) v útulcích asi o 30% zvířat více než vloni. Jde ovšem o neoficiální údaje, které nedokáže potvrdit žádná instituce, ale odhady pracovníků nadací a útulků o takovém nárůstu svědčí. Podle Nadace na ochranu zvířat, (která provádí v současné době dotazníkový průzkum) je vliv krize výrazný⁵ - žádosti o pomoc přicházejí v této oblasti právě z nechuďších regionů naší republiky – především z Moravskoslezského kraje, zvláště z Ostravska, nebo ze Severočeského kraje. Útulky jsou přeplněné, kotce často nestačí a zvířat uvázaných či vypuštěných v blízkosti útulků přibývá. Bohužel vyhazov na ulici nemusí být to nejhorší, co se domácím mazlíčkům může stát. Některé sociální skupiny či etnika používají tato zvířata pravděpodobně i jako zdroj obživy. I takové případy se objevily především na Ostravsku a Karvinsku, známé jsou, však napříč celou republikou. Zvířata se potom mohou spoléhat jedině na odhad pracovníků útulku a mediální kauzy, které na tyto případy upozorňují.

Vybraná data o útulcích v ČR (k 1.7.2009)

Počet útulků v ČR schválených a pravidelně kontrolovaných Krajskou veterinární správou	111
Počet soukromých útulků (financovaných majiteli)	odhady se pohybují spíše v jednotkách (pravděpodobně se v každém kraji takový najde)
Celkový počet zvířat v útulcích	cca 4 500

⁵ Navíc se úloha útulků v současné ekonomické recesi mění – stávají se z nich v mnoha místech naší země odkladiště pro zvířata, která zde končí často po zhoršení ekonomické situace jejich majitele. Někteří majitelé končí dokonce v azylových domech, kam si svá zvířata nemohou vzít.

Průměrný počet zvířat v útulcích	40 (rozpětí je však poměrně velké, některé známé útulky mají i výrazně přes 100 zvířat)
Meziroční nárůst mezi lety 2008 - 2009	30%*
Tradičně největší nápor:	prázdniny a Vánoce

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů Nadace pro ochranu zvířat a Deníku

- Podle odhadů Nadace na ochranu zvířat.

7. Závěr

Přes všechny nesporné úspěchy, přijaté zákony, vzniklé nadace a útulky, prakticky však zůstává ochrana zvířat, konkrétně psů, převážně na desítkách nadšenců, kteří pracují v útulcích či nadacích téměř zadarmo, věnují nebohým zvířatům svůj čas, energii i peníze; překonávají mnoho překážek ve formě nedostatku financí, nepřízně počasí a především bezohledností lidí. V České republice je více než sto útulků, téměř všechny mají zpracované a aktualizované webové stránky a snaží se tak – aspoň tímto způsobem - maximálně komunikovat s veřejností.

Příběhy řady zvířat jsou dojemné, drastické i neuvěřitelné, někteří se dostávají do útulku ve velmi zuboženém stavu a trvá měsíce i roky než se zvíře dostane z nejhoršího. Mnozí se svého nového domova vůbec nedočkají, jiní umírají někdy i bez zjevné fyzické příčiny – pravděpodobně žalem; zvířata velmi špatně snášejí stres a svoji situaci si velmi dobře uvědomují. Přesto se, však díky obětavosti mnoha lidí daří řadu zvířat zachránit – psi, kteří se po prožitém utrpení dostanou do dobrých rukou, jsou vděční celý život a jejich vztah s člověkem je tak potom příběhem často velkého mezidruhového *přátelství*, které společnost zaměřená na konzum, peníze, moc, úspěch a sílu není schopna v plném rozsahu ani pochopit ani docenit a které věda ať už zaměřená přírodovědně nebo humanitně tradičně podceňuje. Naštěstí, však přibývá lidí, kteří si uvědomují cenu vlastního kvalitního života a chtějí ho dopřát i svým zvířatům. U řady lidí kontakt a život s nimi nahrazuje mezilidské vztahy a vazby, někdy částečně, někdy však téměř zcela. Dokonce je schopno (dle jejich názoru) je plnohodnotně nahradit – z hlediska lidské psychologie je tento fakt nesmírně zajímavý. Bohužel stejně tak existuje bezcitnost, lhostejnost, tzv. ekonomické zájmy, kterými je obhajována hloupost, nevědomost i vyslovená krutost. Svět mluví o ekonomické krizi, ale neuvědomuje si, že v krizi je už stovky a tisíce možná desetitisíce let – je to krize ducha, citu, rozumu i života samotného – krize způsobená jen obludností lidského sobectví a lidské hlouposti.

Použité zdroje:

- [1] ELSHTAIN, J. B. Práva zvířat. Převzato z <http://www.differentlife.cz/animalsright.htm>. 2009
- [2] Interní materiály Nadace na ochranu zvířat v České republice. 2009.
- [3] JANDA, V. Krize dopadla i na zvířata, útulky jsou plné. Deník. 29. července 2009.
- [4] MORELLOVÁ, V. Zvířecí smysl. National Geographic. Březen 2008.
- [5] Tisková zpráva Státní veterinární správy České republiky z 11. 2. 2009.
- [6] <http://www.ochranazvifat.cz>
- [7] <http://www.mze.cz>

[8] <http://www.eurogroupforanimals.org>

[9] Desítky webových stránek městských i soukromých psích útulků, azylů, domovů, depozit. 2009.

[10] Osobní jednání s pracovníky vybraných útulků Pardubického kraje a Královéhradeckého kraje a zastupiteli obcí, 2009

Kontaktní adresa:

RNDr. Šárka Brychtová, Ph.D.

Ústav veřejné správy a práva

Fakulta ekonomicko-správní

UNIVERZITA PARDUBICE

Studentská 84

532 10 PARDUBICE

Email: sarka.brychtova@upce.cz

ŠTANDARDY KVALITY SOCIÁLNYCH SLUŽIEB V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Lenka Haburajová Ilavská

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na problematiku sociálnych služieb, ktoré sú súčasťou modernej sociálnej politiky a považujú sa za jednu z foriem pomoci človeku s akcentom na novo prijatý zákon o sociálnych službách v Slovenskej republike.

Abstract

This article is aimed at problems of social services which are a part of modern social policy and are considered as one of the tools that help humans which accepted new law at the Slovak republic about social services.

Kľúčové slová

Sociálna pomoc. Sociálne služby. Poskytovatelia sociálnych služieb. Prijímatelia sociálnych služieb.

Keywords

Social aid. Social services. Providers of social services. Financing of social services. Clients of social services.

1. Úvod

Sociálne služby možno definovať z viacerých pohľadov. V zahraničnej literatúre sa stretávame s označením sociálnych služieb ako služieb verejných, humanitných ale i takých, ktoré poskytujú výhody tým, ktorý majú problém. Ďalej možno definovať, že sú to činnosti vykonávané v prospech iného (nie formou dávok a regulácie). Samotné definovanie sociálnych služieb v skutočnosti presahuje samotné vymedzenie oblasti pôsobenia sociálnych služieb, čo sa v konečnom dôsledku odrazí v oblasti zastrešenia, koordinovania a riadenia sociálnych služieb. V zákone 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v Slovenskej republike sa v prílohe č. 1 uvádzajú štandardy kvality sociálnych služieb, ktoré sa členia do jednotlivých kategórií

2. Paralely súladu a nesúladu ponuky a očakávania

Indikátorom súladu sociálnych služieb je zhoda, súlad očakávaní odberateľa a ponuky poskytovateľa. Podľa S. Krupu¹ nesúlad medzi ponukou a požiadavkou v rámci poskytovania sociálnych služieb vzniká vtedy keď:

a) absentuje ponuka služieb a existuje očakávanie a potreba odberateľa (očakávania a potreby odberateľa nie sú naplnené),

---

¹ KRUPA, S.: Transformácia zariadení sociálnych služieb. In: Dni sociálnej práce. Transformácia sociálnej sféry Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax). Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Nitra: FSVaZ UKF, 2008, s. 25-27.

b) existuje ponuka služieb, ktorá však nie je v korelácii s očakávaniami odberateľa (odberateľ sa buď prispôsobí ponuke alebo ponuku odmietne),

c) absentuje možnosť výberu ponúk, z ktorých jedna, príp. kombinácia viacerých vyhovuje potrebám odberateľa (odberateľ ponuku akceptuje),

d) odberateľ má neprimerané, neadekvátne očakávania, ktoré poskytovateľ sociálnych služieb nedokáže naplniť (poskytovateľ očakávania odberateľa odmieta).

Aj keď je konečné rozhodnutie odberateľa služieb o spokojnosti či nespokojnosti s poskytovanými službami jeho suverénnym a autonómnym právom, ktoré rešpektujeme, neznamená to, ako ďalej uvádza Krupa, že sme zbavení povinnosti a práva zaoberať sa optimálnymi možnosťami riešenia jeho nepriaznivej sociálnej situácie.

Kvalitné sociálne služby majú svoju vnútornú štruktúru, ktorej jednu rovinu tvoria základné potreby a ponuky a druhú na týchto základoch formované nadstavbové ponuky špecifických služieb podľa špecifických potrieb a očakávaní odberateľa. Súlad medzi ponukou a požiadavkou je podmienený rovnako zo strany odberateľa i poskytovateľa služieb. Mechanické ponímanie súladu požiadavky a ponuky je neprijateľné.

Okrem už uvedenej definície kvality a kvality sociálnych služieb sú to metódy hodnotenia kvality sociálnych služieb a to:

- a) procesuálna metóda hodnotenia kvality (kritériá, štandardy, indikátory),
- b) metóda sociálneho poradenstva a supervízie,
- c) kvalita života odberateľov služieb.

Procesuálnou metódou hodnotenia je systematický a priebežný spôsob hodnotenia kvality sociálnych služieb systémom porovnávania vedecky formulovaných kritérií, štandardov a indikátorov kvality s reálnym stavom sociálnych služieb v konkrétnom sociálnom prostredí. Porovnanie kritérií (štandardov, indikátorov) kvality s reálnym prostredím sociálnych služieb je uskutočňované pozorovaním a vyhodnotením tímom sociálnych pracovníkov.

2.1. Zavádzanie systému manažérstva kvality v sociálnych službách (ISO 9001:2000)

Systém manažérstva kvality, ktorý je zameraný na definovanie procesov a výrobných postupov, dáva podnikateľom a ich zákazníkom záruku, že všetky výkony súvisiace s výrobou výrobkov, či služieb majú predpoklady rovnomernej a definovanej kvality.

Základným cieľom organizácií, podnikov je zvyšovať efektívnosť, výkonnosť a kvalitu. Je dôležité si uvedomiť, že systém manažérstva kvality (SMK) je dnes nevyhnutnosťou. Na druhej strane je potrebné povedať, že zavedenie SMK neznamená automaticky zlepšenie riadenia organizácie, podniku, je to dlhodobý proces, ktorý by v konečnom dôsledku mal viesť k zlepšovaniu spokojnosti zákazníkov a zainteresovaných strán, efektívnosti, znižovaniu nákladov, redukcii rizík, zvyšovaniu produktivity práce, jasnému určeniu zodpovednosti a samozrejme k zvyšovaniu kvality samotného produktu.

Základné piliere tohto systému sú:

KVALITA – základný pilier systému manažérstva kvality

Ak chceme dosiahnuť, aby sa ku kvalite pristupovalo systematicky, musíme vedieť čo kvalita je, čo pod týmto pojmom máme očakávať, ako ju máme dosiahnuť. Kvalita je dynamický systém, ktorý zahŕňa výroby, služby, organizácie. Je to meradlo efektívnosti práce celej organizácie. Kvalita je cieľom úsilia o excelentnosť. Kvalita je aj metóda a cesta k

podpore aktívnej účasti pracovníkov, založená na angažovanosti a zodpovednosti každého jednotlivca.

Súčasná definícia v súlade s ISO 9001:2000 znie: Kvalita je miera s akou sú splnené potreby a očakávania zákazníka.

Legislatívne zabezpečenie systému manažérstva kvality:

Tento systém nie je možné zaviesť do praxe bez akceptovania základných noriem STN EN ISO. Normy predstavujú štandard, ktorý musí organizácia zabezpečiť v procese implementácie. Zároveň možno normy považovať za základný metodologický nástroj, ktorým sa organizácia môže kvalitatívnejšie pripraviť na proces implementácie a následnej certifikácie.

Budovanie systému manažmentu kvality sa stáva neoddeliteľnou súčasťou riadenia každej organizácie. Cieľom normy ISO je schopnosť riadiť organizáciu ako vzájomne prepojené a vzájomne komunikujúce procesy. Zavedením systému manažmentu kvality sa dosiahne nielen efektívna vnútorná organizácia, ale predovšetkým plnenie požiadaviek občanov – klientov, aby dostali také služby, ktoré vyhovujú ich požiadavkám a potrebám.

Zavedenie systému manažérstva kvality posilní postavenie zariadení sociálnych služieb vo viacerých ohľadoch. Bude znamenať predovšetkým:

- I zvýšenie spokojnosti klientov – občanov
- I záruku kvality poskytovaných služieb
- I zdokonaľovanie kultúry v organizáciách
- I efektívnejšiu komunikáciu so zamestnancami, klientmi a záujmovými partnermi
- I získanie dôvery klientov, zamestnancov i záujmových partnerov
- I efektívnejšie využívanie dostupných zdrojov, či už materiálnych, personálnych alebo finančných.

Pri zavádzaní systému manažérstva kvality v zariadeniach sociálnych služieb je najdôležitejším prvým krokom a to je *analýza stavu a systému riadenia* v zariadeniach sociálnych služieb – diagnostický audit. V rámci analýzy sa sústreďujú informácie o zámeroch, cieľoch, činnostiach, zamestnancoch, existujúcej dokumentácii, vedených záznamoch, infraštruktúre. Výstupom z analýzy je posúdenie silných a slabých stránok. Ďalším krokom je *menovanie tímu kvality*, ktorý tvoria členovia zo strany zamestnancov zariadení sociálnych služieb, referátu sociálnych a zdravotníckych služieb a referátu personálnych vecí.

V súčasnosti prebiehajú konzultačné stretnutia s *Inštitútom kvality služieb* pre seniorov, ktorý poskytuje poradenstvo a sprevádzanie pri implementácii normy ISO.

Programová náplň Inštitútu kvality služieb pre seniorov:

- Zvyšovanie kvality existujúcich služieb pre seniorov
- Zvyšovanie kvality a kompetentnosti manažmentu služieb
- Poradenstvo a sprevádzanie pre zaistenie kvality
- Výmena skúseností medzi poskytovateľmi služieb
- Pomoc pri nadväzovaní medzinárodných partnerstiev
- Budovanie kapacít, výmena know-how v starostlivosti o seniorov

Výstupom zo systému manažérstva kvality ISO 9001:2000 by mala byť politika kvality, ktorej snahou by malo byť napĺňanie týchto zámerov a cieľov. Priebežne sa dokumentujú existujúce procesy organizácie v zmysle EN ISO 9001:2000, ako je riadenie dokumentov, riadenie záznamov, interný audit, pracovné postupy, kontrolné postupy, dokumenty organizačného charakteru, nápravná činnosť, preventívna činnosť a podobne. *Prínosy zavedenia systému kvality pre organizáciu* možno zhodnotiť na viacerých úrovniach.

1. u zákazníkov, príjemcov, užívateľov služieb:
  - I splnenie svojich požiadaviek,
  - I spoľahlivosť,
  - I dostupnosť služby v pravý čas,
  - I dlhodobé udržanie požadovanej úrovne kvality.
2. u pracovníkov vo vnútri organizácie:
  - I lepšie pracovné podmienky,
  - I väčšie uspokojenie z práce,
  - I vyššia bezpečnosť a ochrana zdravia,
  - I lepší etický prístup a morálka.
3. Pre investorov:
  - I zvýšená návratnosť financií,
  - I lepšie prevádzkové výsledky,
  - I väčší podiel na trhu,
  - I konkurencieschopnosť.
4. Pre dodávateľov a partnerov:
  - I stabilitou vzťahov,
  - I nárastom rozsahu spolupráce,
  - I dobrým partnerstvom.
5. Pre spoločnosť:
  - I zárukou udržateľného rozvoja spoločnosti,
  - I zlepšovaním záruk bezpečnosti a ochrany zdravia,
  - I znižovaním nepriaznivých vplyvov na životné prostredie.

2.2. Stratégia implementácie manažérstva kvality vo verejnej správe na obdobie rokov 2009-2012

V Slovenskej republike bola vypracovaná *stratégia implementácie manažérstva kvality vo verejnej správe na obdobie rokov 2009-2012*, ktorú vypracoval Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo Slovenskej republiky. Tento strategický kľúčový dokument predložil príslušný úrad vláde Slovenskej republiky na schválenie ako štátnu politiku kvality v Slovenskej republike.

Stratégia predstavuje kľúčový strategický dokument v oblasti kvality členený do dvoch častí: 1. časť- Štátna politika kvality v Slovenskej republike,

2. časť- Implementácia manažérstva kvality vo verejnej správe 2009-2012.

V rámci prvej časti - Štátna politika kvality v Slovenskej republike

Stratégia implementácie manažérstva kvality vo verejnej správe na obdobie rokov 2009-2012 rešpektuje relevantné koncepčné materiály prijaté dosiaľ vládou SR (Národný strategický referenčný rámec 2007 – 2013, Strategické usmernenia Spoločenstva, Stratégia trvalo udržateľného rozvoja Európskej únie, Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky/Akčný plán trvalo udržateľného rozvoja na roky 2005 – 2010² Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001 a programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja samosprávnych krajov). Takisto čerpá z Európskej charty kvality a zo zdrojov štúdií a analýz, ktoré vydal Európsky inštitút pre verejnú správu (European Institute of Public Administration – EIPA) a zo zdrojov Európskej spolupráce v oblasti verejnej správy (od roku 2002 nazývaná European Public Administration Network – EUPAN).

Cieľom EUPAN je pomoc a podpora pri výmene skúseností, myšlienok a informácií o postupoch aplikovaných v štátnej a verejnej službe a rozvoj spoločných nástrojov týkajúcich sa správy verejných vecí v členských krajinách Európskej únie a v Európskej komisii.

Formulovaná vízia a poslanie sú spoločné pre všetky strategické oblasti. V rámci každej strategickej oblasti sa identifikovali strategické ciele spoločné pre všetky ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy. Víziou je dosiahnuť, aby sa kvalita stala trvalou a prirodzenou hodnotou a súčasťou života občanov v Slovenskej republike. Zabezpečiť kvalitu života občanov Slovenskej republiky na úroveň priemernej kvality života členských štátov Európskej únie. Poslaním programu ako strategického rámca štátnej politiky kvality, je podporovať stratégie rozvoja kvality výroby a služieb, kvality verejnej správy a trvalo udržateľného rozvoja celej spoločnosti, ako aj motivovať zainteresované strany k napĺňaniu tohto poslania. Strategické ciele (rámcové a dlhodobé ciele):

Bezpečnosť obyvateľstva v základných ukazovateľoch kvality života (energetická, potravinová, hygienická, informácií, informačných technológií, dopravná kvalita, kvalita životného prostredia a verejná – života, zdravia, sociálnych istôt a majetku osôb).

Starostlivosť o zdravie globálnym cieľom v tejto oblasti je zlepšenie podmienok ovplyvňujúcich zdravotný stav obyvateľstva v produktívnom, ako aj v neproduktívnom veku prostredníctvom zvyšovania kvality zdravotnej starostlivosti.

Sociálna oblasť a zamestnanosť globálnym cieľom v tejto oblasti je zlepšenie rastu zamestnanosti, pokles nezamestnanosti, sociálna inklúzia, podpora rozvoja ľudských zdrojov, zlepšenie kvality služieb poskytovaných neziskovými organizáciami, získavanie, šírenie a rozvoj poznatkov o zamestnanosti, sociálnom vylúčení, chudobe a sociálnych službách v priamej spojitosti s praktickým využitím poznatkov, kvalitná environmentálna infraštruktúra, ktorá je kľúčovým aspektom a predpokladom zabezpečenia trvalo udržateľného hospodárskeho a sociálneho rozvoja a podpora rozvoja ľudských zdrojov a zlepšenia kvality služieb poskytovaných verejnou správou.

---

² *Bližšie uvedené na www.normoff.gov.sk, www.enviro.gov.sk*

Služby verejnej správy- verejná správa je činnosť vykonávaná orgánmi štátnej správy, samosprávy a verejnoprávnymi inštitúciami pri zabezpečovaní verejných úloh. Globálnym cieľom v tejto oblasti je zvyšovať kvalitu poskytovaných služieb, zefektívniť procesy vo verejnej správe a zvýšiť efektívnosť činností organizácií verejnej správy prostredníctvom implementácie manažérstva kvality.

Informatizácia spoločnosti

Podnikanie

Kultúra

Vzdelávanie, veda, výskum a inovácie - oblasť výskumu, vývoja a inovácií zohráva z hľadiska štrukturálnej a celkovej konvergencie Slovenskej republiky kľúčovú úlohu. Ich rozvoj významne podmieňuje rýchlosť a kvalitu procesov reštrukturalizácie existujúcej produkčnej štruktúry a transformácie na ekonomiku založenú na poznatkoch. *Oblasť vedy a výskumu je úzko spojená s kvalitou systému vzdelávania. Táto oblasť je silne prepojená na podnikové procesy a ich schopnosť vyvíjať a inovovať výrobky a služby s vysokou pridanou hodnotou schopné konkurovať na zahraničnom a domácom trhu. Globálnym cieľom v tejto oblasti je modernizácia a zefektívnenie systému podpory vzdelávania, vedy, výskumu a vývoja a skvalitnenie infraštruktúry vysokých škôl tak, aby prispievali k zvyšovaniu konkurencieschopnosti ekonomiky, znižovaniu regionálnych rozdielov, vzniku nových inovatívnych (high-tech) malých a stredných podnikov, tvorbe nových pracovných miest a zlepšovaniu podmienok vzdelávacieho procesu na vysokých školách.*

3. Záver

V závere by sme radi naformulovali niekoľko strategických cieľov, potrebných k dosiahnutiu globálneho cieľa.

- zvyšovať efektívnosť činností škôl na všetkých úrovniach prostredníctvom implementácie manažérstva kvality (nástrojov a modelov kvality),
- zvyšovať kvalitu vzdelávania ako základného predpokladu spoločenského uplatnenia i uplatnenia na trhu práce (generálna dostupnosť vzdelania pre všetkých zamestnancov),
- uplatňovať systém manažérstva kvality, ako základný prvok hodnotenia spôsobilosti na vykonávanie výskumu a vývoja,
- spolupracovať s podnikateľským sektorom pri vývoji a rozvoji inovácií,
- spolupracovať v oblasti vzdelávania s akreditačnou komisiou Ministerstva školstva Slovenskej republiky,
- podporovať aplikáciu výstupov vedeckovýskumnej práce SAV, SMÚ a vysokých škôl do praxe,
- zvyšovať kvalitu vzdelávania s cieľom prehĺbovať environmentálne povedomie spoločnosti a získať poznatky o technických nástrojoch environmentálneho manažérstva vo väzbe na podporovanie účasti na ekoinováciách,
- zavádzať predmety manažérstva kvality na základných a stredných školách s cieľom zvyšovať kvalitu vzdelávania o systémoch manažérstva kvality.

Použité zdroje:

- [1] HABURAJOVÁ-ILAVSKÁ, L. *Nové paradigmy v procese globalizačných procesov v oblasti sociálnych služieb*. [Habilitačná práca]. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2009, 263s.
- [2] KASANOVA, A. *Sprievodca sociálneho pracovníka. II Seniori a samospráva*. Nitra: FSVaZ UKF, 2008.
- [3] KRUPA, S.: *Transformácia zariadení sociálnych služieb*. In: Dni sociálnej práce. Transformácia sociálnej sféry Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax). Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou (ktorá sa uskutočnila na UKF v Nitre 29.-30. novembra 2007). Nitra: FSVaZ UKF, 2008.
- [4] PAVELOVÁ, Ľ.: *Komunita ako priestor na prácu svojpomocných skupín*. In: Čistý deň II. Ročník, č. 1/2004 s. 6-7.
- [5] TKÁČ, V.: *Sociálna sféra Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax)*. In: II. Dni sociálnej práce. Sociálna sféra Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax). Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou (ktorá sa uskutočnila na UKF v Nitre 12.-13. novembra 2008). Nitra: FSVaZ UKF, 2009, s. 17-27.
- [6] TOMEŠ, I.: *Soudobé trendy v Evropské sociální politice*. In: II. Dni sociálnej práce. Sociálna sféra Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax). Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou (ktorá sa uskutočnila na UKF v Nitre 12.-13. novembra 2008). Nitra: FSVaZ UKF, 2009, s. 33-47.
Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách *Dôvodová správa*. 2009. Dostupné na: [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/824A048E5A860257C12574AA00444BA6/\\$FILE/dovodova.rtf](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/824A048E5A860257C12574AA00444BA6/$FILE/dovodova.rtf) (6.2.2009,16:02)

Kontaktná adresa:

doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, PhD.
Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF
Katedra sociálnej práce a sociálnych vied
Kraskova 1
Nitra
Slovensko
Email: lhaburajova-ilavska@ukf.sk

INTEGRACE KLIENTŮ ZE ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ VÝCHOVY DO SPOLEČNOSTI – ZKUŠENOSTI Z POHLEDU PRACOVNÍKA TOHOTO TYPU ZAŘÍZENÍ

Soňa Křížová

Abstrakt

Příspěvek seznamuje s praktickými zkušenostmi pracovníka školního zařízení pro výkon ústavní výchovy s integrací odcházejících klientů do běžného života. Pojednává o problematice vzdělávacích programů těchto zařízení a jejich návaznosti na praktický život klientů po zletění. Poukazuje na nutnost spolupráce všech zainteresovaných institucí, aby přechod klienta do života probíhal bez větších komplikací.

Abstract

This contribution is devoted to the practical experience of the worker of school institutions for institutional education with the integration of leaving clients to the usual life. It deals about of educational programmes of these institutions and its contact to the practical life after being of age. It revers to the necessity of co-operation of all institutions to no-complicated client's integration to the usual life.

Klíčová slova

ústavní výchova, výchovný ústav, výchovně vzdělávací program, klíčové kompetence

Keywords

institutional education, secure training center, educational programme, key competencies

1. Úvod

V současné době se sice klientům v ústavní výchově věnuje mnohem více času než v dobách minulých, ale často se zapomíná na to, že by se mělo také myslet na problematiku přechodu do praktického života. Přestože se nyní ve školních zařízeních implementují rámcové vzdělávací programy, školská zařízení pro výkon ústavní výchovy zatím nemají tuto povinnost zákonem danou. V podstatě tato zařízení, mezi něž podle Zákona č. 109/2002 Sb. o ústavní a ochranné výchově patří Dětský domov, Dětský domov se školou, Diagnostický ústav a Výchovný ústav [1], pokud je jejich součástí základní nebo střední škola, mají vypracované rámcové vzdělávací programy pro výuku. Jsou ale zařízení, která nemají školu zřízenu, a tudíž by měly vypracovat výchovně vzdělávací program, který se týká i mimoškolní výchovné činnosti. Jakási metodická pomůcka pro všechna zařízení ústavní výchovy byla vypracována v Metodickém pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V tomto programu nalezneme očekávané klíčové kompetence klienta s ústavní výchovou. Nikde již není dáno, jak má těchto klíčových kompetencí klient dosáhnout, jak má zařízení vypracovat výchovný program tak, aby bylo těchto kompetencí dosaženo. Navíc schází metodické pokyny pro konkrétní pracovníky zařízení (speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník a zejména tým vychovatelů), jak mají s jednotlivými klienty pracovat, aby neměli s přechodem do běžného praktického života vážné problémy. Na danou problematiku jsem narazila nejen při své běžné práci s klienty, ale také ve výzkumu na toto téma, který jsem prováděla v rámci diplomové práce s názvem Výchovně vzdělávací program pro výchovné ústavy určený klientům ve věku 15-18 let a jeho návaznost na praktický život [2].

Pokud vezmeme jednotlivá školská zařízení ústavní výchovy, zjistíme, že hlavním posláním diagnostických ústavů je právě diagnostika a rozdělení na základě výsledků do dalších zařízení. Dětské domovy se školou zase mají klientelu, která je ve většině případů po dokončení povinné školní docházky opět rozmístována do dalších zařízení, zejména do výchovných ústavů. Klienti dětských domovů mívají s přechodem do běžného života sice také problémy, nicméně v současnosti se v drtivé většině těchto zařízení s podobnými problémy intenzivně pracuje, navíc klienti navštěvují běžné školy a v podstatě se setkávají s reálným životem velmi často.

Domnívám se, že s nejhrošími problémy v běžném životě se setkávají klienti výchovných ústavů. Výchovný ústav je určen pro klienty ve věku od 15 let (někdy od 12 let), resp. po ukončení povinné školní docházky. Jedná se o klienty s určitou poruchou chování nebo osobnosti, kteří pro tuto poruchu nemohou být umístěni v dětském domově. V ústavu se tak můžeme setkat s klienty, kteří jsou zde umístěni pro záškoláctví, útěky, krádeže, toxikomanii, agresivitu, šikanu apod. Úkolem výchovného ústavu je klienta oddělit od rizikového prostředí, stabilizovat jeho chování, snaha o změnu naučených negativních vzorců chování a následné včlenění zpět do společnosti.

2. Příprava na samostatný život ve Výchovném ústavu v Brandýse nad Orlicí

Pracuji jako odborný vychovatel v jednom ze zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, ve Výchovném ústavu v Brandýse nad Orlicí, jsme odloučeným pracovištěm Výchovného ústavu a dětského domova se školou v Králíkách. Kromě běžné vychovatelské práce ještě vedu pracovní výchovnou skupinu pro dočasně nezařazené klientky a také agendu rekvalifikačních kurzů. Naše zařízení má kapacitu 3 výchovných skupin, tj. 24 klientek. Do našeho zařízení může být umístěna klientka s trvalým pobytem kdekoli v České republice, častěji ovšem dostáváme klientky s trvalým pobytem v Pardubickém nebo Hradeckém kraji. Snažíme se pracovat otevřeným komunitním režimem. Domnívám se, že tento systém vede klienty k větší samostatnosti, zodpovědnosti a přípravě na reálný život.

2.1. Spolupráce se středními školami v Pardubickém kraji

V našem zařízení nemáme školu. Klientky navštěvují střední školy v blízkém okolí. Protože se náš výchovný ústav nachází v Pardubickém kraji, využíváme síť střední škol zřizovaných většinou právě Pardubickým krajem. Velmi dobré zkušenosti máme s Odborným učilištěm a praktickou školou v Chroustovicích, Střední odbornou školou a odborným učilištěm v Lanškrouně, Střední zahradnickou školou v Litomyšli, Střední odbornou školou a středním odborným učilištěm obchodu a služeb v Chocni, Střední odborným učilištěm v Žamberku a Odborným učilištěm a praktickou školou v Žamberku. Některé naše klientky dokonce přechodně pobývají na internátních zařízeních těchto škol. Pro ty, které musejí z našeho ústavu každý den do škol dojíždět, to znamená brzy ráno vstávat, umět se orientovat v jízdním řádu, zvládnout cestování hromadnou dopravou s častými přestupy, zvládnout komunikaci s ostatními lidmi. Učí se zodpovědnosti, je jim dána důvěra. Dostanou do ruky peníze na jízdenky, které se musí naučit správně vyúčtovat. Musí do školy dorazit včas a opět se včas vrátit zpět do ústavu. Ve školách mohou být spolužáky konfrontováni s faktem, že jsou z výchovného ústavu. Musí se tedy naučit vyrovnat se se svou minulostí, ale také s tím, že jsou umístěny v ústavu.

2.2. Pracovně výchovná skupina Dílna

Klientky jsou do ústavu zařazovány nejčastěji z diagnostických ústavů v Praze, Brně, Vrchlabí a Hrochově Týnci. Nejprve jsou po příchodu na přechodnou dobu umístěny do pracovně výchovné skupiny Dílna. Zde se jednak adaptují na pobyt v ústavu, jednak probíhá diagnostika klientky, a to nejen osobnostní, kterou provádí psycholog a speciální pedagog – etoped, ale také profesní. Výsledky se porovnávají a konzultují s pracovníky diagnostického ústavu a klientce je pak vypracován plán individuálního rozvoje. Poté je klientka zařazena většinou do skupiny děvčat navštěvujících střední školu. Někdy ale není klientka pro toto zařazení vhodná, může být také naplněna kapacita středních škol v okolí. Pak tato klientka zůstává v pracovně výchovné skupině, a to do nástupu do školy, do zletění nebo do nástupu do rekvalifikačního kurzu.

V rámci činnosti v pracovně výchovné skupině se klientky učí teoretickým znalostem i praktickým dovednostem. Každý všední den se věnují teoretickým okruhům z oblasti rodinné výchovy, zdravotní výchovy, občanské výchovy, základů práva, základů hospodaření a dalších důležitých oblastí. Témata jsou vybírána s ohledem na složení klientek ve skupině, na jejich předchozí zkušenosti, na přípravu na odchod z ústavu. Některá z témat navíc probírají s odborníky v dané oblasti, se sociální pracovníci, s pracovníky úřadu práce apod. Součástí výuky bývají exkurze jednak na různé úřady a instituce, ale také do zařízení jako domovy důchodců, vazební věznice, ústavy sociální péče apod. Velmi dobrou spolupráci máme s Úřadem práce v Ústí nad Orlicí, jehož pracovníci našim klientkám zprostředkovali testy profesní orientace a provedli několik přednášek zaměřených na pracovní příležitosti a problematiku nezaměstnanosti po zletění.

V praktické části výuky se klientky učí různým řemeslným a výtvarným technikám. Šijí na šicím stroji, pletou košíky, ručně odlévají mýdlo, vyrábějí sůl do koupele, šijí panenky, malují na hedvábí, batikují, háčkují, pletou, vyšívají, pracují s korálky, tkají koberce, pracují s keramickou hlínou atd. Navíc jednou v týdnu vaří obědy a večeře nejen pro ostatní klientky, ale i pro zaměstnance. Díky tomu se učí hospodařit s penězi, protože obdrží určitou finanční částku, z té nakoupí suroviny, uvaří a vše vyúčtují. Musí se naučit odhadnout množství potřebných surovin na počet porcí.

Nedílnou součástí činnosti této skupiny jsou navíc jarmarky, kde klientky prodávají svoje výrobky a za utržené peníze se opět nakupují výtvarné pomůcky. Každý rok se účastníme Jarmarku pro šikovné ručičky pod záštitou Nadace Terezy Maxové, nyní pod záštitou občanského sdružení Spolu dětem. Také dvakrát do roka pořádáme podobný jarmark, před vánočními svátky spojený s výstavou výtvarníků, přímo v zařízení. Smyslem je otevřít ústav všem lidem, zejména místním. Návštěvníci tak mohou klientky vidět přímo v prodejním stánku. Pro klientky to znamená učit se nejen obchodním dovednostem, ale také slušné komunikaci. Místní lidé často na základě pozitivní zkušenosti z těchto akcí mění svůj postoj k existenci výchovného ústavu v jejich městě. Navíc máme díky těmto akcím velmi dobrou spolupráci s vedením Městského úřadu v Brandýse nad Orlicí.

2.3. Rekvalifikační kurzy

Pokud klientky nemají dokončenou střední školu, z nějakého důvodu docházku do školy nezvládly, mají některé z nich možnost navštěvovat rekvalifikační kurz. Tyto kurzy zprostředkováváme klientkám ve spolupráci s Úřady práce po celé České republice. Několik let jsme spolupracovali s Centrem republikového vzdělávání v Chotěboři, nyní již čtvrtým rokem spolupracujeme s agenturou Setpus v Hradci Králové. Jsou to rekvalifikační agentury, které zajišťují organizaci kurzů. Pro kurzy vybíráme z řad klientek ta děvčata, která jsou samostatnější, zvládnou dojíždět jednou týdně do Hradce Králové na teoretickou výuku, ale

hlavně zvládnou absolvovat praktickou výuku v běžném pracovním prostředí. Agentura Setpus zprostředkovává rekvalifikaci v gastrooborech, a proto klientky mají na výběr z oborů jako kuchařské práce, číšnické práce a cukrářské práce. Praktickou výuku zajišťujeme v gastrozařízeních v okolí Brandýsa. Klientky většinou musí dojíždět, pracují na směny. Pracují v běžných restauracích, takže praxe není pouze simulována. Pro klientky je to cenná zkušenost s běžným pracovním kolektivem, zákazníky.

Agenda rekvalifikací je poměrně náročná na spolupráci s úřady práce. Máme klientky ze všech míst republiky a rekvalifikační kurz může většinou klientce zaplatit úřad práce v místě jejího trvalého bydliště. K tomu je nutné klientku registrovat jako uchazeče nebo zájemce o práci. Po splnění určitých podmínek může úřad práce kurz klientce zprostředkovat. Bohužel poslední rok se zpřísnily podmínky k umožnění získání rekvalifikace. Rekvalifikační kurzy jsou v současné době hrazeny z Evropských fondů a každá agentura musí v dané lokalitě úřadu práce projít výběrovým řízením. Protože je spolupráce s jednou agenturou pro naše zařízení nejméně výhodnější z hlediska možnosti individuálního přístupu ke každé klientce, nejsme nyní schopni zprostředkovat rekvalifikaci klientkám z jiných krajů krom Královéhradeckého a Pardubického.

Do rekvalifikací vybíráme většinou klientky ve věku těsně před zletěním, tak aby zvládly kurz dokončit před odchodem do běžného života. Tím vlastně klientce i úřadu práce ušetříme nejméně šest měsíců práce, která by nastala v případě, že by klientka od nás odcházela bez jakékoliv kvalifikace. Na úřad práce pak klientka již přijde s certifikátem o absolvování kurzu a úřad práce se jí může snažit práci najít. Leckdy se stává, že klientka služeb úřadu práce již nemusí využívat, protože si práci najde sama.

Nikde v metodických pokynech pro pracovníky úřadů práce ani v podmínkách pro zprostředkování rekvalifikací Evropské unie není počítáno s klientkou, která odchází ze školských zařízení pro výkon ústavní výchovy. Úřad práce takovému klientovi nemusí vůbec rekvalifikaci povolit, záleží na dobré vůli jednotlivých pracovníků pochopit smysl naší snahy o to, aby klientka neodcházela ze zařízení bez kvalifikace. V tomto ohledu má spolupráce se státními úřady velké slabiny, pro nás to znamená navazovat spolupráci s každým úřadem práce zvláště, často s výsledkem neudělení rekvalifikace klientce z důvodů neexistence metodiky, s těmito klienty se zkrátka na úřadech práce nepočítá.

2.4. Ostatní výchovná činnost

Kromě školních povinností, rekvalifikačních kurzů a pracovních výchovných skupin se s klienty snažíme pracovat tak, aby byly co nejvíce přiblíženy reálnému životu. Klientky se musí naučit běžným záležitostem jako péče o svůj pokoj, osobní prádlo, úklidy společných prostor, základy stolování, nákup oblečení a další věci. Nezapomínáme ani na kulturní akce typu návštěva hradů, zámků, výstav, kina, divadla. Máme úzkou spolupráci s Východočeským divadlem v Pardubicích, které nám za příznivou cenu nabízí divadelní představení. Pro klientky to je šance naučit se chovat kultivovaně a rozšířit si kulturní povědomí.

Protože máme klienty s problémy s chováním, pracujeme s nimi pomocí různých terapií, jsou v péči psychologa, speciálního pedagoga. V zařízení nově funguje psychoterapeutická skupina. Dále se klientky setkávají s arteterapeutickými a dramaterapeutickými aktivitami, jezdíme s nimi ke koním, věnujeme se sportu. Nechybí adrenalinové záležitosti jako sjíždění řek na raftech, lezení po skalách. Příznivě působí i pobyty mimo zařízení.

Za nejcennější ovšem považují práci s rodinou. Pokud je to jenom trochu možné, snažíme se navázat s klientčinou rodinou kontakt a spolupracovat s ní tak, aby se klientka po ukončení ústavní výchovy měla kam vrátit. Někdy se tato práce projevuje v tom, že je klientka na přechodnou dobu umístěna zpět do rodiny a za splnění určitých podmínek je možné tento

pobyt dále prodlužovat až do doby zletění. Většinou se toto děje z důvodů školní docházky do typu školy, která není v našem okolí, nebo dojde ke stabilizaci a zlepšení klientčina chování i rodinného prostředí a je jen v zájmu rodiny i klientky, aby jim bylo umožněno naučit se spolu žít.

Práce s rodinou vzhledem ke složení naší klientely je velmi náročná nejen na odborné znalosti a dovednosti našich pracovníků, ale zejména je náročná časově. Nejeefektivnější je totiž pracovat s rodinou v jejím přirozeném prostředí, což leckdy znamená dlouhé cestování. Ne vždy se tato práce daří, musí být ochota i na druhé straně a důležitá je také dobrá spolupráce se sociálním kurátorem klientky, který působí většinou v místě bydliště dané rodiny. V této činnosti zatím máme výsledky kolísavé, přesto jsme rádi za každý dobrý výsledek vzhledem k náročnosti, kterou tato práce obnáší.

3. Závěr

V naší republice je celkem 34 výchovných ústavů a v roce 2008 v nich pobývalo celkem 1546 dětí. Ve východních Čechách jsou celkem 3 výchovné ústavy s lůžkovou kapacitou 117 míst. Za rok 2008 odešlo ze zařízení ústavní výchovy ve východních Čechách přes 50 klientů do života [3]. Neexistuje žádná statistika, jak jsou v běžném životě úspěšní. Zpětnou vazbou pro pracovníky ústavů jsou ti, kteří se občas ozvou a dají o sobě vědět. Leckdy se stává, že klienti mají velké problémy zvládnout komunikaci s úřady, hospodařit s penězi, najít si práci. Dělá jim problém říct si o pomoc nebo pomoc očekávají se samozřejmostí. Někteří z nich mají problémy s trestnou činností.

Domnívám se, že by na základě povinnosti školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a orgánů sociálně – právní ochrany dítěte (podle Zákona 109/2002 Sb., hlavy VI, paragraf 3) dva roky poskytovat klientovi poradenskou pomoc a pomoc při řešení tíživých životních situací, mohla zmíněná zařízení evidovat alespoň po tuto zákonem danou dobu, jak se klientovi v praktickém životě daří. Tím by vznikla statistika úspěšnosti klientů a na základě toho by se tak dal upravovat výchovně vzdělávací program ve školských zařízeních.

Úkolem výchovného ústavu a dalších institucí by mělo být klienta na reálný život připravit. Pokud se to podaří i u malého procenta z nich, má toto úsilí dopady i v dalších generacích. Klient, který zvládne žít a fungovat jako každý běžný občan, s největší pravděpodobností k podobnému stylu života povede i svoje děti. Každá snaha o nápravu, byť s vynaložením poměrně velkých finančních nákladů, úsilí a osobní angažovanosti pracovníků všech zainteresovaných institucí, má smysl.

Použité zdroje:

- [1] Novela zákona 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ze dne 19. srpna 2005.
- [2] KRÍŽOVÁ, S. Výchovně vzdělávací program pro výchovné ústavy určený klientům ve věku 15-18 let a jeho návaznost na praktický život. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého – Pedagogická fakulta, 2008.
- [3] Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009, kapitola H – Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. [cit. 2009 – 10-18]. Dostupné na WWW:
- [4] <http://www.uiv.cz/clanek/713/1812>

Kontaktní adresa:

Mgr. Soňa Křížová
Výchovný ústav, DDŠ, ZŠ a ŠJ Králíky
odl. pracoviště Brandýs nad Orlicí
Komenského 1, Brandýs nad Orlicí 561 12

také: doktorské studium v oboru pedagogika
UP Olomouc, Pedagog. fakulta
Ústav pedagogických a sociálních studií
Žižkovo náměstí 5
771 40 Olomouc
Email: sona.krizova@seznam.cz
Tel. č.: 774 558 13

KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB VE STŘEDOČESKÉM KRAJI

Markéta Kubečková

Abstrakt

Metoda komunitního plánování sociálních služeb (KPSS) se zaměřuje na plánování rozvoje sociálních služeb na místní a regionální úrovni. KPSS tedy zajišťuje efektivní fungování sociálních služeb a umožňuje účelně využívat finanční prostředky. Cílem jsou dostupné služby, které jsou na kvalitativně vyšší úrovni, reagují na aktuální potřeby uživatelů, jsou transparentní, finanční prostředky jsou vynakládány jen na takové služby, které jsou potřebné apod.

Abstract

The Method of community planning of social services (KPSS) focuses on the development planning of social services at local and regional level. KPSS thus ensuring the effective functioning of social services, and allows effective use of funds. The aim of the method is: available services that are qualitatively at a higher level, they react to the current needs of users, and they are transparent. Next to that, the funds are spent only on services that are needed, etc.

Klíčová slova

komunitní plánování, sociální služby, Středočeský kraj, metoda komunitního plánování

Keywords

community planning, social services, Central Bohemia Region, the method of community planning

1. Úvod

Komunitní plánování se stává ve 21. století jednou z potřebných technik či metod rozhodování, kde se účastníci, kterých se to týká, dostávají do centra rozhodovacího procesu. Komunitní plánování je nástrojem pro aktivizování veřejnosti při jejím zapojování do rozhodovacího procesu v dané lokalitě a může se týkat prakticky jakékoliv potřebné oblasti např. sociálních služeb, úpravy veřejných prostranství, kulturně-společenských aktivit a mnoha dalších. Samotný proces má samozřejmě dané metody a postupy, kterých je nutné se držet, aby byl naplněn smysl komunitního plánování.

V tomto článku se budeme více zabývat oblastí komunitního plánování sociálních služeb ve Středočeském kraji se zaměřením na proces plánování rozvoje sociálních služeb.

2. Historie metody komunitního plánování

Komunitní plánování se v České republice zakotvilo až s příchodem zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, přesto v České republice již dříve vznikaly komunitní plány, které se zaměřovaly na místní problémy. Příkladem dobré praxe je například statutární město Ústí nad Labem, které komunitně plánuje již od roku 1995. Kraje dnes mají za povinnost plánovat rozvoj sociálních služeb formou střednědobých plánů kraje,

ve spolupráci s obcemi, poskytovateli sociálních služeb a uživateli. Metodou, ze které mají kraje vycházet, je právě metoda komunitního plánování.

3. Zákon o sociálních službách a metoda komunitního plánování

Metoda komunitního plánování, ve vztahu k sociálním službám, staví na těchto principech: důraz na aktivní roli uživatelů sociálních služeb a na zastoupení jejich zájmů v procesu plánování; dále na zapojení širokého okruhu lidí, důraz na vyjednávání a zplnomocnění veřejnosti kontrolovat postup rozhodování a také uskutečňování samotného komunitního plánu.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (*dále jen zákon*) přináší **zásadní povinnosti ve vztahu k plánování rozvoje sociálních služeb**. V důsledku přijetí novely č. 206/2009 došlo k těmto změnám (s účinností od 1. 8. 2009): v §3 písm. h) je vymezen základní rámec střednědobého plánu, tj.: (...) *výsledek procesu aktivního zjišťování potřeb osob ve stanoveném území a hledání způsobů jejich uspokojování s využitím dostupných zdrojů, jehož obsahem je popis způsobu zpracování plánu a analýza existujících zdrojů a potřeb osob, kterým jsou sociální služby určeny, včetně ekonomického vyhodnocení, strategie zajišťování a rozvoje sociálních služeb, povinnosti zúčastněných subjektů, způsob sledování a vyhodnocování plnění plánu a způsob, jakým lze provést změny v poskytování sociálních služeb.*¹

Obcím zákon ukládá za povinnost spolupracovat (§94, písm. e): (...) *s krajem při přípravě a realizaci střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o potřebách poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na území obce, o možnostech uspokojování těchto potřeb prostřednictvím sociálních služeb a o jejich dostupných zdrojích.*²

Kraj má za povinnost zpracovávat (dle §95 písm. d): (...) *střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi na území kraje, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou poskytovány sociální služby, a informuje obce na území kraje o výsledcích zjištěných v procesu plánování; při zpracování plánu kraj přihlíží k informacím obce sděleným podle §94 písm. e) a k údajům uvedeným v registru podle §85 odst. 5. Dále má za povinnost sledovat a vyhodnocovat (§95 písm. e) (...) plnění plánu rozvoje sociálních služeb sociálních služeb za účasti zástupců poskytovatelů sociálních služeb a zástupců osob, kterým jsou služby poskytovány, zástupců obcí. Kraj (...) informuje ministerstvo o plnění plánu rozvoje sociálních služeb (§95 písm. f) a také zajišťuje dostupnost poskytování sociálních služeb na svém území v souladu se střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb. V následujícím paragrafu zákona (§96 písm. b) se také hovoří o povinnosti ministerstva, které zpracovává střednědobý národní plán rozvoje sociálních služeb za účasti krajů, zástupců poskytovatelů sociálních služeb a zástupců osob, kterým jsou poskytovány sociální služby.*

Nedílnou součástí žádosti o dotaci kraje ze státního rozpočtu je příloha (§101, odst. 4, písm. b) střednědobý plán rozvoje sociálních služeb, který obsahuje i ekonomickou analýzu v plánu identifikovaných potřeb a způsob jejich finančního zajištění. Samotná dotace se

---

¹ cit. § 3 písm. h) zákona č. 206/2009, Sb., kterým se mění zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

² cit. §94 písm. e) zákona č. 206/2009, Sb., kterým se mění zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

poskytuje k financování běžných výdajů souvisejících s poskytováním sociálních služeb v souladu se zpracovaným střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb (§101, odst. 2) a výše této dotace se stanoví na základě mj. zpracovaného střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb (§101, odst. 5, písm. b) s uvedeným seznamem poskytovatelů sociálních služeb (§101, odst. 3, písm. c), na které je dotace požadována v souladu s §95 písm. g).

Dále zákon o sociálních službách v §2 vymezuje národní priority, které musí sociální služby naplňovat:

- zachovávat lidskou důstojnost,
- vycházet z individuálně určených potřeb,
- podporovat rozvoj samostatnosti,
- posilovat sociální začleňování,
- poskytovat pomoc a podporu v náležitě kvalitě,
- zajišťovat dodržování lidských práv a základních svobod.

Usnesení vlády ČR č. 824 ze dne 1. září 2004 - toto usnesení vlády ke Strategii podpory dostupnosti a kvality veřejných služeb **ukládá jednotlivým ministerstvům využívat metodu komunitního plánování** při řešení otázky dostupnosti a kvality veřejných služeb.

4. Metoda komunitního plánování

Jak už sám název napovídá, slovo komunitní se bude týkat určité komunity osob, kterou něco spojuje. Pokud budeme hovořit o komunitním plánování na úrovni obce, tak předmětem pro komunitní plánování se stávají všichni občané dané lokality – obce. Komunitu můžeme také definovat na základě společných hodnot, kulturního dědictví, společných zájmů či problémů osob. Struktura komunity může být tak utvářena na základě formálních i neformálních uskupení. Asi nejbližším pojmem v rámci komunitního plánování pro nás může být komunita, která je utvářena na základě vnímání společného dobra. Komunita je podle této definice něco, čeho se dá dosáhnout úsilím občanů, ne něco daného např. geografickými podmínkami. Komunita se tak dostává do zorného úhlu, kde není pouhou statickou hodnotou. Samotné plánování zde značí proces, který je v zásadních aspektech odlišný od jiných metod strategického plánování. Komunitní plánování je postaveno na základních principech, kde je kladen bezpodmínečný důraz na aktivní spolupráci a roli např. uživatelů sociálních služeb (v oblasti sociálních služeb), na zapojení širokého okruhu osob lidí a dalších odborníků, kteří se pohybují v dané oblasti, závěry, ke kterým se během plánování dospěje se musí následně ověřovat s přáními, potřebami a zájmy občanů. Samotný proces je doprovázen, často zdoluhavým, vyjednáváním všech zúčastněných stran a zplnomocňováním veřejnosti ke kontrole postupu rozhodování a následného uskutečňování.

V procesu komunitního plánování, které se týká sociálních služeb (v České republice patrně nejvíce rozšířené) jsou zapojeny do rozhodovacího procesu tři strany: veřejnost spolu s uživateli sociálních služeb, poskytovatelé sociálních služeb a zadavatel (zástupci obce, kraje apod.). Všechny tyto strany mají mít zaručeno právo rovnosti. Z těchto důvodů hovoříme i o tzv. triádě.

Proces komunitního plánování bychom mohli rozdělit do sedmi základních fází:

1. příprava na zapojení všech partnerů do procesu komunitního plánování,
2. vytvoření organizační struktury,

3. zjišťování a analýza potřeb,
4. definování cílů, priorit a opatření v rámci dané problematiky,
5. zpracování konečného komunitního plánu,
6. realizace resp. implementace navržených cílů v plánu,
7. celková a průběžná evaluace.

Abychom dodrželi základní principy komunitního plánování, musíme před samotným zahájením komunitního plánování oslovit veřejnost a také politickou reprezentaci na daném území. Již v těchto počátečních bodech můžeme narazit na první problémy. Aby mohl být komunitní plán realizován v praxi, je důležité být připraven na nedůvěru k samotnému procesu. Pokud je zahájení procesu vedeno ze zdola (veřejnosti), bývá tento počáteční start často zdoluhavý, než se získá politická podpora. Pokud je proces veden zhora (od zadavatele – kraj, obec aj.), je proces snadnější. Přesto i zde je nutné dbát na komunikaci s komunálními či regionálními politiky a vysvětlovat jim, v čem je technika komunitního plánování důležitá.

Důležité je také správné a efektivní zapojení poskytovatelů sociálních služeb. Je dobré jim vysvětlit, že účast na procesu komunitního plánování jim dá možnost: dávat náměty na způsob řešení sociálních služeb v daném území, že budou mít možnost prosazovat vznik nových potřebných sociálních služeb, dále že budou stát uvnitř dění a mohou tak ovlivňovat i politická rozhodnutí včetně alokované finanční podpory, která se jich týká. Proces komunitního plánování tak zajistí, aby se rozvíjely potřebné sociální služby, které budou reagovat nejen na poptávku, ale i na návaznost, místní a časovou dostupnost a díky tomu je možné lépe a efektivněji zajistit uspokojení potřeb stávajících a potencionálních uživatelů.

Zapojení aktivních uživatelů sociálních služeb je základem procesu komunitního plánování. Současně je to spolu s dlouhodobým udržením jejich aktivity to nejtěžší. Zejména zde přináší největší efekt osobní informování uživatelů sociálních služeb. Oslovování uživatelů může probíhat např. přímo formou (telefonické dotazování, reklamní akce v místním tisku, internetové dotazníky apod.) nebo nepřímo skrze poskytovatele (např. osoby se závislostmi). Je naprosto nezbytné zvolit jednoduchý jazyk, kterému budou uživatelé rozumět, vyvarovat se odborným výrazům, kterým uživatelé na rozdíl od poskytovatelů a zadavatelů nerozumí. Dále je nezbytné poskytnout uživatelům dostatek informací o procesu komunitního plánování.

Zapojení široké veřejnosti lze například prostřednictvím konzultací k procesu, informační kampaní, možností připomínkovat komunitní plán či organizace různých veřejných setkání spolu s poskytovateli např. formou dnů sociálních služeb apod.

Sestavení organizační struktury je často odlišné, i když v některých aspektech jsou si organizační struktury podobné. Důležité rozdíly lze nalézt například v pravidlech rozhodování a schvalování, v postavení koordinátora komunitního plánování a v působení triád. Příkladem dobré praxe je pokud jsou pracovní skupiny vytvářené pro jednotlivé skupiny uživatelů služeb (např. senioři, osoby se zdravotním postižením apod.), na které se proces komunitního plánování zaměřuje. Pracovní skupiny by měly být otevřené a měly by v nich být zastoupeni zadavatelé, poskytovatelé a uživatelé. Ve většině případů je pak ustanovena řídicí skupina, která je často složena i z politických zástupců. Tato skupina již zpracovává připomínky, podněty, názory a návrhy z pracovních skupin a zpracovává je do finální verze, kterou by měla předkládat k připomínkování členům pracovních skupin. V konečné fázi pak řídicí skupina předkládá ke schválení konečnou verzi komunitního plánu politické reprezentaci.

Aby mohlo dojít k samotnému plánování konkrétních aktivit, je nutné nejprve zmapovat, popsat a zanalyzovat stávající zdroje pro poskytování sociálních služeb, například zjistit, jaké služby, v jaké kvalitě, za kolik a pro koho jsou poskytovány. Dále jak sociální situaci vnímá veřejnost či představitelé obcí, jaké plány mají poskytovatelé služeb a další informace. Ke zjištění těchto údajů lze využít ankety, dotazníky, rozhovory či telefonické dotazování. Díky tomu lze získat přehled o poskytovaných službách, údaje o jednotlivých službách (např. přehled o výši finančních prostředků plynoucích do sociálních služeb, přehled o zdrojích finančních prostředků, nákladovost jednotlivých služeb apod.).

Po zmapování stávajícího stavu, nedostatků a potřeb v sociálních službách nastává fáze, kdy si všichni účastníci musí zodpovědět otázky: Jaké služby chceme u nás mít? Kam (vize, cíle) se chceme dostat, na jakou úroveň, za jak dlouho (plán, termínovaný harmonogram), pomocí čeho (dostupné zdroje), jakými kroky (aktivity, opatření) a kdo tyto kroky bude dělat (kdo bude plnit opatření, kdo za to bude zodpovědný, kdo to bude hodnotit)?

5. Možná úskalí komunitního plánování

Jak je z výše popsanych principů znatelné, je zde kladen velký důraz na možnost svobodného vyjádření názoru a nutnost zajištění nediskriminačních postupů. Což může v praxi vyvolávat tření, konflikty či další problémy v komunikaci. Do vzájemného tlaku se tu dostávají potřeby a cíle politických reprezentantů dané lokality, poskytovatelů sociálních služeb a jejich uživatelů (v případě plánování sociálních služeb). I když má každý z těchto účastníků jiné potřeby, měl by být stále na zřeteli jasný cíl, a to zlepšení a zvýšení kvality života místních obyvatel.

Pokud chápeme komunitní plánování jako možnost zapojení veřejnosti do rozhodovacího procesu, musíme vzít v potaz aspekt, že do důležitých věcí může hovořit prakticky každý, i osoba, která nemá dostatečnou kvalifikaci a vzdělání k dané věci hovořit, nebo která je konfliktní. Dále je také nutné nezapomenout na to, že osoby, které se zapojí do tohoto procesu, se mohou znát osobně. Tyto osobní vazby mohou mít jak pozitivní dopad např. při výměně zkušeností, tak i negativní např. při nalézání společného konsenzu.

Z těchto důvodů je nutné, aby se do procesu komunitního plánování zapojily další subjekty, které již v procesu zapojování veřejnosti, projektovém řízení, ekonomice a s komunitním plánováním mají zkušenosti. Takto dobře zacílená metodická podpora může pomoci při odstraňování možných úskalí již počátcích. Při jednání často i velkého a velmi diferenciovaného počtu osob je důležité, aby někdo diskuzi vedl. Dobrý facilitátor či mediátor může být velkou oporou při jednáních a zvláště při nalézání tak důležitého společného konsenzu.

Dalším úskalím může být finanční náročnost procesu. I když účast v pracovních skupinách je ve většině případů bez úhrady, tak samotný proces stojí nemalé finanční prostředky. Především se jedná o finance na mzdu koordinátora komunitního plánování, dalšími značnými výdaji jsou zakázky na různé druhy analýz, které zkoumají stávající stav. Zde je nutné jasně si předem vydefinovat, co potřebují zjistit. Socio-demografická data si organizace/úřad může zjistit sám (zejm. pokud využije zdroje, jako jsou ČSÚ, MPSV aj.), ale v případě zjištění nákladovosti (např. benchmarking) si je dobré objednat odborníka. Tyto analýzy se mohou vyšplhat na sta tisíce až milióny korun. Z těchto důvodů je dobré počítat s možnou využitelností analýz i na další období.

6. Středočeský kraj a proces plánování rozvoje sociálních služeb

Středočeský kraj započal proces komunitního plánování v roce 2005. První Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb byl sestaven a schválen v roce 2007 a byl vytvořen na léta 2008-2009. Nyní probíhá schvalování 2. Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb na léta 2010-2011.

V rámci procesu plánování rozvoje sociálních služeb ve Středočeském kraji je vytvořena organizační struktura, ve které figuruje 6 základních pracovních skupin, které se zaměřují na 6 základních sociálních oblastí (senioři; rodina, děti a mládež; osoby se zdravotním postižením; osoby ohrožené závislostmi; osoby ohrožené sociálním vyloučením; osoby v přechodné krizi). Tyto pracovní skupiny jsou složeny z řad poskytovatelů, uživatelů a zástupců KÚ SK (zadavatel).

Nově vznikla v organizační struktuře odborná pracovní skupina tvořená ze zástupců obcí, svazku obcí a mikroregionů ve Středočeském kraji, které již komunitně plánují a mezioborová skupina KÚ SK, která se za jednotlivé resorty (finance, školství, sociální věci a zdravotnictví) vyjadřuje k jednotlivým cílům či analýzám a též se aktivně podílí na tvorbě tohoto strategického dokumentu.

K tomu, aby samotný plán nebyl pouze formálním dokumentem, je nutná i politická podpora celého procesu. Z těchto důvodů byla vytvořena i Krajská koordinační komise v čele s radní pro oblast sociálních věcí. Tato komise je začleněna do organizační struktury celého procesu plánování a svým statutem se stává stálým poradním a iniciativním orgánem radní/ho pro sociální věci.

Nejdůležitějším krokem v roce 2009 byla aktualizace stávajícího plánu na období 2008-2009. Účastníci procesu plánování rozvoje sociálních služeb se setkali na společném zasedání, kde za pomoci zkušených metodiků aktualizovali dosavadní cíle a opatření a zamýšleli se nad vymezením pozitiv a negativ, které jsou ve Středočeském kraji ve vztahu k dostupnosti a kvalitě sociálních služeb. Tyto aktualizované cíle a opatření byly implementovány do aktualizovaného plánu na léta 2010-2011 a prošly připomínkovacím procesem.

Hrubý koncept plánu spolu s cíli a opatřeními byl zveřejněn na internetových stránkách kraje v červenci 2009, kde jej mohli účastníci procesu, ale i široká veřejnost připomínkovat. Po zapracování věcných připomínek byl tento plán předložen Výboru pro sociální věci (sváleno dne 25. 8. 2009), po schválení byl předložen Radě kraje (schváleno Usnesením č. 075-31/2009/RK dne 31. 8. 2009) a nakonec je nutné i schválení Zastupitelstva kraje.

Nejdůležitější činností v rámci aktualizace dosavadního Střednědobého plánu na období 2008-2009 byly práce v pracovních skupinách nad obnovou jednotlivých cílů a opatření. Další činností, zejm. skupiny mezioborové, byla centralizace jednotlivých výstupů z dílčích činností a analýz Krajského úřadu, které se staly důležitým podkladem pro tento dokument. Byly využity i výsledky a požadavky jednotlivých obcí (III. stupně), které se zapojily do procesu komunitního plánování. Všechny cíle, které jsou stanoveny ve Střednědobém plánu rozvoje sociálních služeb na léta 2010-2011, proběhly analýzou všech dostupných obecních komunitních plánů. Z této analýzy vyplynulo, že žádný zásadní cíl v rámci sociálních služeb v tomto výčtu nechybí.

Novinkou pro rok 2009 bylo vyhlášení veřejné soutěže o nejlépe zpracovaný komunitní plán na úrovni obce, svazku obcí a mikroregionu ve Středočeském kraji s názvem: Plánujte s námi aneb rozvoj sociálních služeb ve Středočeském kraji. V rámci této soutěže se kraj snaží více zviditelnit metodu komunitního plánování, veřejně podpořit obce, které komunitně

plánují a pomoci rozvoji sociálních služeb. Na organizaci soutěže a hodnocení komunitních plánů se spolupodílela organizace: Centrum pro komunitní práci – střední Čechy.

Prakticky celá organizační struktura, která se podílela na tvorbě plánu rozvoje sociálních služeb, se při své práci držela zejména zpracovaných metodik (Metodiky pro plánování sociálních služeb, MPSV 2007) a také Kritérii kvality plánování sociálních služeb MPSV, které byly využity jako základní rámec pro samotnou práci a sestavování plánu.

7. Závěr

Komunitní plánování je proces, který vyžaduje od samosprávy jistou dávku odvahy. Při aktivitách komunitního plánování se veřejnosti dostává možnost aktivně se vyjadřovat k dění v dané lokalitě. Přesto se může komunitní plánování (pokud se dohodnuté cíle v praxi realizují) stát velkým přínosem.

Metoda komunitního plánování sociálních služeb (KPSS) se zaměřuje na plánování rozvoje sociálních služeb na místní a regionální úrovni. KPSS tedy zajišťuje efektivní fungování sociálních služeb a umožňuje účelně využívat finanční prostředky. Cílem jsou dostupné služby, které jsou na kvalitativně vyšší úrovni, reagují na aktuální potřeby uživatelů, jsou transparentní, finanční prostředky jsou vynakládány jen na takové služby, které jsou potřebné apod.

Hlavním charakteristickým znakem komunitního plánování je důraz kladený na zapojování všech, kterých se zpracovávaná oblast týká, na partnerství, dialog a vyjednávání a na dosažení výsledku, který je přijat a podporován většinou účastníků. Komunitního plánování sociálních služeb se účastní zejména obec nebo kraj, jako zadavatelé služby, a dále poskytovatelé a uživatelé sociálních služeb a veřejnost.

Použité zdroje:

- [1] MATOUŠEK, O a kol. Metody a řízení sociální práce, 2003. s. 255-257. ISBN 80-7178-548-2.
- [2] HAVLÍK, M., HIRT, T., KOLÁŘOVÁ, L. a kol. Metodika pro plánování sociálních služeb, Centrum pro komunitní práci, 2007. ISBN 978-80-86902-44-9.

Kontaktní adresa:

Ing. Markéta Kubečková
Poznaňská 442
Praha 8 - Bohnice
Email: Marketa.Kubeckova@seznam.cz
Tel. č.: 733 347 362

DILEMATA URČOVÁNÍ KVALITY ŽIVOTA

Jan Mandys

Abstrakt

Příspěvek popisuje problematiku vstupních dat pro určování kvality života. Zabývá se možnostmi adekvátního zjišťování dat pro jejich využití v modelech umělé a výpočetní inteligence. Výsledný model můžeme použít jako podkladový materiál pro veřejnou správu při tvorbě sociální politiky zaměřené na osoby se sluchovým postižením.

Abstract

This paper describes problem of enter data for determination of quality of life. This papers deals with possibilities of adequate detection of data for its utilization in artificial and computational models. We can use this final model as a working paper for public administration while the social politics for people with hearing disability is formed.

Klíčová slova

Kvalita života, sluchové postižení, veřejná správa, rozhodovací stromy

Keywords

Quality of life, hearing disability, public administration, decision trees

1. Úvod

Definování pojmu kvalita života či spokojenost se životem s sebou přináší mnoho dilemat. Nejedná se o přesné vymezení pojmu, který musí zohledňovat filozofickou rovinu celého pojmu. Samotné zjišťování přináší mnoho metodologických otázek.

V příspěvku se snažíme pojmenovat klíčové otázky, jejichž zodpovězení může být dalším vodítkem k teoreticko-empirickému určení kvality života tak, aby empirická zjištění dokázala svou výpovědní hodnotou ovlivnit představitele regionálního managementu a politickou reprezentaci. Nejedná se o ovlivňování samotné sociální politiky, ale spokojenost se životem (kvalita života) má přesah do všech oblastí veřejných (na občana orientovaných) politik.

Příspěvek možnost využití dat zjištěných během analýzy potřeb osob se sluchovým postižením, kterou pro Krajský úřad Pardubického kraje realizovala Univerzita Pardubice. Data slouží pouze jako obecné a vstupní předpoklady, a příspěvek ukazuje další možnosti zpracování těchto dat pomocí modelovací techniky rozhodovacích stromů. Cílem je tedy ukázat možný model, kterým je možno se ubírat při zjišťování kvality života. Pro komparaci uvádíme empirické přístupy, kterými je spokojenost se životem (kvalita života) v naší republice běžně zkoumaná.

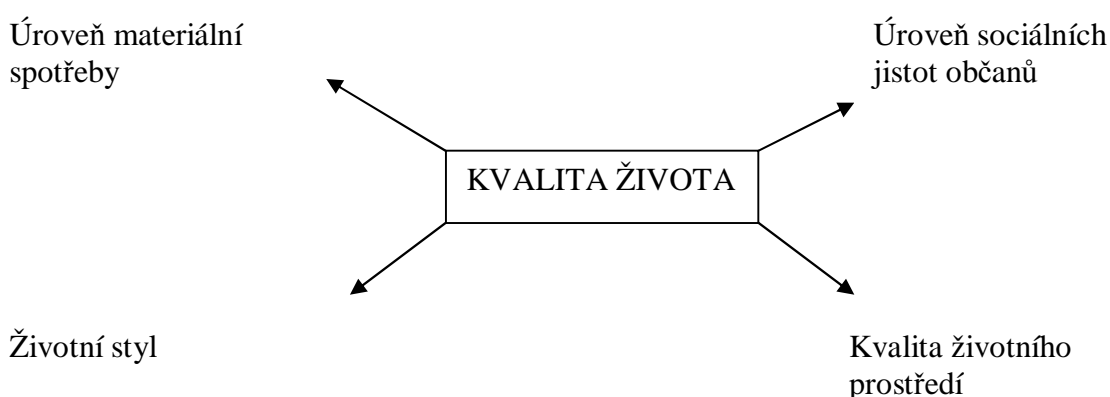
2. Kvalita života

Jasně definování pojmu kvalita života či spokojenost se životem s sebou přináší mnoho problémů. Jedná se o individuální fenomén, který v očích každého představuje jiné hodnoty. Regionální politika má však za cíl vytvářet podmínky proto, aby se občanů, kteří v dané lokalitě vyskytují, žilo co nejlépe. Jediným nástrojem, jak může regionální management zjišťovat plnění svých cílů (vedle výsledku voleb), je měření spokojenosti občanů s místem, kde žijí, spokojenosti s jejich životem.

Do teoretických definic kvality života se promítá hned několik hledisek. Jedná se o definice filozofické, psychologické, sociologické, zdravotnické, ale i teorie ekonomické, kdy je výstupem spokojenost zákazníka či určování spotřeby obyvatel.

Philips, D. (2006) hovoří o tom, že kvalita života v sobě obsahuje data o psychosociálním stavu individua, jež ovlivňují faktory jako např. věk, pohlaví, vzdělání, společenský status, ekonomická situace, hodnoty nebo osobní pohoda (well-being) jedince. Kvalitu života je nutno posuzovat jako subjektivní posouzení vlastní životní situace. V jeho definici můžeme sledovat názory, které se objevují v různých přístupech. V souladu s tímto názorem upozorňuje Balegová, O. (2002) na tři epistemologické a výzkumné proudy při zjišťování a interpretaci tohoto pojmu. Jedná se o sociální a ekonomické indikátory a well-being indikátory.

Multidimenzionální charakter pojmu ukazuje i následující zobrazení modelu kvality života.

Obr. 1: Kvalita života (cit. Blažej, A.; 2005; str. 22)

Jako zastřešující můžeme vnímat definici Vaďurové, H., a Múhlpachra, P.(2005), kteří říkají, že kvalita života zahrnuje jedincovu percepci jeho místa v životě. Toto vnímání je ovlivněno kulturou, hodnotovým systémem, vztahem člověka k jeho cílům, očekáváním, normám a obavám. Jako další proměnné zde vystupuje psychosomatický stav jedince, sociální vztahy, osobní vyznání a také jeho vztah ke klíčovým oblastem jeho životního prostředí.

3. Možný přístup zkoumání kvalita života osob se sluchovým postižením v Pardubickém kraji

Na počátku vytváření modelu zjišťování kvality je nutné si uvědomit, že postižení sluchu (jakékoliv) znamená, že se člověk bude setkávat se závažnými komunikačními bariérami, které budou zasahovat do všech sfér života a zároveň ho tak budou významně ovlivňovat. Lidé s postižením sluchu mají stejné komunikační potřeby jako všichni ostatní. Mnohem častěji než lidé slyšící však narážejí na nedorozumění či neochotu druhé strany uzpůsobovat komunikační kanály potřebám protistrany. Na rozdíl od zrakového či jiného tělesného zdravotního postižení, není to sluchové tak viditelné.

Sluchové postižení zahrnuje různorodou skupinu lišící se druhem a stupněm sluchového postižení. Horáková, R. (2006) definuje tři základní kategorie osob:

- **osoby neslyšící:** hluchota bývá definována jako vrozená nebo časně po narození získaná ztráta sluchu. Váže se k ní narušená komunikační schopnost, vývojová nemluvnost (Potměšil, M.; 2003).
- **osoby nedoslýchavé:** u těchto osob se jedná o částečnou ztrátu sluchu, která je buď vrozená, nebo získaná. Při nedoslýchavosti může dojít k opožděnému vývoji mluvené řeči (Potměšil, M.; 2003).
- **osoby ohluchlé:** ohluchlost je podle Bulové, A. (1998) stav, kdy dochází ke ztrátě sluchu v průběhu života. Pokud dojde k ohluchnutí po ukončení základního vývoje řeči (po sedmém roce života), řeč se již neztrácí, zůstává zachována, ale vyžaduje soustavnou péči.

Osoby se sluchovým postižením využívají nejčastěji následující způsoby komunikace: **orální metody, znaková řeč** (ta zahrnuje český znakový jazyk a znakovanou češtinu) a **odezírání řeči** (odezírání sluch nenahrazuje). Sluchové postižení je podle Leonhardta A. (2001) u obyvatelstva jedno z nejrozšířenějších somaticko – funkčních postižení.

Jeden z mála dostupných zdrojů informací o osobách se sluchovým postižením v Pardubickém kraji je závěrečná zpráva z průzkumu potřeb sluchově postižených osob na území Pardubického kraje, který v roce 2009 realizovala Univerzita Pardubice.

Osoby se sluchovým postižením jsou jednou z nejméně popsaných cílových skupin regionální sociální politiky. Neexistuje žádný přesný odhad počtu těchto osob ani přehled organizací, kteří by s těmito lidmi pracovali. Realizovaný průzkum potřeb uvádí, že v Pardubickém kraji žije přibližně 50 až 60 tisíc osob se sluchovým postižením. Další kvalifikovaný odhad uvádí, že je v kraji přibližně 200 až 600 osob. Ze závěrů analýzy vyplývá, že je nutné pracovat se dvěma skupinami osob se sluchovým postižením (Mandys, J.; 2009):

- stárnoucí osoby (seniorského věku), které jsou často nedoslýchavé,
- osoby s jiným závažným postižením sluchu bez specifikace věku.

To by pak znamenalo, že pokud chceme zkoumat kvalitu života osob se sluchovým postižením, zabýváme se kvalitou života zejména u osob neslyšících a ohluchlých (bez rozdílu věku) a dále pak kvalitou života osob seniorského věku, které jsou nedoslýchavé. V tomto případě se pak bude jednat o dvě skupiny osob, které se liší jak reálnými problémy v běžném životě, tak jejich prožívání a případný výzkum a tvorba sociální politiky toto musí zohledňovat.

Pro průzkum bylo využito dotazníkového šetření, které se zabývalo těmito základními okruhy zjišťování:

- identifikace respondentů (cílové skupiny pro zlepšení dosavadní sociální politiky): tj. druh sluchového postižení, dorozumívací techniky, pohlaví, vzdělání, věk, zaměstnanost, počet dětí a jejich zdravotní stav),
- identifikace problémů v běžném životě: tj. komunikace s institucemi, dostupnost informací, přístup k rychlé záchranné pomoci, zaměstnání,
- další oblasti: vhodnost vzdělávacího systému, využívání tlumočnicka a zájem o tlumočnické služby, využívání sociálních služeb.

Ze závěrečné zprávy vyplývá, že respondenti mají problémy s dorozuměním zejména při komunikaci s úřady a veřejnými službami a v dalších situacích jako např. nákupy a

reklamace, hledání zaměstnání, komunikace s policií, při komunikaci se sousedy a okolím. Respondenti upozorňují na to, že většina komunikačních bariér není způsobena jejich zdravotním omezením, které dokáží často kompenzovat jinou dovedností, ale je to dáno zejména neochotou druhé strany domluvit se. Ta je do určité míry dána netrpělivostí obou komunikujících stran (Mandys, J.; 2009).

Na základě tohoto zjištění můžeme usuzovat, že kvalita života osob se sluchovým postižením bude značně odlišná od kvality života většinové populace a to i bez vlivu k přihlídnutí k atributu sluchového postižení.

Statistické zpracování analýzy (výskyt absolutních a relativních četností, jak je uváděn ve výsledcích analýzy) neumožňuje využít metody modelování prostřednictvím rozhodovacích stromů (o této metodě bude hovořeno dále) a jakékoliv stanovování kvality života by bylo v rovině čistě hypotetické. Nicméně analýza umožňuje vytvořit základ pro další reálné zkoumání kvality života osob se sluchovým postižením v Pardubickém kraji. A to ze čtyř důvodů:

- analýza pojmenovává klíčové oblasti, ke kterým se kvalita života váže,
- byly získány zkušenosti s komunikací s cílovou skupinou, které usnadní jakýkoliv další výzkum a zvýší validitu získaných dat,
- je nutno pracovat se dvěma skupinami osob se sluchovým postižením,
- pokud by byly dotazníky opětovně přehodnoceny tak, aby šlo data využít v modelech rozhodovacích stromů, bylo by vytvořit ilustrační model, který by ukázal na jaké oblasti se zaměřit ve vlastním výzkumu.

4. Dilemata při získávání údajů o kvalitě života

Kvalita života bývá v našich podmínkách pro praktická využití zkoumaná nejčastěji dvěma statistickými přístupy (zjišťování četností výskytu, index spokojenosti - škála). Data, která jsou dále diskutována, jsou v jednom případě sbírána v rámci výzkumu veřejného mínění a ve druhém případě se jedná o dotazníkové šetření týkající se indikátorů ECI (European Common Indicators). Předmětem našeho zájmu je indikátor A1 – Spokojenost občanů s místním společenstvím.

Příspěvek si neklade za cíl diskutovat přístup jednotlivých institucí, která tato šetření provádí, ale snaží se upozorňovat na problémy spojené se zjišťováním kvality života s přihlídnutím k tomu, že se nejedná o všechny dostupné metody a přístupy sběru dat v této oblasti. Nejčastěji zjišťuje názory veřejnosti Sociologický ústav akademie věd (zde se jedná o zjišťování výskytu četností – konkrétně výsledky jsou prezentovány jako relativní četnosti). Indikátory ECI používají nejrůznější občanské iniciativy pracující na trvale udržitelném rozvoji regionů, obcí apod.

Oba přístupy realizují zjišťování individuálních postojů dotazovaných (nástrojem sběru dat jsou v obou případech dotazníky). Výzkum veřejného mínění, který realizuje Sociologický ústav AV ČR, se obvykle zabývá, vedle otázky týkající se spokojenosti se životem nebo otázky spokojenosti s místem, kde respondent žije, nejrůznějším spektrem otázek z oblasti politického, společenského, ekologického atd. Toto šetření probíhá na reprezentativním vzorku celé populace a probíhá opakovaně. To je zásadní předpoklad pro domněnku, že zjištěná data reálně vypovídají o stavu spokojenosti se životem obyvatel České republiky. Pro indikátor A1 existuje standardizovaný dotazník, který je využit v rámci lokálních iniciativ a

zaměřuje se postihnout i drobných aspektů spokojenosti respondentů. Dotazník i díky postojovým škálám lépe reflektuje názor a postoje respondentů. Dotazníková šetření na indikátor A1 však v dané lokalitě nejsou obvykle realizována opakovaně a tudíž není možné ověřit, zda respondenti ve svých odpovědích reflektovali své dlouhodobé postoje a neodpovídali pouze pod vlivem okamžiku. Další slabinou iniciativ zjišťujících indikátor A1 je rozdílnost v závěrečných zprávách a nedostatky v popisu metodologie (není úplný popis jakým způsobem bylo dosaženo reprezentativnosti výzkumného vzorku, jak výzkum probíhal apod.).

Využití indikátorů ECI je výhodné protože zohledňuje v odpovědích specifika daného regionu a je tedy vhodnější, jako metoda pro sběr vstupních dat, na nichž závisí rozhodnutí veřejné politiky, než výzkum veřejného mínění, který realizuje Sociologický ústav AV ČR. Nespornou výhodou metody, kterou využívá Sociologický ústav AV ČR je vysoká validita a reliabilita.

Jako vhodný postup při sběru dat týkajících se kvality života se tedy jeví dotazníkové šetření, které bude realizováno opakovaně. Bude zahrnovat otázky jak na výskyt četností, tak index spokojenosti a bude prováděno na regionální úrovni s přihlédnutím ke všem metodologickým náležitostem sociologického výzkumu.

Jedním z inspirujících námětů může být dotazník WHOQOL 100, který by bylo vhodné v rámci užitečnosti pro rozhodovací procesy veřejné zprávy modifikovat tak, aby z odpovědí bylo patrné, co je konkrétní příčinou spokojenosti či nespokojenosti respondentů s kvalitou jejich života.

Autoři dotazníku WHOQOL 100 vycházejí z definice kvality života, která říká¹, že kvalita života je to, jak jedinec vnímá své postavení v životě (v kulturním kontextu, ve vztahu ke svým cílům, očekáváním a zájmům). WHOQOL 100 obsahuje 24 aspektů života sdružených do 6 domén, mezi něž patří fyzické zdraví, prožívání, úroveň nezávislosti, sociální vztahy, prostředí, spiritualita a celková kvalita života. Dotazník je určen pro populaci do 65 let. Pro osoby starší se využívá modifikace WHOQOL OLD. WHOQOL 100 rozlišuje mezi soubory osob s různou úrovní zdravotních potíží a také rozlišuje rozdíly mezi muži a ženami. Retestová reliabilita domén dotazníku WHOQOL-100 měřená v rozmezí dvou týdnů ukazuje na relativní stálost výpovědi v tomto časovém intervalu. Dotazník není vhodné používat k podchycení vlivu bezprostřední nálady nebo krátkodobých změn (Miovská, L.; 2009).

5. Metoda rozhodovacích stromů

Vedle klasického statistického zpracování, lze data získaná ze šetření kvality života (spokojeností občanů) zpracovávat prostřednictvím metod výpočetní a umělé inteligence. Jednu takovou metodu představují rozhodovací stromy, které umožňují vytvářet modely vstupů a výstupů, které lze reálně uplatnit v rozhodovacích procesech veřejné správy nejen na lokální úrovni.

Rozhodovací strom můžeme definovat jako strom (stromový graf), kde každý nelistový uzel stromu představuje test hodnoty atributu a větve vedoucí z tohoto uzlu možné výsledky testu. Intuitivní vizuální zobrazení stromem napomáhá jasnějšímu pochopení výsledků a vztahů. Stromové grafy dovolují vizuálně prozkoumat výsledky a posoudit vhodnost modelu.

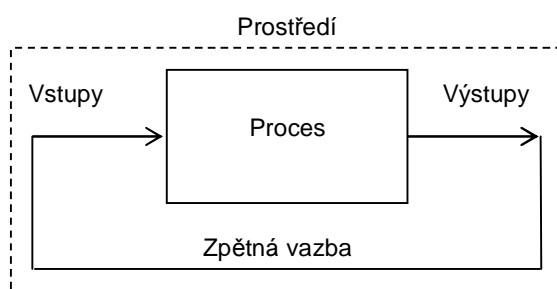
¹ Stejně definuje kvalitu života Světová zdravotnická organizace.

Rozhodovací strom lze převést na rozhodovací pravidla. Každé cestě stromem od kořene k listu odpovídá jedno pravidlo. Nelistové uzly jsou předpoklady, listový uzel pak závěrem pravidla. Modelování je velmi rozšířenou pracovní poznávací metodou nacházející uplatnění v řadě oblastí společenské praxe (Křupka, J., Kašparová, M., Jirava, P.; 2009).

Rozhodovací strom je neorientovaný, souvislý, acyklický, hranolově i uzlově ohodnocený graf. Posloupnost uzlů a hran grafu vyjadřuje řešený rozhodovací proces. Hrany představují varianty, které jsou předmětem volby rozhodovatele. Rozhodovací uzly zobrazují tu fázi rozhodovacího procesu, kdy má rozhodovatel možnost volby určité varianty ze souboru navržených variant. Rozhodovací stromy umožňují nejen zobrazení důsledků rizikových variant vzhledem ke zvolenému kritériu hodnocení, ale i stanovení optimální rozhodovací strategie ve více-etapových rozhodovacích procesech (Vosejpková, M.; str. 1 – 2).

Pokud akceptujeme platnost teorie systémů a předpokládáme, že řízení je dynamický systém, můžeme využít kybernetické principy řízení, jak je ukazuje obr. 2. V procesu jsou dva prvky (řídící, který je představován regionálním managementem a řízený, který můžeme chápat jako region) a vazba mezi těmito prvky, která reprezentuje řídicí zásah. Vstupy jsou plánované požadavky do řídicího prvku a vnější působení na řízený prvek. Výstupem je změna kvality života. Ve zpětné vazbě se nachází model hodnocení spokojenosti jako subsystém systému řízení.

Obr. 2: Model řízení systému podle Norberta Wiesnera (cit. Křupka, J., Kašparová, M., Jirava, P.; 2009; str. 2)

6. Závěr

I přes nejednoznačnou definici pojmu kvalita života, by mělo být zájmem tvůrců regionálních veřejných politik zjišťovat úroveň spokojenosti občanů dané lokality (voličů). Při sběru dat je nutné dodržovat platné zásady společenskovední metodologie.

Existuje mnoho metod, jakými se dá kvalita života měřit. Otázkou zůstává, zda se zjištění mají předávat politické reprezentaci pouze formou nějakého sdělení (výčtu) či zda není možné výsledky výzkumů převést pomocí moderních informatických metod do jasných rozhodovacích modelů, a pokusit se i v tak citlivé oblasti vytvářet pravidla pro rozhodovací procesy.

Moderní informační technologie v kombinaci s klasickým sociologickým výzkumem mohou být racionálními podklady pro tvorbu veřejných politik. Nicméně je třeba ještě realizovat pokusné studie, které by ověřily reálnou platnost užívaných metod. Jakýkoliv nepovedený pokus by totiž mohl mít za následek, že se političtí představitelé budou příště

řídít spíše vlastní intuicí než spoléhat na názory veřejnosti sdělované prostřednictvím empirických měření. V neposlední řadě je nutné mít na paměti, že i funkční výsledný model rozhodovacího procesu by měl sloužit jako podkladový materiál pro rozhodování, nikoliv sloužit jako dogma, které tvrdí absolutní pravdu.

Poděkování

Tento příspěvek vznikl za podpory projektu Ministerstva životního prostředí české Republiky č.: SP/4i2/60/07 “Indikátory pro hodnocení a modelování interakcí mezi životním prostředím, ekonomikou a sociálními souvislostmi“.

Použité zdroje:

- [1] BALEGOVÁ, O. Kvalita života jako termín a interpretácia. In *Kvalita života v kontextech globalizácie a výkonnej spoločnosti*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovské univerzity v Prešově; 2002, s. 47 – 55. ISBN 80-8068-087-6
- [2] BLAŽEJ, A. Kvalita života z aspektu udržateľného rozvoja v 21. storočí. In *Kvalita života a rovnosť príležitostí - z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovské univerzity v Prešově; 2005, s. 21–26. ISBN 80-8068-425-1
- [3] BULOVÁ, A. Uvedení do surdopedie. In PIPEKOVÁ, J. et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido; 1998. ISBN 80- 8593165-6
- [4] HORÁKOVÁ, R. Úvod do surdopedie. In PIPEKOVÁ, J. (ed.) *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. přepracované a rozšířené vydání. Brno: Masarykova univerzita; 2006, s. 127-143, ISBN 80-7315-120-0
- [5] KŘUPKA, J., KAŠPAROVÁ, M., JIRAVA, P. *Modelování kvality života pomocí rozhodovacích stromů*. In *Ekonomika a management (E+M)*. Technická univerzita v Liberci. 2009; s. 15 (v tisku).
- [6] LEONHARDT, A. *Úvod do pedagogiky sluchovo postihnutých*. Bratislava: Sapiencia; 2001. ISBN 80-967180-8-8
- [7] MANDYS, J. *Průzkum potřeb sluchově postižených osob na území Pardubického kraje*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2009. podkladový výzkum pro Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb pardubického kraje 2008 – 2010. 40 s.
- [8] MIOVSKÁ, L. *Dotazník kvality života WHOQOL-BREF a WHOQOL-100*. Centrum adiktologie. Praha [on line] 2009 [cit. 26-09-2009]. Dostupné na: <<http://www.adiktologie.cz/articles/cz/165/904/Dotaznik-kvality-zivota-WHOQOL-BREF-a-WHOQOL-100.html?acc=enb>>
- [9] POTMĚŠIL, M. *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Univerzita Palackého; 2003. ISBN 80-244-0766-3
- [10] PHILLIPS, D. *Quality of Life: Concept, Policy and Practice*. London: Routledge; 2006. 276 str. ISBN 978-0-415-32355-0
- [11] VAĐUROVÁ, H., MŮHLPACHR, P.. *Kvalita života: teoretická a metodologická východiska*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. 145 s.
- [12] VOSEJKOVÁ, M. *Uplatnění rozhodovacích stromů při manažerském rozhodování* [on line] 2009 [cit. 27-09-2009]. Dostupné na: <www.xarquon.jcu.cz/zf/veda_a_vyzkum/svoc_a.../Vosepko.rtf>
- [13] Zákon č. 155/1998 Sb. o znakové řeči ve znění pozdějších předpisů [on line] 2009 [cit. 5-04-2009]. Dostupné na: <<http://www.volny.cz/karel.redlich/zakon155.htm>>

Kontaktní adresa:

Mgr. Jan Mandys
Ústav veřejné správy a práva
Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
e-mail Jan.Mandys@upce.cz

ETICKY PROBLÉMOVÉ SITUACE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA V ROLI STUDENTA SOCIÁLNÍ PRÁCE

Lenka Nádvorníková

Abstrakt

Příspěvek se zabývá vznikem možných eticky problémových situací souvisejících s výkonem povolání sociálního pracovníka, především studenta kombinované formy studia bakalářského studijního programu sociální práce. Autorka se mimo jiné zaměřuje na konkrétní vybrané body Etického kodexu sociálních pracovníků ČR, které konfrontuje s názory studentů výše uvedeného studijního programu a s vlastními postřehy z pedagogické praxe.

Abstract

The paper deals with occurrence of possibly ethically questionable situations connected with exercise of social worker profession – especially in case of a student of bachelor social work study program in combined form. The author focuses i. a. on confronting particular chosen articles from The Ethics Code of Social Workers of the Czech Republic with attitudes of students of above mentioned study program and with her own educational experience.

Klíčová slova

Etický kodex, eticky problémová situace, klient, kombinovaná forma studia, moc, sociální pracovník, student.

Keywords

Ethics code, ethically questionable situation, client, combined study form, power, social worker, student.

1. Úvod

Cílem příspěvku je popsat vznik možných eticky problémových situací sociálních pracovníků – studentů¹ kombinované formy studia bakalářského studijního programu sociální práce Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci (dále jen FP TUL).

Mnoho autorů, např. Jankovský (2003), Kopřiva (2006), Úlehla (1999), Matoušek (2003) či jiní, se zabývají etickými problémy profesionální práce sociálního pracovníka, ale neexistují žádné studie zkoumající možné „rozpolcení“ sociálního pracovníka v roli studenta studijního programu sociální práce. Většina autorů zabývajících se profesní etikou sociální práce poukazuje na možná etická (morální) „selhání“ sociálního pracovníka především ve vztahu sociální pracovník – klient, autorka příspěvku však chce poukázat i na vznik eticky problémových situací sociálního pracovníka - studenta sociální práce ve vztahu k Etickému kodexu sociálních pracovníků ČR.

---

¹ V příspěvku autorka používá výhradně mužský rod pro pojem sociální pracovník, student a klient. Nejedná se však o rozlišení na základě segregace pohlaví, nýbrž jen z důvodu formálního zjednodušení textu.

2. Vztah sociální pracovník – klient

Úlehla (1999, s. 113) v souvislosti se vztahem sociální pracovník – klient uvádí dvě roviny vztahů, které má mít v sobě sociální pracovník:

„1. Jaký vztah má pracovník sám k sobě, takový mívá i ke klientům.

2. Jaké vztahy mají pracovníci mezi sebou, takové mívají ke klientům.“ Dále Úlehla (1999) tvrdí, že sociální pracovníci se musí rozhodovat, jestli ke klientovi směřovat více pomoc či kontrolu, což jsou dva vzájemně se doplňující přístupy.

Tokárová a kol. (2007, s. 287) zase uvádí skutečnosti, kdy se sociální pracovník ve vztahu s klientem může ocitnout v problémové situaci:

„když se loajalita sociálního pracovníka ocitne uprostřed konfliktů zájmů: sociálního pracovníka a klienta, skupiny klientů a institucí, různých skupin profesních pracovníků;

když sociální pracovník působí při státem organizované kontrole občanů. Proto si musí ujasnit svoje etické postoje k této úloze a zároveň musí respektovat profesní a etické principy sociální práce;

když se povinnost sociálního pracovníka hájit zájmy klienty dostane do konfliktu s požadavky na účinnost a užitečnost.“

Velká část autorů, zabývajících se profesní etikou spatřuje příčiny vzniku eticky problémových situací v moci a morálce.

2.1. Otázka moci v sociální práci

Smutek (2006) definuje moc jako možnost ovlivňovat chování a jednání druhých v souladu se záměry pracovníka. Kopřiva (2006) rozlišuje dva různé zdroje moci sociálních pracovníků – moc plynoucí ze závazku z práce vůči společnosti, tj. institucionální moc a moc plynoucí z potřeby klienta, tj. z nutnosti získat „něco“ od sociálního pracovníka, který disponuje znalostmi, dovednostmi, informacemi, atd. které klient postrádá a tím se dostává do pozice bezmocného. Úlehla (1999) zase uvádí několik důvodů, proč je sociální pracovník mocnější než klient – např. sociální pracovník je zástupcem státu, představitelem většiny, představuje kritéria normality, nebo rozhoduje i o občanských právech klienta.

Janebová, Musil (2007, s. 55 - 56) uvádějí, že „moc v sociální práci je třeba vnímat z hlediska jejích zdrojů a legitimacy.“ Z hlediska zdrojů se přiklání k členění moci dle Kopřivy (2006) a rozlišují moc přidělenou institucionálně a na základě potřeby klienta - vyplývající ze vztahu pomáhání. Oba tyto typy moci mohou být použity legitimním či nelegitimním způsobem, a jestliže chybí u pomáhajícího reflexe vlastní moci většinou se nenaučí s ní uvážlivě nakládat, což má za následek neschopnost odlišit situace, kdy je použití moci legitimní a kdy nelegitimní.

2.2. Obecně mravní vlastnosti sociálního pracovníka

Jak uvádějí Dolista, Doskočil (in Vurm a kol., 2007) jsou v profesní etice často nadhodnocovány normativní stránky osobnosti a naopak jsou podceňovány psychické procesy a vlastnosti osobnosti, které jsou zcela určitě důležité pro etické chování sociálního pracovníka. Jedná se o morálně volní vlastnosti (např. trpělivost, vytrvalost, houževnatost...) a charakterové vlastnosti (např. čestnost, zásadovost, pracovitost, pečlivost, sebevědomí, úcta k člověku a jiné). Na základě těchto dvou skupin vlastností, mravních principů a norem a

v souvislosti s vnitřní sebekázní se utváří a formuje mravní vědomí sociálního pracovníka, potažmo vlastní mravní profil.

Goldmann, Cichá (2004) uvádějí jiné, spíše obecnější požadavky na vlastnosti sociálního pracovníka (pracovníka pomáhajících profesí), i když ve svém důsledku jsou obdobné jako u Dolisty a Doskočila. Dle Goldmanna, Ciché (2004, s. 69) se jedná o odbornost, profesionalitu, „morální úroveň, komunikační schopnosti, schopnost řešit složité situace každodenních mravních dilemat, do nichž je práci vtahován a umění odebrat anamnézu.“

Úlehla (1999) dochází k závěru, že neexistuje žádný seznam jediné správných potřeb a vlastností sociálního pracovníka, neboť lidé jsou různí. Vždy je nutné, aby si správně pracující sociální pracovník kladl donekonečna otázku, proč svou práci dělá a proč ji dělá právě tak a ne jinak a přitom neustále spolupracoval s ostatními kolegy, supervizory, či učiteli z oblasti sociální práce.

3. Etický kodex sociálních pracovníků ČR

Etický kodex sociálních pracovníků ČR (dále jen „etický kodex“) vznikl v roce 1995 na půdě Společnosti sociálních pracovníků. Jeho formulace vychází z poznatků a fungování praxe a zároveň z požadavků kladených na sociální práci jako na vysoce erudovanou a vědecky fundovanou disciplínu.

Tokárová a kol.(2007, s. 295) popisuje etický kodex jako normativní systém, který je formulovaný tak, aby sloužil jako inspirativní průvodce pro členy profese a zároveň byl základem pro případné kárné řízení.

Nedělníková (Janoušková, Nedělníková, 2008 (a), s. 377- 378) charakterizuje etický kodex jako „soubor pravidel či zásad, jimiž se mají sociální pracovníci jako profesní skupina řídit“ a dále uvádí, že „etické chování není spojeno pouze s vnějšími pravidly chování v rámci etických kodexů, ale i se subjektivními pocity sociálního pracovníka, jak by měl v dané situaci jednat, aby jeho rozhodování a chování bylo etické.“

3.1. Příčiny porušování etického kodexu

Autorka se snaží v této kapitole příspěvku poukázat na možné eticky problémové (konfliktní) situace související s dodržováním, nebo naopak porušováním etického kodexu. Pro potřeby tohoto příspěvku vychází autorka z definice eticky problémové situace dle Dosoudilové, Francuchové (in Janoušková, Nedělníková , 2008 (b), s. 496), podle nichž je eticky problémová situace taková „kde je zřejmé, jak by se měl pracovník rozhodnout, ale vykonat rozhodnutí je obtížné a nejednoznačné.“

Při zpracování této kapitoly příspěvku autorka vycházela mj. z vlastních pedagogických zkušeností na FP TUL, z debat se studenty a z vlastních evaluačních dotazníků od studentů sociální práce, které tito odevzdávají vždy na konci semestru, v němž je daný kurz otevřen. Jedná se o kurz Seminář k odborné praxi, Praktickou péči o zdravotně postižené a seniory a Sociální politiku (cvičení). Jelikož Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky (dále jen KSS) FP TUL garantuje pouze kombinovanou formu studia sociální práce, je převážná část studentů (cca 87 %) zaměstnána v pomáhajících profesích, a proto lze k porušování etického kodexu přistupovat jak z pozice sociálního pracovníka, tak z pozice studenta sociální práce zároveň. Hlavní problémy s dodržováním etického kodexu mají sociální pracovníci, studenti studijního programu sociální práce na FP TUL, s níže uvedenými oblastmi etického kodexu – viz. kapitola 3.1.1 – 3.1.3.

3.1.1. Pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientovi

V této kapitole etického kodexu mají studenti největší problém s bodem 2.1.4 - právem klienta na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. V souvislosti se zadáváním témat seminárních prací v rámci studia na FP TUL studenti velmi často popisují jim nejbližší problematiku, tj. vlastní případy z praxe, vlastní klientelu, se kterou se každodenně setkávají. V důsledku „zabrání se“ do tématu si však mnohdy neuvědomují, že porušují nejen etický kodex, ale zejména zákon č. 101/2000 Sb., v platném znění, o ochraně osobních údajů tím, že uvádějí celá jména klientů nebo jiné identifikační údaje a citlivé skutečnosti, k jejichž zveřejnění (i když „jen“ pro studijní účely) jim klienti nedali souhlas. Toto se děje většinou jen v 1. a 2. semestru, kdy studenti ještě neznají přesná pravidla pro psaní odborných prací.

Bohužel se však vyskytují i případy, kdy se studenti neřídí výše uvedenými normami a dokonce do bakalářské práce uvádějí konkrétní citlivé informace o svých klientech. Naštěstí vedoucí bakalářských prací toto včas odhalí a studenti tak mají dostatek času na nápravu. Jestliže by k této korekci ze strany akademických pracovníků nedošlo, mohlo by se stát, že by studenti porušili výše uvedené normy a museli by za to nést následky, neboť úspěšně obhájené bakalářské práce jsou veřejně přístupné v knihovně TUL.

Příklad z praxe: Studentka 2. ročníku vypracovala seminární práci z předmětu Odborná praxe - kasuistiku z absolvované praxe v Domově pro seniory. V této práci popsala velmi podrobně klientku J.H., ale bohužel uvedla zde veškerá nezměnná tvrdá data, dle kterých byla klientka (i její rodinní příslušníci) plně identifikovatelná. Studentka obdržela z mé strany zpětnou vazbu v níž byla upozorněna na tyto skutečnosti, které musela napravit a odstranit, neboť docházelo k porušování nejen etického kodexu, ale i zákona o ochraně osobních údajů. Kromě zpětné vazby ke studentce jsme se po této zkušenosti spojili s konzultantkou odborné praxe v daném zařízení a zkonzultovali, jakým způsobem má být vypracována seminární práce z absolvované odborné praxe a jak se může konzultant podílet společně se studentem na jejím vypracování. Na základě této zkušenosti bychom do budoucna rádi pořádali pravidelná (2x za akademický rok) setkávání se všemi konzultanty odborné praxe a zástupci KSS FP TUL.

Jak vyplývá z názorů studentů, mají tito problém s rozhodnutím, které údaje mohou používat při psaní seminárních, bakalářských či jiných odborných prací nebo Portfólií. Řešení je nasnadě, tj. hned na začátku 1. semestru absolvovat povinný kurz Úvod do studia a práce s informačními zdroji, kde se studenti dozvědí potřebné informace k tvorbě odborných prací v rámci studia na VŠ. Dalším možným řešením je také zpětná vazba od vyučujících, kteří tyto odborné práce hodnotí.

3.1.2. Pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli

V této kapitole mají studenti hlavní problém s bodem 2.2.1, kdy má sociální pracovník odpovědně plnit povinnost vyplývající se závazku k zaměstnavateli. Toto však v některých případech není možné splnit. Především studenti, kteří nejsou ve vedoucím postavení na svém pracovišti mají problém být loajální k zaměstnavateli, potažmo k vedoucímu pracovníkovi, neboť ten např. nesouhlasí s jeho studiem (v některých případech i z důvodu, že po zdárném ukončení studia bude mít tento vyšší vzdělání než samotný vedoucí pracovník). V těchto případech si studenti stěžují na přehnané pracovní zatížení ze strany vedoucího pracovníka (např. zadávání úkolů, které již byly zpracovány, nebo které pouze zabírají čas, který by mohli věnovat studiu nebo výkonu odborné praxe) či na neposkytnutí studijního volna, na které má sociální pracovník - student, za splnění určitých podmínek, ze zákona nárok.

Řešení této problematické situace není jednoduché. Někteří studenti toto řeší neplněním zadaných úkolů, čímž se však vystavují riziku ukončení pracovního poměru, nebo plní zadané úkoly jen na minimální úrovni, či raději odcházejí z pracovního místa, čímž však leckdy uškodí nejen sobě a své rodině, ale i svým klientům.

Autorka příspěvku vidí jako možné řešení dopracování zákona o sociálních službách č.108/2006 Sb., v platném znění či jeho prováděcí vyhlášky č.505/2006 Sb., v platném znění o kapitole, kde by bylo jasně vymezeno, na co má sociální pracovník doplňující si povinné vzdělání nárok v souvislosti se studiem, i když je pravda, že by toto mohlo být duplicitní s pracovními předpisy, které toto již upravují.

3.1.3. Pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

Zde, dle tvrzení studentů sociální práce, se jeví jako problematické body 2.4.3 (odbornou sociální práci musí vykonávat vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním) a 2.4.4 (sociální pracovník je odpovědný za své celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základem pro udržení stanovené úrovně odborné sociální práce).

Bod 2.4.3 (odbornou sociální práci musí vykonávat vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním) činí problémy především studentům, kteří jsou ve svém profesním životě ve vedoucím postavení. Tito studenti uvádějí, že hlavní problémy mají se sháněním dostatečných finančních prostředků k získání, zvyšování či prohlubování kvalifikace svých podřízených pracovníků, či k zaměstnání pracovníků, kteří výše uvedené zastupují po dobu jejich získávání kvalifikačních předpokladů.

Přesně vymezit a definovat profesní a kvalifikační připravenost sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách je velice obtížné, k čemuž přispívá i znění právních norem, např. zákona č.108/2006 Sb., v platném znění, o sociálních službách, v němž jsou uvedeny pouze obecné předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka. Mezi tyto předpoklady patří „způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle tohoto zákona“ (ÚZ, Sociální zabezpečení, 2008, s. 175).

Posledním problematickým bodem etického kodexu z pohledu sociálního pracovníka – studenta sociální práce je kapitola 2.4.4 - sociální pracovník je odpovědný za své celoživotní vzdělávání a výcvik. Jako hlavní příčinu porušování tohoto bodu etického kodexu spatřují výše uvedení především ve finanční nákladnosti kurzů a výcviků v rámci celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků – např. supervizní výcvik, ale také časová náročnost. Např. v rámci našeho studijního programu musí studenti, i když pracují v pomáhajících profesích, absolvovat během studia odbornou praxi v celkovém rozsahu 360 hodin, což činí 60 hodin za semestr.

Řešení tohoto problému je opět dosti složité, neboť se týká hlavně finančních prostředků. Řešení autorka vidí především ve větší aktivitě vedoucích sociálních pracovníků či manažerů sociálních služeb a sociálních institucí v oblasti získávání grantů či v účasti na projektech.

4. Závěr

V předloženém příspěvku byly centrem našeho zájmu eticky problémové situace související s výkonem povolání sociálního pracovníka. Toto téma je daleko obsáhlejší a mohli bychom jej rozebírat ještě podrobněji, např. bychom se mohli zaměřit více na morální vlastnosti studentů, budoucích či již aktivních sociálních pracovníků, a zamýšlet se nad skutečností, zda a jakým způsobem je vůbec zjišťovat. Samostatnou kapitolou související

s etikou, potažmo s morálkou by byly pokusy studentů o podvody, především v souvislosti s plagiátorstvím, kdy si studenti ulehčují práci a zkracují čas potřebný pro studium, aby jej následně mohli věnovat rodině, svým koníčkům, či zaměstnání.

Možnosti, jak vyřešit porušování etického kodexu ze strany sociálních pracovníků, studentů studijního programu sociální práce byly uvedeny podrobně v kapitole 3.1.1 – 3.1.3. Jak uvádí Dosoudilová, Francuchová (in Janoušková, Nedělníková, 2008 (b), s. 490 – 491) je nejprve nutné obecně definovat příčinu porušování etického kodexu, zda se jedná o záměrné porušování ze strany sociálního pracovníka, zaměstnavatele nebo klienta, nebo zda se jedná o porušování nevědomé či z neznalosti. Teprve na základě přesné analýzy příčin je možné snížit, nikoli úplně odstranit, porušování etického kodexu například formou dostatečného vzdělání sociálních pracovníků, intervizí, supervizí, kvalitním uvedením sociálního pracovníka do zaměstnání, etickými kodexy zaměstnavatele či profesními kodexy, ale též na základě zpětné vazby od kolegů či nadřízených.

Použité zdroje:

- [1] GOLDMANN, R., CICHÁ, M. Etika zdravotní a sociální práce. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 126 s. ISBN 80-244-0907-0.
- [2] JANEBOVÁ, R., MUSIL, L. Mýty o roli sociálních pracovníků a pracovníc. In Sociální práce/Sociálna práca, 2007, roč. 2007, č. 1, s. 50-61. ISSN 1213-6204.
- [3] JANKOVSKÝ, J. Etika pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
- [4] JANOUŠKOVÁ, K., NEDĚLNÍKOVÁ, D. (a) Profesní dovednosti terénních pracovníků. Sborník studijních textů. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. 402 s. ISBN 978-80-7368-504-1.
- [5] JANOUŠKOVÁ, K., NEDĚLNÍKOVÁ, D. (b) Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků. Sborník studijních textů. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. 550 s. ISBN 978-80-7368-503-4.
- [6] KOPŘIVA, K. Lidský vztah jako součást profese. 5. vydání. Praha: Portál, 2006. 147 s. ISBN 80-7367-181-6.
- [7] MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- [8] SMUTEK, M. Model řešení problému v sociální práci - systémový pohled. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. 91 s. ISBN 80-7041-596-7.
- [9] TOKÁROVÁ, A. a kol. Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce. 3. vydání. Prešov: AKCENT PRINT, 2007. 573 s. ISBN 978-80-969419-8-8.
- [10] ÚLEHLA, I. Umění pomáhat. 2. vydání. Praha: sociologické nakladatelství, 1999. 128 s. ISBN 80-85850-69-9.
- [11] ÚZ Sociální zabezpečení. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2008. 272 s. ISBN 987-80-7208-658-0.
- [12] VURM, V. a kol. Vybrané kapitoly z veřejného a sociálního zdravotnictví. 1. vydání. Praha: Triton, 2007. 125 s. ISBN 978-80-7254-997-9.

Kontaktní adresa:

Mgr. Lenka Nádvořníková (t.č. mateřská dovolená)
Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Studentská 2
461 17 Liberec
e-mail: lenka.nadvornikova@tul.cz
telefonní spojení: 606 602 983

PROBLEMATIKA DIVERZITY V SOCIÁLNÍ PRÁCI

René Pastrňák

Abstrakt

Tento text se věnuje diverzitě tedy odlišnosti a to nejen etnickému nebo kulturnímu odlišení klientů žádajících intervenci v sociálních službách a přístupu pracovníků v pomáhajících profesích k tomuto fenoménu. Zásadní v rámci intervence s klientem z odlišné kultury je také pracovníkova kompetence, schopnost komunikace a zvýšená empatie jako faktory kvalitní nediskriminující práce.

Abstract

Multicultural communication is one of the basic social skills of any person who, during his/her work, study, travel meets or cooperates with the members of different cultures. It represents the ability to understand the existing cultural dimension and to manage them appropriately in the context of his/her social role and sub-task, work, study or future knowledge.

Klíčová slova

Migration, kultura, sociální pomoc, kultura, diversity, komunikace, kompetence.

Keywords

Migration, culture, social assistance/help, culture, diversity, communication skills.

Etnicky odlišné skupiny jsou často diskriminovány nebo jim není poskytnuta pomoc dle jejich představ z důvodů odlišnosti určitých rysů, odlišnému vnímání kultury a v neposlední řadě socializace. Nepochopení kulturních hodnot a souvislostí má za následek konflikt očekávání pomoci klienta a pomáhajícího pracovníka. Hodnotový konflikt a konflikt v chápání normality mezi mladým, fyzicky zdatným, aktivním pomáhajícím a mezi člověkem, kterému je pomáháno a většinou je v negativním (opozičním) psychofyzickém rozpoložení je nejčastější překážkou a konfliktem v pomáhání. (Baštecká, 2005).

Žádný jedinec či rodina nemůže zabránit neštěstí či potřebě o pomoc druhého. Na takové osoby z odlišného kulturního zázemí, může taková potřeba dopadnout mnohem výrazněji, neboť bývají zranitelní dalšími faktory, jako je např.

Nezaměstnanost jednak etnicky odlišné osob hůře shánějí práci je to dáno nedůvěrou zaměstnavatelů (pokud nejde o pomocné dělníky), jednak je to dáno legislativou např. žadatelé o mezinárodní ochranu mohou pracovat až po 12 měsících od podání žádosti (z.č. 325/1999 Sb., v platném znění).

Změna generových rolí a tím změna psychosociální pohody např. ženy naleznout práci rychleji než muži z konzervativních kultur, kde jim hrdost nedovoluje snížit se k určitým profesím.

Mezigenerační konflikty druhá generace migrantů se od první liší především v kontaktech a interakci s vrstevníky s domácí kultury, kdežto první generace se charakterizuje uzavřeností před okolním světem a udržování svých tradic. Příkladem může být nový pojem „banánové děti“ (Duong Nguyen, 2008) na povrchu žluté uvnitř bílé jde o druhou generaci Vietnamců,

kteří navštěvují české školy a zcela se adaptovali na české prostředí a budoucnost již vidí zde, především školní úspěšností, kterou podporují rodičové konfuciánskou filozofií.

Školní a sociální neúspěch nepochopení kulturních a jazykových kontextů vede ke konfliktům ve společnosti daný především nenaplnění očekávání vycházející ze zastávaných rolí.

Způsob výchovy je velmi odlišný především v muslimských kulturách, kde děti jsou vedeni k samostatnosti a vlastní osobnosti, především u chlapců je nemyslitelné okřikování či trestání. U osob, které prošly nebo sami vychovávají direktivním způsobem se může takové chování dětí a „benevolentní“ jednání rodičů jevit jako nepatřičné.

Tyto faktory následně vedou k deviantnímu chování např. alkoholismus, domácí násilí, vytváření etnicky homogenních skupinek s cílem agresivního chování vůči většinové společnosti, k fundamentálnímu výkladu víry atd.

Vnímání kulturních a etnických odlišností se často soustředí na viditelné rysy např. barvu pleti, tvar nosu, specifický pohyb či odívání. Většinová skupina často tyto osoby haní a marginalizuje již na základě očekávaného naplnění předsudků. Osoby menšinové skupiny často svou odlišností skrývají a nejsou schopni se sní adaptovat do společnosti, vzniká tak další subjektivní faktor ovlivňující abnormální chování.

Je tedy zřejmé, že je nutné u pomáhajících pracovníků zvýšit kulturní empatii a snahu oprostit se od etnocentrismu. Etnocentrismem považujeme hodnocení cizincovo chování a jeho hodnoty podle svých naučených, které považuje za správné jedinečné a neměnné. Očekáváme od cizince, že bez námitek přijme hostitelskou kulturu. Kulturní vnímavost je jemná záležitost a k předpojatosti není nikdy daleko (Hofstede, 270).

Kulturní citlivost můžeme dát najevo tehdy, když potřebné informace, metodické postupy pomoci jsou přeloženy do jazyků, kterým uživatelé služby rozumí (Baštecká, 2005).

Velkou symbolickou hodnotu má jídlo, vytváří a představuje pospolitost. Kulturně necitlivé je „krmit“ uživatele něčím co neznají, co nechtějí místo toho na co jsou zvyklí, čeho si váží (Baštecká, 2005). To si uvědomila i Správa uprchlických zařízení, která postupně prosazovala samostatné vaření ubytovaných žadatelů o azyl, podobně jako např. organizace Slovo 21, která pořádá vzájemné večere etnicky odlišných osob usazených v české republice a českých občanů. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že žadatelé o azyl nikdy nenakupovali české pečivo, ale vždy nakupovali balíky mouky a pekli si vlastní pečivo.

V nedávné době médií proběhla kauza ztrácejících se psů a jejich následné kuchyňské úpravy. Podezření padlo na asijské občany. Tím vyvstala polemika. Mají na našem území platit pro čínskou a vietnamskou kuchyni naše kulturní normy či je nadřazen zvyk z domoviny stolovníků? (Psychologie dnes 10, 2008). Nám se pojídání psů hnusí, na druhé straně je to zjevně kulturní záležitost. Podobně muslimové nechápou, jak někdo může pozřít nečisté prase, hinduisté se nedokážou na krávu ani křivě podívat.

Podobně necitlivé je k těmto osobám přicházet s eurokřesťanskými modely lékařské, sociální či psychoterapeutické pomoci. Proto se od pracovníků očekává zvýšená empatie a zvýšený postoj otevřenosti vůči hledání a učení tzn. že pracovníci jsou při své práci aktivní a tvořiví a nespolehají se jen na opakování formulek, „*to musíte, to nesmíte*“. Je nutné aktivně vážit kulturní rozmanitost a dialog vést napříč odlišnostmi a představ, zkoumat a uvědomovat odlišnosti ve vztahu pomáhající – klient (Hawkins, 2004).

Chápání kultury ve vztahu ke klientovi musí rovněž zahrnovat chápání našich vlastních kulturních předpokladů a přesvědčení, které jsme získali výchovou. Tím předcházíme bariéře etnocentrismu, protože výchova a kultura především ovlivňuje to, jak myslíme.

Hawkins vytvořil model pěti úrovní kultury, přičemž každá z úrovní je zásadním způsobem ovlivňována úrovněmi ležícími pod ní. Je nutné si zmiňovaný model uvědomovat při práci s klientem a uvědomovat si na kolik je onen klient ochoten něco ze svých jistot změnit. Tento model si lze představit jako cibuli, kdy vrchní slupky jsou ovlivněny těmi spodními. Lze říci, že vrchní slupky jsou povrchnější a lze je snadněji změnit, ale čím víc se oloupává a blíží se jádru, tím víc jsou tyto úrovně stálé a neměnné. Jde o tyto úrovně:

Artefakty – např. rituály, zvyky, symboly, budovy, umění atd. tedy faktory, které lze zaměnit za nové, pokud jsou pro daného jedince dostatečně atraktivní.

Chování – vzorce vztahů a chování, kulturní normy. I těm se lze snadno naučit, zaměnit je za původní.

Nastavení mysli – způsob pohledu na svět a vytváření postojů na základě zkušeností. Postoje jsou emočně podbarvené způsoby reakce na určité podněty, ty již nelze snadno změnit, je to úroveň, která se mění minimálně.

Emoční základ – vzorce cítění formující vytváření smyslu věcí.

Motivační kořeny – základní aspirace ovlivňující volby (Hawkins, 2004).

Klient v cizím prostředí, je mnohem vnímavější k řadě podnětů, které ve známém kulturním a sociálním prostředí nevnímá jako něco jiného, mimořádného. Pomáhající pracovníci by si měli toto v kontaktu s příslušníkem jiné kultury uvědomit a dodržovat řadu obecně platných doporučení:

- Udělat si na cizince čas, nesnažit se záležitost vyřídit „co nejrychleji“.
- Počítat s jazykovými i kulturními bariérami, uvažovat o možných předsudcích na obou stranách, tedy i na své straně.
- Hovořit pomalu, zřetelně artikulovat, nezvyšovat hlas. Používat jednoduché věty, vyhýbat se složitým souvětím.
- Je dobré, naučit se v jazyce klienta alespoň základní pozdrav. Značí to projevení zájmu o danou osobu.
- Pokud není jasné, co cizinec chtěl říci, nechat si problém zopakovat ještě jednou, případně jinými slovy.
- Nechat cizince vyložit jeho pohled na problém.
- Naslouchat mu se sympatiemi a snažit se pochopit jeho pohled na problém. Odhadnout i důvody, které ho k němu pravděpodobně vedou. Vysvětlit mu svůj názor na diskutovaný problém a předložit argumenty.
- Upozornit cizince na shody a rozdíly v jeho a svém stanovisku a rozdíly prodiskutovat podrobněji.
- Doporučit nejvhodnější způsob řešení daného problému i s ohledem na etické, etnické a kulturní zvláštnosti cizince. Rozumná míra kompromisu z obou stran je lepší než vyhrocování neshod, zesměšňování, vyhrožování či otevřený konflikt s vážnými důsledky.

- Platí zásada, že když je výraz tváře nebo tón hlasu v rozporu se slovy, posluchač obvykle vnímá a přijímá to, co je mu sdělováno neverbálně (www.internimedicina.cz).

V rámci globálního světa a zvyšující se migrace a tím i poptávky po sociální pomoci od klientů z odlišné kultury roste i poptávka po kompetenci sociálního pracovníka pracovat napříč kulturami a kvalitně, nediskriminačně pomoci. Při práci s klientelou z odlišné kultury je důležité chápat, že pomáhající pracovník není kulturně neutrální a toto si uvědomovat. Každá osoba je zakotvená ve své kultuře, v níž byla socializována. Abychom byli schopni kompetentně pracovat s osobami z odlišných kultur, musíme rozumět vlastní kultuře.

Pojem diverzita chápeme jako různorodost, ale má také širší význam konceptu, jehož cílem je vytvořit v občanské společnosti takové podmínky, které umožní všem bez ohledu na odlišnost, plně rozvinout svůj individuální potenciál a zohlednit ho v rámci individuálního plánování. Mimo to je cílem také zvyšovat respekt a pochopení pro vzájemné odlišnosti a minimalizovat jakoukoli formu diskriminace.

Použité zdroje:

- [1] BAŠTECKÁ, B. A KOL.: Terénní krizová práce, Praha, Grada, 2005. ISBN 80-247-0708-X
- [2] DUONG NGUYEN THI THUY: Banánové děti v české džungli. In Lidové noviny, Praha, Lidové noviny, 2008. ISSN 0862-5921
- [3] HAWKINS P., SHOHET R.: Supervize v pomáhajících profesích. Praha, Portál, 2004. ISBN 80-7178-715-9
- [4] HOFSTEDE, G. Kultura a organizace: software lidské mysli: Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití, Praha: Linde, 2007. ISBN 80-86131-70-X
- [5] LOMOVÁ, O., ŽERTOVÁ H.: Smějí asiáté jíst české psy? In Psychologie dnes 10, Praha, Portál, 2008. ISSN 1212-9607
- [6] <http://www.internimedicina.cz/pdfs/int/2006/02/15.pdf>

Kontaktní adresa:

Mgr. René Pastrnák
 Ústav veřejné správy a regionální politiky
 Fakulta veřejných politik
 Olbrichova 625, 746 01 Opava
Rene.pastrnak@fvp.slu.cz
 553 684 536

NAPLŇOVÁNÍ ETICKÝCH ZÁSAD PŘI POSKYTOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Miloš Sládek

Abstrakt

Sociální realita je natolik komplikovaná, že ve většině případů chybí sociálním pracovníkům potřebná míra jistoty při rozhodování. Při aplikaci postupů v sociálních službách je třeba dbát na to, aby jejich činnost nebyla v pořádku jen po odborné stránce, ale aby bylo jejich rozhodování a chování i etické. Reforma sociálních služeb upravila základní činnosti sociálních pracovníků, které jsou realizovány při poskytování sociálních služeb. Standardy kvality sociálních služeb některá etická témata zdůrazňují a taxativně ukládají poskytovateli sociálních služeb jejich písemné zpracování.

Abstract

Social reality is so complex that in most cases social workers lack the essential degree of confidence in the decision-making process. When applying procedures in social services one has to ensure that not only is their activity sufficient from the professional point of view but also that their decision-making processes and behaviour are ethical. Social services reform have modified the fundamental activities of social workers which are the core of social services. Quality standards of social services emphasize some of the ethical topics and thoroughly impose on the provider of social services to process them in writing.

Klíčová slova

sociální služby, standardy kvality, etika, poskytovatel, uživatel

Keywords

social services, quality standard, ethics, provider, user

1. Úvod

Sociální služby v České republice procházejí od roku 1989 procesem transformace. Důraz na etické principy a naplňování práv uživatelů sociálních služeb přímo souvisí s transformací a s moderními trendy v sociální práci.

Od roku 2007 nastala nejvýznamnější změna v sociálních službách v souvislosti s účinností zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. V příloze č. 2 této vyhlášky jsou uvedeny Standardy kvality sociálních služeb s konkrétním popisem jednotlivých kritérií. Standardy jsou jedním ze tří klíčových prvků systému garance kvality sociálních služeb. Dalšími dvěma jsou registrace k poskytování služeb, povinné pro všechny organizace poskytující sociální služby a inspekční systém.

Naplňování etických zásad při poskytování sociálních služeb nelze úzce pojmout jen jako hledání řešení, které je dobré. Spíše je třeba v širším významu akcentovat požadavek etické správnosti hledaného řešení a citlivosti pro východiska, o která se lze v navržených řešeních opírat.

"Smyslem etiky v sociální práci je však především sociálnímu pracovníkovi umožnit, aby příslušné principy a hodnoty rozeznal a dovedl s nimi pracovat v příslušném kontextu".¹

Standardy kvality sociálních služeb jako nástroj implementace etických zásad do sociálních služeb

Standardy kvality sociálních služeb nepřinášejí nová etická témata, ale na některé oblasti je položen důraz a je uloženo jejich písemné zpracování ve vnitřních materiálech poskytovatele sociálních služeb, (směrnících, pravidlech, organizačních předpisech apod.).

řůvodce poskytovatele zavádění standardů kvality sociálních služeb² ve **standardu č. 1** (dále jen Průvodce) do praxe vztahuje etické aspekty zejména ke **kritériu 1.a** "Principy poskytování sociální služby". Tyto principy podle Průvodce zachycují a vyjadřují hodnoty, kterými se řídí pracovníci při práci s uživateli a obecně při poskytování sociálních služeb. Lze je např. stanovit v etickém kodexu, který si pracovníci konkrétní služby vytvoří jako součást kultury, v níž pracují. Na formulování principů, etického kodexu a jiných materiálů tohoto typu by se měli podílet všichni pracovníci poskytovatele. Etické chování není, ale spojeno výhradně s vnějšími pravidly chování v rámci etických kodexů, ale i se subjektivními pocity sociálního pracovníka, jak by měl v dané situaci jednat, aby jeho chování a rozhodování bylo i etické.³ Hlavním důkazem dodržování etických principů je zachování důstojnosti uživatelů sociálních služeb. Zejména je položen důraz na následující hodnoty: dodržování práv uživatelů, respektování volby uživatelů, individualizace podpory, zaměření na celek a flexibilita.

Respektováním práv a oprávněných zájmů uživatelů poskytovatelem služby v průběhu jejího sjednávání, trvání a ukončování se zabývá **standard č. 2**. Průvodce uvádí, že ochrana práv uživatelů služeb se stává vůdčím principem v činnosti poskytovatelů služeb a měřítkem jejich kvality. Ve všech činnostech i ve všech etapách průběhu poskytování služby je nutné zaměření na prevenci případného porušování práv uživatelů.⁴ Poskytovateli se ukládá (v **kritériu 2. a**) vypracovat písemná pravidla pro předcházení situacím, v nichž by v souvislosti s poskytováním služby mohlo dojít k porušení základních lidských práv. Podle **kritéria 2. b** má mít poskytovatel definovány situace, ve kterých by mohlo dojít ke střetům zájmů poskytovatele či pracovníka zařízení se zájmy uživatelů, a psaná vnitřní pravidla, která možným střetům zájmů zamezují. Cílem kritéria má být na základě vymezení problémových oblastí i situací a s využitím kvalitních vnitřních norem vypracovat a používat pravidla, která zamezí střetům zájmů zařízení či jeho pracovníků se zájmy uživatelů služeb. V případě, že již ke střetům zájmů dochází, musí poskytovatel umět, s využitím svých interních dokumentů a dalších pravidel (např. etický kodex), existující rozpor řešit a odstranit, a to s ohledem na zájmy uživatele služby. Následky hrozící pracovníkovi při porušení práv uživatelů mohou být podle intenzity porušení na úrovni:

- I etické (tlak veřejného mínění, svědomí, kritika spolupracovníků)

---

1 Fischer, O. aj., Sociální práce, Praha, JABOK - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008, s. 18 - 19

2 Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe - Průvodce poskytovatele, Praha, MPSV, 2002, s. 7 - 17

3 Nedělníková, D., Etická dilemata v terénní sociální práci, In Profesionální dovednosti terénních sociálních pracovníků, Sborník studijních textů, Ostrava, Ostravská univerzita, 2008, s. 377 - 378

4 Standardy kvality sociálních služeb - Výkladový sborník pro poskytovatele, Praha, MPSV, 2008, s. 26 - 55

- I pracovněprávní (výpověď, okamžité zrušení pracovního poměru)
- I správněprávní (správní delikt, finanční sankce, přestupek)
- I trestněprávní (naplnění skutkové podstaty určitého trestného činu, odpovídající trest)⁵

Je třeba upozornit, že střety zájmů v terminologii Standardů kvality sociálních služeb a **dilematické situace** či **etická dilemata** nevyjadřují nutně totéž. Zatímco etické dilema nastává, jsou-li dvě (nebo více) morální hodnoty stejně platné či odůvodněné v rozporu a sociální pracovník musí volit, kterou z možností uskuteční, tak v každém střetu zájmů nemusí jít automaticky o morální hodnoty. A ne každé neetické rozhodnutí nebo porušení etického kodexu může vést k sankcím v systému práva.

2. Vybraná kritéria standardu kvality sociálních služeb č. 1 a 2

Standard č. 1 Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb

Kritérium 1.a (zásadní kritérium)

"Poskytovatel má písemně definováno a zveřejněno poslání, cíle a zásady poskytované sociální služby a okruh osob, kterým je určena, a to v souladu se zákonem stanovenými základními zásadami poskytování sociálních služeb, druhem sociální služby a individuálně určenými potřebami osob, kterým je sociální služba poskytována; podle tohoto poslání, cílů a zásad poskytovatel postupuje."

Standard č. 2 Ochrana práv osob

Kritérium 2.a (zásadní kritérium)

„Poskytovatel má písemně zpracovaná vnitřní pravidla pro předcházení situacím, v nichž by v souvislosti poskytováním sociální služby mohlo dojít k porušení základních lidských práv a svobod osob, a pro postup, pokud k porušení těchto práv osob dojde; podle těchto pravidel postupuje.“

Kritérium 2.b (zásadní kritérium)

„Poskytovatel má písemně zpracována vnitřní pravidla, ve kterých vymezuje situace, kdy by mohlo dojít ke střetu jeho zájmu se zájmy osob, kterým poskytuje sociální službu, včetně pravidel pro řešení těchto situací; podle těchto pravidel poskytovatel postupuje.“⁶

Hodnocení naplnění kritérií se řídí podle metodiky inspekcí (na škále 0 až 4 body, přičemž 0 je nejnižší hodnocení).

0 bodů = kritérium není splněno, o naplnění kritéria neexistují důkazy, téměř nic se ve sledované oblasti neděje, existují některé dobré myšlenky nebo nápady, které však nejsou realizovány.

1 bod = kritérium je splněno částečně, o naplňování kritéria existují určité jednotlivé důkazy, kritérium je příležitostně naplňováno v některých aspektech sledované oblasti, které však nejsou zdokumentovány a systematicky sledovány.⁷

5 Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe - Průvodce poskytovatele, Praha, MPSV, 2002, s. 21 - 26

6 Vyhl. č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, Příloha č. 2

7 Metodika k provádění inspekcí poskytování sociálních služeb, MPSV, 2008, s. 63

Poznámka: V případě zásadního kritéria, musí být hodnocení 2 nebo 3 body, aby bylo kritérium naplněno.⁸

Tab. č. 1.

Naplňování kritéria 1.a - standardu kvality sociálních služeb v roce 2008 v Pardubickém kraji

Standard č. 1	Hodnocení 0 bodu	Hodnocení 1 bod	Hodnocení 2-3 body	Celkem inspekci
Kritérium 1.a	0	15	11	26

Zdroj: Souhrnné vyhodnocení inspekční činnosti za r. 2008 v Pardubickém kraji

Interpretace výsledku:

57,69 % poskytovatelů nesplnilo **kritérium 1.a**, alespoň na 2 body. Žádný z poskytovatelů nebyl hodnocen 0 body. 15 poskytovatelů bylo hodnoceno 1 bodem, což odpovídá částečnému plnění kritéria.

Tab. č. 2.

Naplňování kritéria 1.a - standardu kvality soc. služeb za období 1-9/2009 v Pardubickém kraji

Standard č. 1	Hodnocení 0 bodu	Hodnocení 1 bod	Hodnocení 2-3 body	Celkem inspekci
Kritérium 1.a	1	4	14	19

Zdroj: Souhrnné vyhodnocení inspekční činnosti za období 1-9 /2009 v Pardubickém kraji

Interpretace výsledku:

V období leden - září 2009 nesplnilo 26,32 % poskytovatelů **kritérium 1.a**. I když je zde oproti roku 2008 jeden poskytovatel, který byl hodnocen 0 body, tak je zřejmé, že se kvalita v tomto sledovaném bodě zvyšuje.

Tab. č. 3.

Naplňování kritéria 2.a - standardu kvality sociálních služeb v roce 2008 v Pardubickém kraji

Standard č. 2	Hodnocení 0 bodu	Hodnocení 1 bod	Hodnocení 2-3 body	Celkem inspekci
Kritérium 2.a	4	9	13	26
Kritérium 2.b	2	9	15	26

Zdroj: Souhrnné vyhodnocení inspekční činnosti za r. 2008 v Pardubickém kraji

Interpretace výsledku:

V roce 2008 **kritérium 2.a** nesplnilo celkem 50 % poskytovatelů a **kritérium 2.b** nesplnilo celkem 42,31 % poskytovatelů. Standardy kvality sociálních služeb se vzájemně prolínají a obsahově na sebe navazují. Je složité označit nějaký standard za důležitější než druhý, nicméně standard č. 2. se zabývá ochranou práv osob. Z uvedené tabulky je zřejmé, že v téměř 50 % všech provedených inspekci u poskytovatelů sociálních služeb v roce 2008, nebyla ochrana práv osob dostatečně zajištěna, resp. nebyla vypracována písemná pravidla na požadované úrovni.

---

⁸ Poznámka: Celkem je ve Vyhlášce č. 505/2006 Sb. uvedeno 15 standardů kvality sociálních služeb, ty se dělí na 48 kritérií, z nichž je 17 zásadních. Maximální počet bodů, který lze dosáhnout je 144.

Tab. č. 4.

Naplňování kritéria 2.b - standardu kvality soc. služeb za období 1-9/2009 v Pardubickém kraji

Standard č. 2	Hodnocení 0 bodu	Hodnocení 1 bod	Hodnocení 2-3 body	Celkem inspekci
Kritérium 2.a	2	5	12	19
Kritérium 2.b	3	1	15	19

Zdroj: Souhrnné vyhodnocení inspekční činnosti za období 1-9 /2009 v Pardubickém kraji

Interpretace výsledku:

V období leden - září 2009 **kritérium 2.a** nesplnilo celkem 36,84 % poskytovatelů a **kritérium 2.b** nesplnilo celkem 21,05 % poskytovatelů. V tomto případě je zřejmé, že došlo k pozitivní změně a sociální služby se kvalitativně posouvají správným směrem.

Poskytovatel vyhodnocuje, jaká práva je uživatel schopen realizovat sám, při naplňování jakých práv bude potřebovat pomoc a případně naplňování kterých práv nelze v případě uživatele zajistit.

Pokud se nedaří některé právo uživatele naplnit zcela, ať již z důvodu na straně uživatele nebo poskytovatele, měla by být tato situace popsána, včetně uvedení důvodu, pro které nelze právo plně realizovat a kroků, které mohou vést ke zlepšení situace.⁹

Obecně lze říci, že tam, kde začínají práva jednoho, končí práva jiného - nikdo nesmí zneužívat svých práv na úkor ostatních.

Sociální práce se však zabývá tak komplexními a individuálními životními situacemi klientů, že není možné rozpornost etických a právních požadavků zcela vyloučit.

Profesionalita v sociální práci znamená schopnost zacházet s nejistotou volby.¹⁰ V sociální práci většinou nelze dosáhnout jistoty při rozhodování, lze se jí pouze přibližovat.

Tab. č.5.

Rozhodnutí sociálního pracovníka mohou být:

rozhodnutí	s etickými standardy	s právními předpisy
1)	v souladu	v souladu
2)	v rozporu	v rozporu
3)	v rozporu	v souladu
4)	v souladu	v rozporu

Zdroj: Reamer F.G., Ethical and Legalm Standards in Social Work: Consistency and Conflict, Families in Society, The Journal of Contemporary Social Services Volume 86, No. 2, 2005, p. 163 - 170

9 Standardy kvality sociálních služeb - Výkladový sborník pro poskytovatele, Praha, MPSV, 2008, s. 28 - 29

10 Laan van der G., Otázky legitimizace sociální práce, Boskovice, Albert, Zdravotně sociální fakulta Ostravské univerzity, 1998

Situace č. 1. Rozhodnutí sociálního pracovníka je v souladu s etickými standardy i s právními předpisy. Situace nezakládá morální dilema. Např. sociální pracovník informuje uživatele o právech a povinnostech. Základní sociální poradenství musí podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zajistit každá sociální služba.

Situace č. 2. Rozhodnutí není v souladu s etickými standardy, ani s právními předpisy. Ani tato situace nemusí nezbytně zakládat morální dilema. Např. pracovník poruší mlčenlivost a sdělí osobní nebo citlivé údaje o konkrétním uživateli třetí osobě.

Situace č. 3. Rozhodnutí sociálního pracovníka je v souladu s právními předpisy, ale odporuje etickým principům profese. Sociální pracovníci zde mohou prožívat výrazné dilema. Např. sociální pracovník "dodrží" oznamovací povinnost, která se netýká osob bez způsobilosti k právním úkonům ani nejde o přímé ohrožení další osoby nebo o oznamovací povinnost uloženou zákonem.

Situace č. 4. Rozhodnutí je konzistentní s etickými standardy, nikoli s právními předpisy. V této situaci je velmi výrazné dilema, zakládá porušení práva. Např. poskytovatel má jediného sociálního pracovníka, který je si ve vztahu ke konkrétnímu zájemci o danou sociální službu vědom svých profesních a odborných omezení, nesmí však zájemce odmítnout a "přeposlat" na jinou adekvátní sociální službu, protože nejde o taxativně vymezený důvod odmítnutí podle zákona. Sociální pracovník postupuje tak, že přesto zájemci zajistí pomoc u jiného poskytovatele.

3. Závěr

Řada situací v praxi sociálních pracovníků podléhá nejen etickým principům a právním normám, ale od 1. ledna 2007 i standardům kvality.

Aniž bych chtěl z výsledků porovnání naplňování kritérií 1.a, 2.a, 2.b Standardů kvality sociálních služeb dělat nějaké obecně platné závěry, je zřejmé, že si sociální pracovníci význam etických aspektů své práce intenzivněji uvědomují a při implementaci obsahu standardů do praxe dochází k aplikaci etických zásad v sociálních službách.

Právě větší odpovědnost, toleranci, empatii, schopnost naslouchat a komunikovat, ale i eticky jednat právem očekáváme zejména u lidí ve výkonu pomáhajících profesí. Podstatným způsobem tak mohou pomoci s eliminací negativních jevů, které nás v naší společnosti znepokojují, zvláště nezakatveností současného člověka v nadčasových hodnotách a narušení sociálních vztahů a hodnot každodenního života.

Použité zdroje:

- [1] Fischer, O., aj., Sociální práce, Praha, JABOK - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teleologická, 2008, s. 223, ISBN 978-80-904137-3-3
- [2] Laan, van der G., Otázky legitimizace sociální práce, Boskovice, Albert, Zdravotně sociální fakulta Ostravské univerzity, 1999, s. 260, ISBN 80-85834-41-3
- [3] Metodika MPSV k provádění inspekcí poskytování sociálních služeb, MPSV, 2008, s. 147
- [4] Nedělníková, D., Etická dilemata v terénní sociální práci, In Profesionální dovednosti terénních sociálních pracovníků, Sborník studijních textů, Ostrava, Ostravská univerzita, 2008, s. 377 - 392, ISBN 978-80-7368-504-1

- [5] Reamer, F.G., Ethical and Legal Standards in Social Work: Consistency and Conflict, Families in Society, The Journal of Contemporary Social Services Volume 86, No. 2, 2005, p. 163 - 170, ISSN 1044-3894
- [6] Standardy kvality sociálních služeb - Výkladový sborník pro poskytovatele, Praha, MPSV, 2008, s. 187
- [7] Souhrnné vyhodnocení inspekční činnosti Pardubický kraj - 2008
- [8] Souhrnné vyhodnocení inspekční činnosti Pardubický kraj - období 1-9/ 2009
- [9] Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe - Průvodce poskytovatele, Praha, MPSV, 2002, s. 111, ISBN 80-86552-45-4
- [10] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- [11] Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Kontaktní adresa:

Mgr. Miloš Sládek
Krajský úřad Pardubického kraje
Komenského náměstí 125
532 11 Pardubice
Tel.: 420 466 026 567
E-mail: milos.sladek@pardubickykraj.cz

KONEC POPULAČNÍHO BOOMU V ČR?

Oldřich Solanský

Abstrakt

Článek se zabývá sociodemografickou strukturou ČR od roku 1990 po současnost. Ukazuje základní rysy demografického vývoje posledních dvou desetiletí a analyzuje jednotlivé ukazatele populačního vývoje v současné době. Na základě nejnovějších statistických údajů letošního roku konstatuje konec populačního boomu v ČR.

Abstract

The article deals with the socio-demographic structure of the Czech Republic since 1990 until present. It shows fundamental features of the demographic development of the last two decades and analyzes particular indicators of the population development in the present period. It states the end of the population boom in the Czech Republic on the grounds of recent statistical data of the current year.

Klíčová slova

narození, zemřelí, přirozený přírůstek, celkový přírůstek, potraty, sňatky, rozvody

Keywords

Births, Deaths, Natural increase, Total increase, Abortions, Marriages, Divorces

1. Úvod

Jedním ze základních východisek pro komunitní plánování je sociodemografická struktura a její vývoj. Cílem tohoto příspěvku je stručný nástin demografického vývoje ČR v posledních dvou desetiletích a z něj vyplývající analýza současného stavu. Článek se opírá především o nejnovější zveřejněné údaje Českého statistického úřadu v letošním roce.

2. Sociodemografická struktura České republiky - současný stav a vývoj od roku 1990

Nejprve se pokusím definovat základní rysy demografického vývoje v ČR od roku 1990, poté se zaměřím na jednotlivé ukazatele populačního vývoje u nás do roku 2008 a v poslední kapitole srovnám první pololetí letošního roku se stejným obdobím roku minulého.

2.1. Základní rysy demografického vývoje v ČR od roku 1990 po současnost

- § Pokles porodnosti až do roku 1999, od roku 2000 mírný růst, který je ovšem výraznější až v roce 2007 a 2008
- § Počet zemřelých převažuje nad počtem narozených od roku 1994 až do roku 2005, teprve v posledních třech letech dosahuje přirozený přírůstek opět kladných hodnot
- § Snižující se plodnost (u mužů i žen). Úhrnná plodnost žen dosahuje velmi nízkých hodnot, snižujících se až do roku 2000 a přesto, že od té doby mírně stoupá, dosahuje i v rekordním roce 2008 hodnoty 1,50 (hodnoty 2 dětí dosáhla naposled v roce 1966 a hodnoty větší než 1,5 „dítěte“ v roce 1993)

- § Roste podíl dětí narozených mimo manželství, a to velmi prudce. Od roku 1990 se téměř zčtyřnásobil, takže v roce 2008 tvořily děti narozené mimo manželství již 36,3 % všech živě narozených dětí v tomto roce
- § Obyvatel v absolutním počtu ubývá od roku 1994 až do roku 2002, poté se celkový přírůstek obyvatel ČR dostává hlavně díky přírůstku stěhování opět do kladných hodnot
- § Klesá podíl dětské složky obyvatel, v roce 2008 tvořilo obyvatelstvo ve věku 0 až 14 let pouhých 14,1 % obyvatel ČR
- § Roste podíl obyvatel starších 65 let, v roce 2008 tvořila tato skupina 14,9 % obyvatel ČR
- § Průměrný věk se od roku 1990 zvýšil o 4,3 roku (z 36,2 roku v roce 1990 na 40,5 roku v roce 2008)
- § Pozitivním rysem je pokles potratů. Úhrnná potratovost klesá naprosto kontinuálně (z hodnoty 1,77 v roce 1990 na hodnotu 0,54 v roce 2008)
- § Klesá novorozenecká i kojenecká úmrtnost (kojenecká úmrtnost z 10,8 dětí na 1000 živě narozených v roce 1990 až na 2,8 dětí na 1000 živě narozených v roce 2008)
- § Nejpočetnějšími ročníky jsou ročníky 1973 až 1979, které začínají být na začátku nového tisíciletí reprodukčně aktivní, což se projevuje zvýšenou porodností, patrnou hlavně posledních 5 let
- § Od roku 1990 klesá úmrtnost zejména u osob středního a vyššího věku, střední délka života v dlouhodobém vývoji roste a dosahuje v roce 2008 u mužů 74,0 a u žen 80,1 let
- § Počet a podíl postproduktivní složky populace v ČR výrazně rostl, naopak počet a podíl předproduktivní složky klesal. V roce 2007 tak poprvé přesáhl počet osob starších 65 let počet obyvatel ve věku 0 až 14 let. V roce 2008 tak na 100 dětí připadá 106 osob starších 65 let
- § Celkový demografický vývoj nepříznivě ovlivňuje nezaměstnanost a špatná ekonomická situace zejména mladých rodin
- § I při imigraci cizinců, která byla výraznější právě až v letech 2007 a 2008, nelze zatím očekávat výraznější nárůst počtu obyvatel (v roce 2008 tvořili cizinci 4,2 % populace ČR) a tím i změny ve věkovém složení
- § Závažným důsledkem populační strategie je postupné stárnutí populace, které se v současné době stává největším populačním problémem v ČR

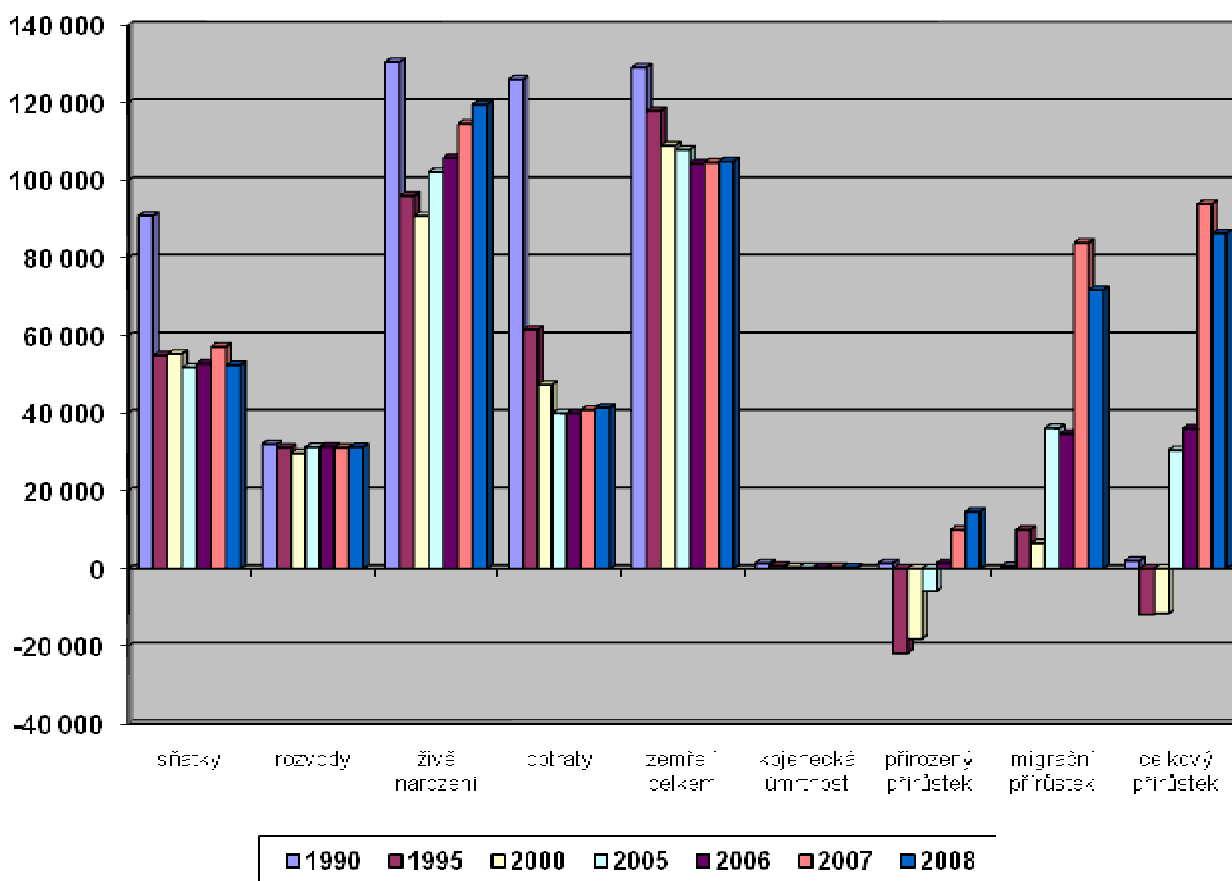
Ukazatele populačního vývoje v ČR v letech 1990 až 2008

Přehled základních ukazatelů populačního vývoje ČR od roku 1990 po současnost přehledně ukazují následující tabulka a graf.

Tabulka č. 1: Ukazatele populačního vývoje v ČR od roku 1990

Absolutní údaje	ČR						
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008
Sňatky	90 953	54 956	55 321	51 829	52 860	57 157	52 457
Rozvody	32 055	31 135	29 704	31 288	31 415	31 129	31 300
Živě narození	130 564	96 097	90 910	102 211	105 831	114 632	119 570
Potraty	126 055	61 590	47 370	40 023	39 959	40 917	41 446
Zemřelí celkem	129 166	117 913	109 001	107 938	104 441	104 636	104 948
Kojenecká úmrtnost	1 410	740	373	347	352	360	338
Přirozený přírůstek	1 398	- 21 816	-18 091	- 5 727	1 390	9 996	14 662
Migrační přírůstek	624	9 999	6 539	36 229	34 720	83 945	71 790
Celkový přírůstek	2 022	- 11 817	-11 552	30 502	36 110	93 941	86 412

Graf č. 1 : Populační vývoj v ČR od roku 1990 (v absolutních hodnotách)

Úbytek obyvatelstva v ČR se od roku 2003 zastavil, takže v posledních čtyřech letech můžeme vidět nárůst počtu obyvatel, který je zvláště patrný v roce 2007. Přirozený přírůstek se projevil teprve v roce 2006 (předtím se od roku 1994 jednalo nepřetržitě o přirozený úbytek) a významnějších hodnot dosáhl teprve v letech 2007 a 2008. Z hlediska růstu počtu obyvatel ČR stěhováním je migrační přírůstek nejvýraznější v roce 2007. Toto saldo zahraniční migrace bylo zatím nejvyšší v historii české i československé.

Na konci roku 2008 činil počet obyvatel ČR 10 467 542. Přirozený přírůstek dosáhl podobné úrovně naposledy v roce 1981. Celkový přírůstek populace byl také díky migračnímu saldu druhý nejvyšší (vrcholu dosáhl v roce 2007) od počátku padesátých let minulého století. Počet obyvatel ČR se nepřetržitě zvyšuje již šestým rokem. Legálně žijící cizinci u nás se na počtu populace ČR v roce 2008 podíleli 4,2 %. (ČSÚ 2009)

V roce 1990 bylo uzavřeno téměř 91 tisíc **sňatků**. Už o pět let později to bylo ale pouze necelých 55 tisíc sňatků. Přesto, že sňatečnost v letech 2006 a 2007 mírně stoupla, v roce 2008 opět klesla a nedosahuje ani 57 % sňatečnosti z roku 1990. Příčinami nízké sňatečnosti jsou změny v postojích a myšlení mladší a střední generace. Lidé stále častěji sňatky odkládají, anebo preferují i trvalé soužití bez formálního svazku.

Počet uzavřených manželství byl v roce 2008 o 4,7 tisíce nižší než v roce předcházejícím. Průměrný věk při prvním sňatku se opět o něco zvýšil a dosahoval 31,4 let pro muže a 28,7 roku pro ženy - o 0,2 roku více než v roce 2007. (ČSÚ 2009)

Vysoká a relativně konstantní je **rozvodovost**, která po přechodném poklesu v roce 1999 dosahuje přibližně předchozí úrovně. Jestliže počet sňatků klesá a rozvodovost stagnuje, je jasné, že rozvodový index, který nejlépe vystihuje trvalost manželství, stoupá.

Úhrnná rozvodovost vzrostla v roce 2008 na 49,6 % manželství končících rozvodem. Průměrná délka rozváděného manželství činila 12,3 roku, téměř jedna pětina manželství byla ukončena do 5 let od uzavření sňatku, další pětina v rozmezí od pěti do deseti let od sňatku. (ČSÚ 2009)

Porodnost posledních sedm let mírně stoupá (v roce 2007 nejvýrazněji), přesto ale ani v roce 2008 zdaleka nedosahuje úrovně z roku 1990 a navíc už teď je téměř jisté, že tento vzestup je pouze dočasný. Na vyšší porodnosti se v posledních letech podílela především skutečnost, že právě odrodily populačně silnější ročníky z let 1973 – 1979. Je tedy vysoce pravděpodobné, že nyní bude porodnost opět prudce klesat.

V roce 2008 byl počet živě narozených o 4,9 tisíce vyšší než v roce 2007. Oproti roku 2007 mírně stoupla úhrnná plodnost (z 1,44 živě narozených dětí na jednu ženu na 1,50), dále však zůstává na nízké úrovni, v dlouhodobém pohledu nezajišťující prostou reprodukci populace. Čistá míra reprodukce (počet narozených dívek na jednu ženu, které se dožijí věku své matky v době porodu) dosáhla hodnoty 0,72, což by znamenalo reprodukci početního stavu generace pouze ze 72 %. Průměrný věk matek stoupl v roce 2008 na 29,3 let celkem a na 27,3 let u prvorodiček. (ČSÚ 2009)

Počet **potratů** se v porovnání s rokem 1990 samozřejmě snížil (díky mnohem nižšímu počtu otěhotnění) a posledních pět let je relativně konstantní. Při bližším zkoumání tohoto demografického ukazatele se však ukazuje jedna zajímavá (možná varující) skutečnost: od roku 2001 se mění poměr mezi umělým přerušением těhotenství a ostatními potraty (ze zdravotních důvodů). Podrobněji ukazuje tento fakt následující tabulka.

Tabulka č. 2: Potraty v ČR v letech 2001 – 2008

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Celkem potratů	45057	43743	42304	41324	40023	39959	40917	41446
Umělé přerušování těhotenství	32528	31142	29298	27574	26453	25352	25414	25760
Rozdíl	12529	12601	13006	13750	13570	14607	15503	15686

Z uvedené tabulky je naprosto patrné, že vzhledem k celkovému počtu potratů se pomalu zvyšuje podíl samovolných potratů.

Trend vzestupu spontánních potratů konstatuje také zpráva ČSÚ z roku 2009. V roce 2008 vzrostl počet samovolných potratů (o 171) i počet uměle přerušovaných těhotenství (o 346). Úroveň úhrnné potratovosti v roce 2008 činila 0,54 potratu na jednu ženu, úroveň úhrnné umělé potratovosti dosahovala hodnoty 0,34. (ČSÚ 2009)

Dalším jevem populačního vývoje je dlouhodobé snižování **úmrtnosti**. Střední délka života (naděje dožití) se v ČR postupně výrazně zvyšuje, v roce 2008 dosáhla u mužů na 74,0 let a 80,1 roku u žen. Pozitivním jevem je také klesající **kojenecká úmrtnost** (v roce 2008 historicky nejnižší počet 338 dětí).

V roce 2008 zemřelo jen o 312 lidí více než v roce 2007 (počet obyvatel vzrostl o 86,4 tisíc). Naděje na dožití při narození vzrostla oproti předchozímu období o 0,3 roku. Úroveň kojenecké úmrtnosti dále klesla na hodnotu 2,8 zemřelých kojenců na tisíc živě narozených. (ČSÚ 2009)

2.2. Populační vývoj v prvním pololetí roku 2009

V porovnání se stejným obdobím v roce 2008 klesl počet živě narozených o 1 597 dětí, klesl počet sňatků i rozvodů, klesl také celkový počet potratů i počet umělých přerušování těhotenství. Přirozený přírůstek měl hodnotu 0,8 oproti hodnotě 1,1 za první pololetí roku 2008 (to je v absolutním počtu o 1 811 lidí méně). Oproti prvnímu pololetí minulého roku také velmi podstatně klesl celkový přírůstek obyvatel, ale ten je způsoben hlavně větším počtem vystěhovaných a především rapidně nižším počtem přistěhovaných.

Tabulka č. 3: Srovnání prvního pololetí let 2008 a 2009

Ukazatel	Počet absolutně (1. pololetí)			Počet na 1 000 obyvatel	
	2008	2009	rozdíl 2009 - 2008	2008	2009
Sňatky	21 552	18 659	-2 893	4,2	3,6
Rozvody	15 778	14 878	-900	3,0	2,9
Živě narození	59 608	58 011	-1 597	11,5	11,2
z toho mimo manželství	21 366	22 141	775	35,8	38,2
Zemřelí	53 662	53 876	214	10,4	10,4
z toho do 1 roku	183	157	-26	3,1	2,7
Potraty	20 962	20 798	-164	4,1	4,0
z toho umělá přeruš. těhot.	13 139	12 787	-352	2,5	2,5
Přistěhovaní	45 913	22 587	-23 326	8,9	4,3
Vystěhovaní	3 297	5 081	1 784	0,6	1,0
Přirozený přírůstek	5 946	4 135	-1 811	1,1	0,8
Přírůstek stěhováním	42 616	17 506	-25 110	8,2	3,4
Celkový přírůstek	48 562	21 641	-26 921	9,4	4,2
Počet obyvatel k 30.6.	10 429 692	10 489 183	59 491	x	x
Střední stav obyvatelstva	10 406 147	10 478 452	72 305	x	x

V roce 2007 byl počet živě narozených o 8,8 tisíce vyšší než v roce 2006 (nejvyšší nárůst od roku 1993), počet živě narozených dětí v roce 2008 byl už jen o 4,9 tisíce vyšší než v roce předchozím a za první pololetí letošního roku byl už naopak o 1,6 tisíce nižší než za stejné období roku 2008.

Tyto prosté statistické údaje jasně dokládají konec populačního boomu v ČR.

3. Závěr

Populační boom v ČR, který se začal projevovat už v roce 2002 a svého vrcholu dosáhl v roce 2007 nedosáhl takových rozměrů, jako předchozí silné populační vlny v letech 1973 – 1979, 1946 – 1950 (po 2. světové válce) a 1919 – 1925 (po 1. světové válce). Přesto byl pro vývoj populace ČR významný, protože ovlivní fungování mnoha institucí a organizací v dohledné době. Hlavní příčiny jeho vzniku jsou stejně tak jasné jako příčiny jeho konce. Rodily ženy předcházející populační vlny a navíc se projevily i důsledky propopulačních, nicméně krátkou dobu trvajících kroků vlády. V současné době silné ročníky 1973 – 1979 již odrodily a populační klima ovlivňuje negativně také ekonomická krize.

Použité zdroje:

- [1] SCHNEIDEROVÁ, A. a kol.: Sociálně demografická analýza města Ostravy v návaznosti na rozvoj sociálních služeb. Ostrava, 2002
- [2] Statistická ročenka České republiky. ČSÚ, Praha, 2008
- [3] <<http://www.czso.cz>>

Kontaktní adresa:

PhDr. Oldřich Solanský
Dr. Malého 17/2076, Moravská Ostrava, 701 00
o.solansky@email.cz
+420 608624016

PREVENCE V OBLASTI ZADLUŽOVÁNÍ A EXEKUCÍ NEJEN V SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALITÁCH

Petra Stoeva, Gabriela Hůlová

Abstrakt

Příspěvek představuje projekty zaměřené na preventivní aktivity v oblasti zadlužování a exekucí. V úvodu je čtenář uveden do problematiky zadlužování. V další části jsou popsány preventivní činnosti zaměřené na osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách. Následuje seznámení s preventivním programem pro střední školy. Poznatky vychází ze zkušeností nabytých při sociální práci s rodinami ve městě Pardubice. V závěru kapitol o realizaci projektu jsou představeny postřehy z praxe a další vize.

Abstract

The thesis presents projects focused on preventive activities of pathological debts and executions. The introductory part of the thesis informs about the situation of pathological debts in the Czech republic. The second part deals with preventive activities focused on people of a low social level. The next part of the thesis describes preventive programmes for secondary schools. The knowledge result from experience of social workers in the city of Pardubice. The final part mentions work experience and other scheme of preventive activities of pathological debts.

Klíčová slova

zadlužování, exekuce, prevence, projekt, sociální práce, sociálně vyloučené lokality, preventivní program pro střední školy

Keywords

debt, executions, prevention, project, social work, preventive programme, social excluded locality, preventive programme for secondary schools

1. Úvod

Domácnosti v České republice se stále více zadlužují, což vyplývá i z dlouhodobých ekonomických ukazatelů, o kterých nás každý rok informuje Český statistický úřad i Česká národní banka. Podle posledních údajů Českého statistického úřadu z roku 2008 se celkové dluhy domácností vyšplhaly na zhruba 875 miliard korun. Samozřejmě je pravdou, že v celosvětovém měřítku u nás dluhová problematika nedosahuje až takové výše, ale na druhé straně mnohé odborníky překvapuje obrovské tempo růstu zadlužení u českých domácností a to zejména za posledních deset let. A právě ekonomický, hospodářský a hlavně společenský vývoj v posledních deseti letech ukazuje na změny v chování lidí zejména v oblasti zadlužování. Žít na dluh a tím si stále zvyšovat svůj životní standard se stejně jako v Americe a Evropě stává sociálním trendem rovněž i u nás. Dřívější, a to zejména v devadesátých letech, konzervativní přístup české populace k zadlužování se razantně změnil. České domácnosti dnes více riskují a jejich spotřeba se již zdaleka nerovná jejich reálným příjmům.

Je nutné však také říci, že existuje tzv. zdravé zadlužování, kdy dochází k pořízení na dluh určité hodnoty, která svou životností dalece přesáhne samotný úvěr. U domácností jde

zejména o pořizování nemovitostí, což je trvalá hodnota, a pokud se rodina dostane v průběhu života do finančních problémů, vždy může tento nabytý majetek použít na splacení dluhu a služby nevhodného charakteru, které často slouží pouze ke krátkodobé spotřebě. Touha po tom „žít si na vysoké noze“, zvyšovat si na úkor dluhu svůj životní standard je zejména u nízko-příjmových rodin velkým rizikem a často se stává, že úvěry na dovolenou, dárky či elektroniku mohou rodinu zavést do dluhové pasti. Následně pak dochází k půjčování peněz na splacení předchozích dluhů. Půjčování financí na splacení předchozích dluhů však většinou vede k tzv. nízkoprahovým půjčkám (často se jedná o úvěry u nebankovního sektoru). Čím je tento práh nižší, tím jsou podmínky půjčky méně výhodné, někdy i na hranici zákona. Stejně tak jako jejich pozdější vymáhání. Lidé takto zadlužení o podmínkách takovýchto úvěrů často nepřemýšlejí, „neumějí číst“ smlouvu a nevnímají možná rizika, která se mohou v budoucnu objevit. Při platební neschopnosti posléze dochází ke kritickým následkům pro celou rodinu. Nastupuje exekuce majetku (včetně sociálních dávek), což může vést až ke ztrátě bydlení, rozpadu rodiny, páčání trestné činnosti apod.

Údaje Exekutorské komory ČR z poslední doby napovídají, že počet exekucí rok od roku roste. V roce 2007 bylo nově nařízeno 427 800 soudních exekucí oproti 309 457 exekucím nařízeným v roce 2006.¹ Podle nejnovějších prognóz mohou v dalších letech exekuce u domácností ještě narůstat a to i z důvodu nastupující ekonomické krize.

2. Projekt „ Než zazvoní exekutor“

2.1 Příprava a realizace projektu „ Než zazvoní exekutor“ - rok 2007/2008

Na základě informací získaných jak z vlastní práce našeho úseku prevence a sociálních služeb odboru komunitních služeb Magistrátu města Pardubic (dále jen „úsek prevence“) s rodinami nízkopříjmovými pohybující se na hranici sociální exkluze, tak i z celonárodních prognóz v oblasti dluhů a exekucí, jsme se rozhodli realizovat pilotní projekt zabývající se blíže touto problematikou.

Pilotní projekt „Než zazvoní exekutor“, vznikl v roce 2007 a probíhal po celý rok 2008. Projekt byl financován z Městského programu Prevence kriminality.

Pilotním jsme ho nazvali z důvodu prvotního zmapování situace u osob a rodin ohrožených nadměrným zadlužením se zvýšeným rizikem následné sociální exkluze. Výchozí informace jsme získávali v lokalitách, kde žijí převážně sociálně slabé rodiny. Údaje, které jsme šetřením získali, nám trend nadměrného zadlužování potvrdily. Proto se hlavní snahy v rámci projektu zaměřily na zvyšování informovanosti a právního povědomí z dané oblasti u rodin, které jsou nejvíce ohrožené nadměrným zadlužováním. Cílem tohoto projektu bylo naučit tyto rodiny preventivně předcházet problémům plynoucích z nezvládnutí svých dluhů. Dalším neméně významným cílem tohoto projektu byla snaha působit na klienty v otázce uvědomění si svých možností před přijetím dluhu, jakož i zvýšení dovednosti „umět číst“ smlouvu, umět si zjistit, jaká práva a povinnosti z půjčky vyplývají a v neposlední řadě také snaha klienty informovat o tom, jak řešit platební neschopnost a problémy z ní plynoucí. Jelikož jsme si byli vědomi toho, že můžeme pokrýt jen úzké spektrum klientů, rozhodli jsme se zvyšovat povědomí z oblastí půjček a předlužení i u odborníků pracujících v sociální oblasti, jak ve státním tak i v neziskovém sektoru, kteří pracují zejména s lidmi ohroženými sociální exkluzí. Z tohoto důvodu jsme do první fáze projektu nejdříve zařadili přednášku, v rámci které došlo k proškolení těchto pracovníků od specialisty na výše uvedenou oblast. Přednáška proběhla v jednom dni v prostorách magistrátu a zúčastnilo se jí deset pracovníků ze státního sektoru (pracovníci oddělení sociálních dávek, sociálně právní ochrany dětí, pracovníci z městských

obvodů a sociální pracovnice z věznic) a třináct pracovníků z neziskového sektoru (Občanská poradna Pardubice o.s., Amalthea o.s., SKP Centrum o.p.s - Dům na půli cesty, Azylový dům pro muže, Městský azylový dům pro ženy a matky s dětmi, Fond ohrožených dětí - pobočka Pardubice). V další fázi projektu se již naše pozornost obracela na samotné klienty. Do vytipovaných lokalit byly distribuovány pozvánky a přihlášky k připravovaným přednáškám odborníků pro zadlužené i předlužené klienty. Během roku 2008 se konaly celkem čtyři přednášky, které byly doplněny individuálním poradenstvím. Předpokládaná účast však nebyla příliš vysoká, proto byly poslední dvě přednášky uspořádány přímo v sociálně vyloučených lokalitách, ale ani zde nebyl zájem tak značný.

O probíhajícím projektu byla rovněž informována široká veřejnost v rámci odborných článků, které byly jednou měsíčně vydávány v Radničním zpravodaji (tiskoviny vydávané Magistrátem města Pardubic). V těchto člancích se veřejnost mohla dozvědět o úskalích půjček, o předlužení i o exekuci.

2.2. Spolupracující subjekty

Ve fázi přípravy projektu byla navázána spolupráce s olomouckým Sdružením Spes, o. s. Sdružení Spes se jako téměř jediné v té době věnovalo jak dluhovému poradenství na vysoce profesionální úrovni, tak i prevenci na školách. Pracovnice sdružení nabídla možnost odborného proškolení sociálních pracovníků a seminářů pro klienty. Navíc se sdružení podílelo na rozsáhlém projektu olomouckého kraje „Nic není zadarmo“, který se věnoval prevenci patologického zadlužování.

V rámci naší přípravy a jejich realizace projektu na stejné téma jsme si osobně vyměnili zkušenosti a konzultovali danou oblast s manažerem prevence kriminality Krajského úřadu Olomouckého kraje.

Aby klienti měli možnost přímé konzultace i v oblasti exekucí, byl osloven exekutorský koncipient a byla domluvena spolupráce ve formě semináře a konzultací pro klienty. I tento pracovník měl již zkušenost s výše zmíněným projektem Olomouckého kraje.

Třetí klíčovou osobou v odborném týmu byla poradkyně s právnickým vzděláním, se kterou byla navázána spolupráce skrze Občanskou poradnu Pardubice, o. s. Právní rada byla zamýšlena pro klienty nacházející se v situaci např. soudního řízení apod.

Protože byl projekt zacílen na obyvatele sociálně vyloučených lokalit, byl osloven i romský terénní pracovník úřadu a přirozená autorita z dané lokality. Jednak pro překlad letáků do romského jazyka a také pro podporu účasti klientů

2.3. Hodnocení realizace projektu za rok 2008

Jak už bylo výše řečeno, realizované přednášky a individuální poradenství pro předlužené klienty se nesetkalo s takovým zájmem, jak jsme předpokládali. Jedno z možných vysvětlení je takové, že větší počet těchto lidí je již tak předlužených se všemi aspekty (vymáhání, exekuce atd.), že preventivní informační kampaň jim už nemůže pomoci. Dalším faktem je, že klienti, kteří jsou zadlužení a začínají mít i potíže se splácením, se velmi často ke svému problému staví pasivně, nemají zájem svoji situaci řešit s pocitem, že až bude nejhůře „někdo“ to vyřeší za ně. A proto si myslíme, že i tento důvod mohl přispět k nízkému zájmu ze strany klientů o tuto problematiku. Positivní výsledek jsme však zaznamenali u předávání informací odborníkům v sociální sféře. Jestliže se nám přímo nepodařilo přivést informace ke klientům v rámci projektu, je patrné, že informovaní sociální pracovníci budou moci v individuální péči konkrétnímu předluženému klientovi pomoci.

3. Modifikace projektu

3.1. Změna cílové skupiny

Zkušenosti z roku 2008 s pilotním projektem „Než zazvoní exekutor“ nás přivedly na myšlenku změny cílové skupiny. Původní podoba projektu se z výše popsaných důvodů příliš neosvědčila, bylo by však již škoda nevyužít cenné informace a zkušenosti, které jsme v průběhu realizace projektu (díky různým seminářům a značnému samostudiu) získali. Zároveň jsme z prostředí naší práce a z médií vnímali, že téma je aktuální a zajímavé.

Vzhledem k působnosti našeho „úseku prevence“ se nabízelo přenést téma do škol, a to základních nebo středních. Po dlouhé úvaze jsme zvolili školy střední a rozhodli se zaměřit na dospívající mládež těsně před zletilostí, tedy před věkovou hranicí, kdy se jim plně otvírá svět půjček a potažmo dluhů a i možných exekucí.

3.2. Vznik projektu Než zazvoní exekutor, přednášková činnost pro rok 2009

V průzkumu mezi středními školami (včetně odborných učilišť apod.) ve městě se potvrdil fakt, že školy o dané téma mají zájem. Postupně tedy vznikl projekt nový „Než zazvoní exekutor, přednášková činnost“ s cílem zvýšit právní povědomí studentů v oblasti zadlužování a exekucí a posílit jejich kompetence a odpovědnost při vstupu do právních vztahů tohoto charakteru. Projekt byl spuštěn v roce 2009 ve stejném dotačním programu jako v roce 2008.

V rámci projektu jsme připravili přednášku na dvě vyučovací hodiny.

Při tvorbě osnovy přednášky jsme vycházeli ze zkušeností s našimi klienty, kdy problémem často bylo ne pouze chybějící právní povědomí, ale také zejména neodpovědné chování, strach a potlačování problémů. Často právě popsaným chováním se klienti připravili o informace, které ještě mohly vést k nějakému řešení před samotnou exekucí a potažmo velmi tíživou životní situací. Přicházeli již ve stádiu, kdy jim díky exekuci nezbyly téměř žádné prostředky na živobytí. Pojmy jako exekutor a „vymahač“, exekuční titul a smlouva apod. jim často splývaly dohromady. O exekuci si dlouho mysleli, že je to abstraktní pojem a čím déle výkon rozhodnutí nepřichází, tím se zvyšuje pravděpodobnost, že jejich smlouva se někde ztratila... Tato fakta nás vedla k následující obsahové stránce přednášky: zjištění povědomí studentů, předání teoretických znalostí a aktivní zapojení do tématu.

V první části přednášky studenti vyplňují znalostní test, jsou uvedeni do problematiky, pracují formou workshopu na potenciálním měsíčním rozpočtu rodiny a obdrží teoretické informace o smlouvě, potažmo důležitosti takového dokumentu, pojmech, ukazatelích ceny za půjčku apod. Z této části by si studenti měli odnést poznatek o nutném zvážení půjčky předem, o nutnosti znalosti svých příjmů a výdajů, prostudování smlouvy a o značné váze svého podpisu pod tímto dokumentem.

Druhá část přednášky je zaměřena na chování v situaci platební neschopnosti. Důraz je zde kladen na aktivní řešení problému a posílení vlastní odpovědnosti v zadlužování. Studentům jsou vysvětleny následky situace, pokud platební neschopnost nebude řešena. Dostávají konkrétní informace na konkrétních příkladech (např. na kolik peněz vyjde exekuce při pokutě za jízdu „načerno“) a další poznatky z této oblasti (proces od dluhu do exekuce, druhy výkonu rozhodnutí, ale i neoprávněná exekuce apod.) Snaha je zaměřena na informování nejen o právech dlužníka, ale i o jeho povinnostech. Smyslem tedy není odrazovat posluchače od úvěrů a hypoték, ale vést je k odpovědnému přístupu.

3.3. Výsledky studentů ze vstupních testů přednášky

Podle znalostní úrovně studentů je přizpůsoben rozsah a hloubka přednášky. Ve vybraných třídách je test psán i po absolvování přednášky. Zatím bylo vyhodnoceno sedm tříd ze sedmi různých škol. Vstupní data se liší v závislosti na tom, zda se jedná o učiliště nebo střední školu. Čím blíže má škola k obchodnímu vzdělání a ke vzdělání s maturitou, tím lepších výsledků studenti dosahují.

Šest tříd mělo stejné znění dotazníků (počet studentů je zhruba stopadesát).

Pro zajímavost uvádíme výsledky ze vstupního dotazníku pro studenty.

Tabulka č. 1 výsledky znalostních testů studentů

OTÁZKA	POČET UZNATELNÝCH (SPRÁVNÝCH) ODPOVĚDÍ v %
Co je to úrok?	92
Co je to úvěr?	86
Je možné si úvěr pojistit?	64
Kdo je věřitel?	51
Jak byste řešili platební neschopnost při splácení úvěru?	41
Je možné, aby exekutor navštívil obydlí bez přítomnosti lidí, kteří v něm bydlí?	38
Co je to RPSN?	17
Jaká je minimální odměna exekutora?	10

Studenti často zaměňují pojem úrok a úvěr stejně jako pojem věřitel a ručitel.

Pokud znají, jaké pojmy se skrývají pod zkratkou RPSN, nedokážou laicky vysvětlit, co tento ukazatel znamená.

Pojištění znají celkem dobře z reklam.

Při řešení platební neschopnosti bývá oslovení věřitele až na posledních místech.

O exekucích mají velmi zkreslené představy (zejména o nákladech na exekuci).

Exekuce bývá vnímána spíše jako jakási hrozba a výhodná profese než jako zákonná pomoc pro věřitele.

Tyto informace (a další) se v přednášce objevují. Výstupní znalostní dotazník svědčí o kladném přijetí tématu studenty.

4. Závěr

Vzhledem k zájmu a spolupráci převážné většiny studentů při přednáškách a primární povaze prevence hodnotíme tuto formu projektu velmi kladně. Naší vizí je zachovat režim projektu v rámci prevence primární, ale zároveň ji více specifikovat na školy, kde jsou kumulováni žáci a studenti z rodin s nižším sociálním a ekonomickým standardem.

Zároveň vnímáme potřebu posílení finanční gramotnosti dětí na základních školách. Z našeho průzkumu vyplývá, že zájem základních škol ve městě o toto téma je. Domníváme se však, že by bylo potřeba vnést tuto oblast do výuky systematicky, seznámit děti s různými nástroji, pojmy a charakterem produktů finančního trhu a na svět půjček, ale i nakládání s úsporami je lépe připravit.

Použité zdroje:

- [1] <<http://www.spotřebitele.info/vase-prava/clanek>>
- [2] HRUBÁ, K., STEJSKALOVÁ, E.: Právní rozbor k problematice zadlužování sociálně deprivovaných vrstev obyvatelstva pro Odbor bezpečnostní politiky MV ČR. Praha prosinec 2006, Zšvůle práva, o. s.
- [3] Závěrečná zpráva z terénního průzkumu podmínek na trhu drobných půjček a úvěrů v Olomouckém kraji, Občanské sdružení Spes Biskupské nám. 2, 771 01 Olomouc, 20. 7. 2007
- [4] Manuál Sdružení Spes pro školení sociálních pracovníků a pracovníků nevládních neziskových organizací a charit Formy pomoci předluženým občanům, listopad 2007
- [5] DUPAL, L., SCHLOSSBERGER, O., TOMAN, P.: Podepsat můžeš, přečíst musíš! (O spotřebitelských půjčkách a úvěrech) Průvodce spotřebitele, sdružení českých spotřebitelů
- [6] Prevence zadlužování českých domácností s důrazem na sociálně slabé a vyloučené skupiny obyvatel, Odbor prevence kriminality MV ČR, březen 2007
- [7] Spotřebitelské úvěry a neschopnost splácet dluhy – vybrané otázky, Občanská poradna Jižní město, o. s. Společnou cestou
- [8] Dluhová problematika – informační brožura, Občanská poradna Plzeň, o. s. a Člověk v tísní – společnost při České televizi, o. p. s., 2007
- [9] Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, společný dokument MF ČR, MŠMT ČR, MPO ČR, vypracovaný na základě usnesení vlády č. 1594 ze dne 7. prosince 2005, aktualizovaná verze a v souladu se Strategií finančního vzdělávání, prosinec 2007
- [10] Půjčky a úvěry, manuál pro pracovníky pomáhajících profesí, zpracován v rámci projektu prevence zadluženosti „Nic není zadarmo“

související legislativa:

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád
- Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru
- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
- Zákon č. 64/1986 Sb., o české obchodní inspekci
- Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
- Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů
- Vyhláška č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora

Kontaktní adresa:

Petra Stoeva, DiS., Mgr. Gabriela Hůlová
Magistrát města Pardubic
Štrossova 44, 530 21 Pardubice
petra.stoeva@mmp.cz, gabriela.hulova@mmp.cz
466 859 134, 466 859 145

SYSTÉMOVÝ PŘÍSTUP V PROCESU KOMUNITNÍHO PLÁNOVÁNÍ MĚSTA PARDUBIC, PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE PRACOVNÍ SKUPINY

Zdenka Šándorová

Abstrakt

Příspěvek popisuje a analyzuje v systémové přístupu proces komunitního plánování – jeho fáze od obecných informací (MPSV) přes informace aplikované v procesu komunitního plánování sociálních služeb v Pardubicích až po konkrétní výstupy z pracovní skupiny.

Abstract

The paper describes and analyses the process of community planning and its phases: general information (The Ministry of Social Affairs); information applied in the process of community planning of social services in Pardubice and specific issues of the „working group“

Klíčová slova

proces komunitního plánování, fáze komunitního plánování, pracovní skupina komunitního plánování, dobrá praxe.

Key words

process of community planning, phases of community planning, working group of community planning, good practice

1. Úvod

Komunitní plánování (dále jen KP) má být nástrojem tvorby regionální sociální politiky. Na základě analýzy MPSV ČR (<http://www.mpsv.cz/cs/858>) v současné době existuje politická podpora pro plánování sociálních služeb ve všech krajích v ČR. Zatímco v některých krajích plánování probíhá víceméně ve všech obcích s rozšířenou působností, v některých regionech se plánování aktivně chopilo jen několik obcí nebo měst. Obce, kde je plánování sociálních služeb realizováno, se nacházejí v různé fázi plánovacího procesu; zatímco někde je plánování teprve zahajováno, jinde se např. pracuje na mapování místních služeb a zdrojů či na zjišťování potřeb uživatelů služeb a informovanosti o službách mezi veřejností. V určitých obcích je již hotov komunitní plán sociálních služeb s výhledem na nejbližší léta, případně bylo přikročeno k realizaci jednotlivých opatření a úkolů, které z něj vzešly.

Cílem příspěvku je prezentovat na příkladu „dobré praxe“ města Pardubice, že dobře připravený a realizovaný proces komunitního plánování sociálních služeb umožňuje realizovat a plánovat sociální a související služby tak, aby odpovídaly potřebám obyvatel co do nabídky, dostupnosti i kvality, a to za aktivní účasti zainteresovaných účastníků – triády zadavatel – poskytovatel – uživatel.

2. Komunitní plánování

2.1. Komunitní plánování – pojetí a fáze

Základem komunitního plánování sociálních služeb je spolupráce tzv. **triády tj.** zadavatelů (obcí, krajů) s uživateli (klienty) a poskytovateli (jednotlivými organizacemi) sociálních služeb při vytváření plánu, vyjednávání o budoucí podobě sociálních služeb a realizaci konkrétních kroků. **Společným cílem je zajistit dostupnost kvalitních sociálních služeb.**

Při plánování sociálních služeb se vychází zejména z porovnání existující nabídky sociálních služeb se zjištěnými potřebami (potenciálních) uživatelů služeb. Výsledek provedeného srovnání slouží jako jeden z klíčových podkladů pro zformulování priorit v oblasti sociálních služeb.

Pro úspěšnost plánování je zapotřebí podpora ze strany politické reprezentace, a to jak při zahajování plánování, tak i v jeho průběhu a při uskutečňování reálných činností směřujících např. k rozšíření nabídky služeb, zvyšování jejich efektivity a spolupráci různých subjektů při zajišťování potřebných služeb.

Proces komunitního plánování má následující fáze

1. fáze	S čím je třeba začít	- zformování prvotní pracovní skupiny - určení, koho je třeba do přípravy KP zapojit - způsob oslovení a přizvání dalších účastníků - plán pro získání politické podpory ze strany obce - informační strategie
2. fáze	Vytvoření řídicí struktury pro KP	- zapojení všech účastníků procesu - vytvoření organizační a řídicí struktury pro zpracování KP - stanovení pravidel jednání řídicí struktury
3. fáze	Porozumění problémům v komunitě	- představení cílů, zájmů a potřeb všech účastníků - vytvoření a zveřejnění mechanismů pro aktivní spoluúčast veřejnosti - provedení analýzy potřeb a zhodnocení existujících zdrojů - zhodnocení silných a slabých stránek existujícího systému sociálních služeb - vyjmenování příležitostí a rizik a nastínění trendů pro rozvoj sociálních služeb
4. fáze	Návrh rozvoje sociálních služeb	Představa rozvoje sociálních služeb obsahuje zejména: - hlavní hodnoty, které tvoří její základ a které budou při zpracování KP a jeho následném naplňování respektovány a dodržovány, - směr, kterým se budou sociální služby nadále ubírat, - cíl, kterého má být dosaženo a priority - překážky, které bude nutné překonat, - regionální i nadregionální zdroje, kterých lze využít - představa rozvoje sociálních služeb je akceptována většinou účastníků komunitního plánování
5.	Strategie rozvoje	- plán postupných kroků a úkolů k dosažení stanovených cílů

fáze sociálních služeb	a priorit
- systém sledování realizace komunitního plánu
  - zpracování konečné verze komunitního plánu
  - předložení textu KP k připomínkování veřejnosti
  - schválení KP zastupitelstvem
-
6. Od plánování fáze k provádění	- uskutečňování plánu - informování veřejnosti o uskutečňování KP - průběžné vyhledávání a zapojování nových partnerů - nástroje umožňující provést změny v původním KP

Po vytvoření komunitního plánu se přechází od plánovací fáze k realizační fázi, kdy dochází k faktickému naplňování priorit, resp. jednotlivých opatření. Součástí této etapy je také sledování postupu a míry plnění stanovených úkolů. Plán bývá zpracováván obvykle na rozmezí několika let a po uplynutí tohoto období se celý plánovací cyklus opět opakuje. <http://www.mpsv.cz/cs/847>

3. Historie procesu komunitního plánování ve statutárním městě Pardubice

Podle materiálu „Komunitní plán rozvoje sociálních a souvisejících služeb města Pardubice na období 2008 – 2011“ bylo KP v Pardubicích realizováno na základě projektu **“Komunitní plánování sociálních služeb v Pardubicích”** a financováno ze zdrojů Evropské unie.

Projekt byl zpracován v průběhu roku 2005 a záměr ucházet se o dotaci na projekt byl schválen usnesením Zastupitelstva města ze dne 1. 11. 2005. 30. 5. 2006 schválila Rada města uzavření smlouvy o financování projektu “Komunitní plánování sociálních služeb v Pardubicích” ze Společného regionálního operačního programu (SROP). Projekt byl zahájen 1. 6. 2006. Termín ukončení projektu byl 30. 4. 2008. Projekt se zaměřuje na posílení sociální stability a soudržnosti obyvatelstva prostřednictvím podpory komunitní spolupráce a byl realizován jako partnerský. Realizátorem projektu bylo Statutární město Pardubice, partnerem do 31. 12. 2006 o. s. Klub hurá kamarád, od 1. 3. 2007 o. s. SKP-CENTRUM.

Etapy procesu KP

- vlastní proces komunitního plánování oficiálně zahájen 10. října 2006 konferencí
- v říjnu byla sestavena řídicí koordinační skupina, následně byly vytvořeny pracovní skupiny, které zahájily v listopadu 2006 svou činnost.
- v období únor - květen 2007 - sběr informací pro potřeby plánování, zejm. zpracována sociodemografická analýza města Pardubice, byl realizován Průzkum potřeb uživatelů sociálních služeb a Analýza poskytovatelů sociálních služeb v Pardubicích. V pracovních skupinách byly sestaveny SWOT analýzy situace v sociální oblasti v Pardubicích.
- duben 2007 - definovány cíle a opatření.
- září sestaven Návrh Komunitního plánu rozvoje sociálních a souvisejících služeb města Pardubice pro období let 2008 – 2011 (předložen ke schválení Radě města Pardubice)
- 22. října 2007 - konference a následně zahájení procesu konzultací návrhu komunitního ukončen do 9. prosince.

V procesu konzultací měli možnost obyvatelé města, poskytovatelé služeb, odborníci a všichni zájemci vyjádřit se k návrhu tohoto strategického dokumentu. Pro ilustraci v procesu

konzultací bylo přijato k projednání v pracovních skupinách a koordinační skupině celkem 122 připomínek, z toho 91 jich bylo zapracováno do finální verze komunitního plánu.

Dne 11. března 2008 byl Zastupitelstvu města Pardubic předložen Komunitní plán rozvoje sociálních a souvisejících služeb města Pardubic pro období let 2008 - 2011. Komunitní plán byl usnesením ZM/732/2008 schválen a stal se tak součástí strategického plánu města v oblasti rozvoje sociální oblasti.

V období implementace KP bylo úkolem pracovních skupin realizovat kroky – fáze, které vedly k naplňování komunitního plánu, definovat cílovou skupinu uživatelů sociálních služeb, určit klíčové oblasti a definovat cíle a opatření vedoucí k jejich naplnění. Komunitní plán rozvoje sociálních a souvisejících služeb města Pardubic pro období let 2008 - 2011 je výstupem činnosti pracovních skupin a koordinační skupiny KPSS. Cíle a opatření uvedená v KP reagují na zjištěné potřeby a vychází z analýz, výzkumů, statistických a dalších údajů, od poskytovatelů sociálních služeb

V současné realizační fázi, kdy dochází k faktickému naplňování priorit, resp. jednotlivých opatření, je sledování postupu a míry plnění stanovených úkolů popřípadě jejich aktualizace.

Pro proces plánování v Pardubicích byly určeny pracovní skupiny podle cílových skupin uživatelů služeb:

- **Osoby se zdravotním postižením**
- **Cizinci, národnostní a etnické menšiny**
- **Osoby v obtížné životní situaci a společensky nepřizpůsobení**
- **Senioři**
- **Rodiny s dětmi a mládež**

V květnu 2008 byly vyčleněny z pracovní skupiny Osoby se zdravotním postižením 2 nové pracovní skupiny podle cílových skupin uživatelů služeb: Osoby s mentálním a kombinovaným postižením a Osoby s duševním onemocněním.

Úlohu řídicí a koordinační, zajištění komunikace mezi pracovními skupinami, komunikace s orgány města a komunikaci s dalšími subjekty a veřejností má **koordinační skupina**. Ta odpovídá za určení společných cílů komunitního plánování a za zpracování konečné podoby komunitního plánu.

4. Příklad „dobré praxe“ z realizační fáze KP konkrétní pracovní skupiny

Pracovní skupina (PS) pro cílovou skupinu Osoby s mentálním a kombinovaným postižením. Byla vyčleněna z pracovní skupiny pro cílovou skupinu Osoby se zdravotním postižením. První jednání se uskutečnilo 13. 5. 2008, počet přihlášených účastníků byl 11. V současné době má pracovní skupina 17 členů s průměrnou účastí na jednání 12 členů. Schází se 1x měsíčně (mimo prázdniny). Jednání probíhají na pracovištích jednotlivých členů, délka jednání je cca 2 – 2,5 hodiny. Systém umožňuje poznávání pracovišť jednotlivých členů PS a zvyšuje motivaci pro účast na jednotlivých jednáních.

Hlavní pozornost jednání pracovní skupiny v roce 2008 byla zaměřena na problematiku Cílů a opatření KP tj. osobní asistenci, odlehčovací služby a zaměstnávání cílové skupiny osob s mentálním a kombinovaným postižením. Vznikl souhrnný materiál – „**Zpráva - přehled poskytovatelů služby osobní asistence**“, „**Písemné shrnutí aktuálního stavu respitní péče v Pardubicích**“ a „**Možnosti pracovního uplatnění osob s mentálním**

postižením na trhu práce. Na zpracování materiálu se vždy aktivně podíleli nejvíce zainteresovaní členové PS. Zpracovaný materiál odrážel aktuální a objektivní stav. Byl dán k dispozici ostatním pracovním skupinám, ale zejména koordinační skupině a pracovníkům odboru komunitních služeb, sociální komisi, zastupitelstvu, radě města Pardubic.

Členové PS se podíleli na dalších aktivitách, např. hodnocení projektů z oblasti sociálních věcí MmP. Diskutovalo se také o aktuálních problémech sociálních služeb obecně v ČR, v Pardubickém kraji i ve městě Pardubice. Byly předávány informace o bezbariérovosti města Pardubic z komise pro bezbariérovost. Byly prezentovány a řešeny i aktuální problémové oblasti dle potřeb PS z dalších PS. Jednání se účastnili i hosté, kteří byli pozváni na základě potřeby – např. pracovnice Úřadu práce Pardubice, pracovník Domu techniky apod.

V plánu činnosti PS na rok 2009 jsou nadále prioritami již zmapované oblasti - osobní asistence, odlehčovací služby a pracovní uplatnění osob s mentálním a kombinovaným postižením na trhu práce. Pro rok 2009 má PS za úkol zmapovat a shrnout další 3 oblasti KP cíle a opatření KP - sociálně aktivizační služby, denní centra, chráněné bydlení. Do současnosti vznikl materiál pod názvem „**Zpráva o řešení cíle a opatření 1.2.2 sociálně aktivizační služby pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením ve městě Pardubice**“ a „**Řešení cíle 1.2.3. KP MmP - Denní centra – rozšíření kapacity a nabídky služeb pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením**“. Poslední úkol – chráněné bydlení - čeká členy PS posledním čtvrtletí.

5. Závěr

Ve městě Pardubice byla již ukončena implementační fáze procesu KP s výstupem strategického materiálu „Komunitní plán rozvoje sociálních souvisejících služeb města Pardubic na období 2008 – 2011“. Následně byla velice aktivně nastartována realizační fáze, kdy dochází k faktickému naplňování priorit, resp. jednotlivých opatření. Součástí této etapy je také sledování postupu a míry plnění stanovených úkolů. Důkazem toho je uvedený příklad „dobré praxe“ z konkrétní pracovní skupiny – Osoby s mentálním a kombinovaným postižením.

Lze tedy shrnout, že nastartovaný systém KP ve městě Pardubice umožňuje realizovat a plánovat sociální a související služby tak, aby odpovídaly potřebám obyvatel co do nabídky, dostupnosti i kvality za aktivní účasti zainteresovaných účastníků – triády zadavatel – poskytovatel – uživatel.

Použité zdroje:

- [1] Komunitní plán rozvoje sociálních a souvisejících služeb města Pardubic na období 2008 – 201101 Dostupné na <http://www.mmp.cz/urad/radnice/magistrat/odbory-magistratu/oks/komunitni-planovani/komunitni-plan.pdf>
- [2] <http://www.mpsv.cz/cs/847>

Kontaktní adresa:

PaedDr. Bc. Zdenka Šándorová, Ph.D.
Sdružení pro ranou péči v Pardubicích – Středisko rané péče v Pardubicích,
Bělehradská 389, 530 09 Pardubice
e-mail: sandorova@ranapece-pce.cz, zdenka.sandorova@seznam.cz
telefonní spojení: 736 512 614, 466 641 022

METODY PRIMÁRNÍ PREVENCE V ZEMÍCH BENELUXU

Kateřina Šrahůlková

Abstrakt

Článek se zabývá primární prevencí užívání drog v zemích Beneluxu, především Vlámské oblasti Belgie a v Nizozemí. Vychází ze zkušeností získaných na stáži v Belgii a ze studia literatury. V příspěvku se snažím postihnout uspořádání primární prevence v těchto zemích, popsat jednotlivé druhy prevence s uvedením konkrétních příkladů preventivních akcí a organizací v prevenci angažovaných.

Abstract

This article is concerning with primary prevention of drug abuse in Benelux countries, especially with the Flemish Community of the Belgium and the Netherlands. The topic and the content draw from the experience of trainee-ship at Gent University and from the literature. This article is informing about drug prevention settings in Benelux and describes some concrete projects organized in this countries and about concrete organizations involved to the prevention policy and realization of preventive activities.

Klíčová slova

primární prevence, organizace, Benelux, preventivní aktivity

Keywords

primary prevention, organization, Benelux, preventive activities

1. ÚVOD

V následujícím příspěvku bych ráda představila základní principy v primární prevenci užívání drog v zemích Beneluxu. V loňském akademickém roce jsem absolvovala roční stáž na Univerzitě v Gentu v holandsky hovořící části Belgie, a proto budu informovat především o primární prevenci ve Vlámském společenství Belgie a v Nizozemsku. Vlámské společenství v Belgii a Nizozemsko se ve svých preventivních aktivitách a drogové politice nejen vzhledem k faktické, ale také jazykové blízkosti, vzájemně ovlivňují.

Tématu, které v příspěvku zpracovávám, se okrajově dotkla Pavla Lejčková (2005) v článku v časopise Adiktologie. Zmiňuje v něm internetové odkazy na webové stránky evropských zemí, kde lze nalézt informace o primární prevenci v jednotlivých zemích. Mezi jinými jsou zde také odkazy na webové stránky v Belgii a v Nizozemsku. Dále lze nalézt informace vztahující se k drogové problematice v evropských zemích, a tedy i v Belgii, Nizozemsku či Lucembursku v bakalářských pracích Roberta Macháně (zabývá se legislativními opatřeními) či Lucie Schafferové (zabývá se užíváním drog). Na webových stránkách Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti (www.drogy-info.cz) je možné nalézt popřípadě stáhnout publikace o zemích Beneluxu, například Výroční zprávy o stavu drogové problematiky v Evropě či Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v jednotlivých zemích, nebo je lze z knihovny střediska vypůjčit.

2. BELGIE

Za drogovou politiku v zemi odpovídá tzv. „Community Government“, tedy vláda v rámci společenství, nikoliv „Federal Government“, neboli federální vláda. Ve Francouzském společenství Belgie je primární prevence organizována Ministerstvem zdravotnictví. Ve Vlámském společenství a v Německojazyčném společenství vláda spolupracuje s organizacemi, které se podílejí na koordinaci preventivních opatření. Nejdůležitějšími organizacemi jsou ve Vlámském společenství VAD (Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen - Asociace pro alkoholové a jiné drogové problémy) a v Německojazyčném společenství ASL (Arbeitsgemeinschaft für Suchtvorbeugung und Lebensbewältigung - Společenství pro prevenci drogových závislostí a odolávání životním nástrahám). Jedna z velkých organizací zaměřených na konkrétní realizaci preventivních opatření je ve Vlámském společenství De Sleutel (EMCDDA - Belgium, 2008).

Při prevenci je kladen důraz na její evaluaci. Ve Vlámském společenství byl v roce 2006 vytvořen registrační program nazvaný „Ginger“, který monitoruje většinu preventivních aktivit Vlámského společenství

2.1. Klasifikace a pojmy drogové prevence

Tradiční dělení preventivních opatření bylo v Belgii jako i mnoha jiných zemích řadu let rozdělení na prevenci primární, sekundární a terciární (Kreeft, 2005). V posledních letech se v prevenci používá nová terminologie, která pochází od autorů Mrázek a Haggerty (Mrázek, Haggerty, in Kreeft, 2005):

- univerzální prevence – intervence zaměřené na celkovou populaci; cílem je odradit od nástupu užívání návykových látek či alespoň nástup užívání látek oddálit
- selektivní prevence – intervence zaměřené na populaci, která je ve větším riziku ohrožení, často vlivem účasti v rizikových skupinách
- indikovaná prevence – intervence určena pro ty, kteří již vykazují známky příslušnosti k vysoce rizikovým skupinám

O všech těchto druzích prevence se hovoří jako o aktivitách primární prevence. Místo pojmu sekundární prevence se nově používá pojem „raná intervence“ a místo pojmu terciární prevence se užívá pojem „rehabilitace“ (Van der Stel, in Kreeft, 2005).

2.2. Univerzální prevence

2.2.1. Škola

Preventivní aktivity ve škole jsou v dokumentu nazvaném Federal Drug Policy Note označeny jako zásadní.

Práce v mateřské a základní škole je integrována do zdravotní osvěty a soustřeďuje se na rozvoj životních dovedností a školního a třídního klimatu. Prevence na střední škole se uskutečňuje v témže rámci, je však charakterizována větší koncentrací na aktivity týkající se drogové problematiky.

Drogová politika školy by měla být ustavena ve spolupráci s rodiči, studenty, učiteli, dalším školním personálem, rodičovskými asociacemi, školními zdravotními službami, atd. Drogová politika školy by měla řešit také nástroje k evaluaci svých programů (EMCDDA - Belgium, 2008; Kreeft, 2005).

Jednou z preventivních aktivit ve Vlámském společenství je projekt organizovaný VAD a nazvaný – Maat in de shit - Friends in troubles. Projekt se zaměřuje na děti ve věku 14-16 let

a týká se hlavně užívání marihuany. Cílem je dát dětem informace a nástroje, pomocí kterých by měli být schopni pomoci kamarádovi, který má problém s užíváním marihuany. Projekt je postaven na stěžejní roli vrstevníků (EMCDDA – Belgium, 2008).

Dalším projektem realizovaným ve Vlámském společenství je projekt Unplugged, který je známý také v českých podmínkách. Je veden organizací De Sleutel a je realizován na školách od roku 2007, testován byl v roce 2005. Jde o program využívající tzv. model komplexního vlivu sociálního prostředí a je určen pro děti ve věku 12 – 14 let. Program je veden interaktivní formou. Kurikulum se skládá z 12 hodinových sezení konaných jednou týdně třídním učitelem, který před tím absolvoval trénink. Ke zvýšení efektivity programu existují moduly se zahrnutím rodičů a vrstevníků do programu. Jde tedy o tři formáty programu: základní kurikulum, kurikulum s přidáním role vrstevníků či aktivit rodičů jako třetí formát (Jurystová, Gabrhelík, Miovský, 2009; Faggiano et al. 2008; Kreeft, 2005).

2.2.2. Rodina

Na rodiče se většinou zaměřují různé informační brožurky, které informují o drogách a jejich užívání, o rizicích užívání drog mezi dětmi. Snaží se poskytnout jim účinné rady, jak mohou snížit pravděpodobnost užívání drog u svých dětí a co případně dělat, když tuto skutečnost zjistí. Brožurky jsou nejčastěji vydávány organizací VAD.

Organizace De Sleutel pořádá pro rodiče přednášky a workshopy. Jiné organizace realizují tzv. Homeparty, kdy se v domácím prostředí rodin hovoří o problémech souvisejících s drogami a o rodičovských dovednostech a výchovných kompetencích.

V Belgii podobně jako v jiných zemích se v posledních letech rozvíjí internetové poradenství a různé webové stránky o drogách. Známost a rodiči často využívanou stránkou je www.DrugLijn.be, kde mohou nalézt řadu informací, například jak lze s dětmi o drogách hovořit, kdo jim může pomoci v případě potíží apod. (EMCDDA - Belgium, 2008)

2.3. Selektivní a indikovaná prevence

V rámci selektivní prevence je zajímavým programem tzv. Partywise program, realizovaný organizací VAD. Program je zaměřen na mladé lidi, kteří se chodí bavit na party a snaží se je vést k tomu, aby se na party bavili bezpečně a zdravě (EMCDDA - Belgium, 2008).

2.3.1. Minoritní skupiny obyvatel

Prevenčí mezi minoritním obyvatelstvem se zabývají např. De Eenmaking v Ghentu nebo Centra voor Alcohol en andere Drugproblemen (CAD) v Limburgu či Antverpách. Tyto organizace spolupracují s různými asociacemi určenými pro marocké či turecké obyvatelstvo, vydávají letáky v arabštině, turečtině či jiných jazycích atd. Zajímavým a jedinečným projektem je zde realizovaný program Tuppercare orientovaný na ženy. Na muže je pak zacílen program, kdy pracovník (tureckého původu) oslovuje muže v mešitách a v jejich blízkosti (EMCDDA – Belgium; Boukbir, 2005; Noens, 2008b).

2.3.1.1. Projekt Tuppercare

Co je to Tuppercare?

Projekt Tuppercare je preventivní projekt určený pro ženy z minoritních skupin obyvatel žijících v Belgii, zde především pro ženy Maroka a Turecka, které je (dle zkušeností preventivních pracovníků) často obtížné oslovit jinými preventivními aktivitami (Boukbir, 2005; Noens, 2008b).

Jméno programu (Tuppercare) je odvozeno od Tupperware, což je projekt založený na principu distribuce zboží v domácím prostředí. Projekt pochází z Nizozemí a realizuje se formou tzv. „domácí párty“. Klíčovou osobou je dobrovolnice, která vždy pochází ze sociální sítě komunity, se kterou chceme pracovat a je odborně vyškolená v oblasti drogové problematiky. Tak pak hledá ve svém sociálním okolí ženu ochotnou plnit funkci tzv. hostitelky, v jejíž domácnosti se uspořádá „párty“ za účelem poskytnutí malé skupince žen (zpravidla jde o přítelkyně, známé či příbuzné) informace o drogové problematice (Boukbir, 2005; Noens, 2008a; Noens, 2008b).

Při práci s dobrovolnou pracovnící a pak také s ženou hostitelkou je třeba respektovat tradiční uskupení rodin marocké a turecké komunity (Boukbir, 2005).

Cílová skupina projektu

Cílovou skupinou jsou ženy dvou nejpočetnějších minoritních skupin obyvatel žijících v Belgii. Je zaměřen na marocké a turecké ženy, které nejsou příliš aktivní ve společenském životě a v životě mimo svou rodinu. Žijí většinou v uzavřené komunitě a získávání jakýchkoliv informací mimo tuto komunitu je vzhledem k jazykové a kulturní bariéře nesnadné. (Boukbir, 2005). Jejich oslovení běžnými preventivními kanály je z těchto důvodů nesnadné. Informace o drogové problematice většinou mají nedostatečné či nepřesné. Projekt Tuppercare zprostředkovává ženám z těchto minorit informace o drogových a jiných nebezpečích hrozících jejich dětem a poskytuje informace a rady, jak adekvátně řešit případné problémy. Taktéž je jeho úkolem budovat důvěru těchto etnik v pomáhající zařízení, která lze v případě potřeby vyhledat. Metoda umožňuje těmto ženám získat a dále předat informace v jejich vlastním jazyce, s citlivostí k normám a hodnotám jejich kultury a v neformální domácí atmosféře (Boukbir, 2005; Noens, 2008a; Noens, 2008b).

Závěr

Největším přínosem metody je možnost navázání kontaktu se skupinami obyvatel, které není snadné oslovit běžnými cestami. V našem případě, kdy je projekt realizován ve skupině marockých a tureckých žen, je dále výhodou neformální, přirozené prostředí, v němž se ženy informace dozvídají, také možnost plného porozumění díky dobrovolné preventivní pracovníci, která hovoří jejich mateřským jazykem. Velikost skupiny a její složení z žen, z nichž se mnohé vzájemně znají, podporuje pocit bezpečí a důvěry ve skupině. Také respektování hodnot a norem komunity patří mezi dobrou výbavu projektu a tato zkušenost marockých a tureckých žen může otevřít širší pole důvěry v pomáhající instituce.

2.4. Spirálové kurikulum

Pro prevenci v Belgii je typická snaha o spirálovitý průběh. Tedy že realizace programů by měla začínat v mateřských školách, poté pokračovat na základních a středních školách. Dále je kladen důraz na relevanci programů daným věkovým skupinám dětí (Kreeft, 2005).

3. HOLANDSKO

Hlavním dokumentem v Holandsku, který se vztahuje k drogové politice země je tzv. - „Preventie Note“. Popisuje základní aktivity země v oblasti zdravotní prevence (a tedy i protidrogové prevence). Byl vydán Ministerstvem zdravotnictví, sociální péče a sportu. Nyní platí pro období 4 let (2007-2010) a zaměřuje se na 5 základních oblastí: kouření, užívání alkoholu, nadváha, diabetes a deprese. Hlavní zájem prevence se soustřeďuje pochopitelně na mladé lidi. Rostoucí pozornost v rámci prevence je věnována také zvláště zranitelným

skupinám, jednou z těchto skupin jsou např. osoby s mentální retardací, které si nedokáží dostatečně uvědomovat rizika užívání drog (EMCDDA - Netherlands, 2008; Rigter, 2006).

3. 1. Univerzální prevence

V Holandsku působí tzv. Trimbos Institute – Netherlands Institute of Mental Health and Addiction. Je zčásti dotován Ministerstvem zdravotnictví a zaštiťuje řadu programů prevence, např. program Alcohol and Education, který se začal realizovat v roce 2007 a snaží se zvýšit povědomí rodičů o rizicích užívání alkoholu u jejich dětí. Nejstarším realizovaným školním programem je Healthy School and Drugs (EMCDDA - Netherlands, 2008; Rigter, 2006).

Trimbos institut je také aktivní v mezinárodních projektech.

3. 2. Selektivní prevence

V rámci selektivní prevence se v holandských učňovských školách realizuje například program, který učňům nabízí možnost docházet se svými problémy do ambulantní kliniky zřízené přímo v kampusu školy.

Jiným programem je tzv. The home clinic, kdy na žádost rodičů, kteří mají podezření na užívání drog u svých dětí či partnera, může anti-drogový a alkoholový tým navštívit rodinu. Ten ji potom také trénuje, aby poznala užívání drog a jak by měla postupovat v případě potvrzení užívání.

Dalším programem je The Dutch Strengthening Families Programme, který je zaměřený na děti rodičů a rodiče, kteří užívají návykové látky. Cílem je zlepšit duševní zdraví dětí i rodičů změnou chování rodičů a vytvoření pozitivní rodinné atmosféry. Skládá se ze 14 večerních setkání pro děti i rodiče (děti starší 11 let).

Holandsko je země s dlouholetými zkušenostmi s přistěhovalci a alochtonními skupinami obyvatel, proto se zde realizuje i program tzv. Tuppercare (viz výše, Belgie). Na minoritní skupiny obyvatel se dále orientuje také projekt zvaný Chebbah realizovaný v Nijmegen. Mladí maroští muži se v něm snaží podávat informace především o marihuaně a jejím užívání dalším mladým marockým mužům. V programu se využívá vlivu vrstevníků ze stejné kultury. Metodika projektu je popsána v publikaci organizace Forum (Forum = Institut voor multiculturele ontwikkeling).

Od roku 1996 existuje pod Trimbos institutem tzv. National Drugs Information Line (Drugs Infolijn), která nabízí objektivní informace, letáky a poradenský servis týkající se drog a jejich užívání. Od roku 2002 má také svoji webovou stránku. Nejvíce využívaná je telefonní linka a v posledních letech emailový a chatový servis (EMCDDA – Netherlands, 2008).

4. LUCEMBURSKO

Národní akční plán týkající se drog pro roky 2005-2009 vnímá primární prevenci jako základní intervenční oblast. Oblast primární prevence spadá v Lucembursku pod Ministerstvo zdravotnictví. Jemu podléhají dvě základní organizace, které mají v oblasti prevence zásadní úlohu. První organizací je tzv. National Prevention Centre on Drug Addiction (CePT), která funguje od roku 1996 a zahrnuje prevenci nelegálních drog a také ostatní typy závislostního chování.

Druhou důležitou organizací v oblasti primární prevence je tzv. Division of Preventive Medicine (EMCDDA – Luxembourg, 2008).

Programy primární prevence ve školách nejsou povinné. Jsou většinou organizovány vládními i nevládními organizacemi, např. Ministerstvem zdravotnictví, Ministerstvem pro rodinu a integraci (Ministry of Family and Integration), či výše zmiňovaným National Addiction Prevention Centre atd. (EMCDDA – Luxembourg, 2008).

Použité zdroje:

- [1] Boukbir, M. (2005). *Tuppercare: voorlichting aan huis bij allochtone vrouwen*. Hasselt:CAD.
- [2] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, edited by Lamkaddem, B. (2008). *2008 National report (2007 data) to the EMCDDA by the Reitox National Focal Point – „Belgium“ – New developments, Trends and In-depth information on Selected Issues*. Brussels: EMCDDA
- [3] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2008). *Report to the EMCDDA by the Reitox National Focal Point – The Netherlands Drug Situation 2008*. Netherlands: EMCDDA.
- [4] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, edited by Origer, A. (2008). *2008 National report (2007 data) to the EMCDDA by the Reitox National Focus Point – „Grand duchy of Luxembourg“ - New developments, Trends and In-depth information on Selected Issues*. Luxembourg: EMCDDA.
- [5] Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. (2008). *Výroční zpráva za rok 2008 – Stav drogové problematiky v Evropě*. Lucemburg: Úřad na úřední tisky Evropských společenství.
- [6] Faggiano F., Bohrn, K., Galanti, M. R., Burkhart, G., Vigna-Taglianti, F., Cuomo, L., Fabiani, L., Panella, M., Perez, T., Siliquini, R., Kreeft, P., Vassara, M., Wiborg, G. (2008). The effectiveness of a school-based substance abuse prevention program: EU-Dap cluster randomised controlled trial. *Preventive Medicine*, 47, 537-543.
- [7] Jurystová, L., Gabrhelík, R., Miovský, M. (2009). Formativní evaluace procesu implementace preventivního programu Unplugged školními metodiky prevence. *Adiktologie*, (9) 1, 10-19.
- [8] Kreeft, P. (2005). *Evidence based preventie van druggebruik en verslaving in de werking van De Sleutel*. Gent: De Sleutel.
- [9] Lejčková, P. (2005). Zahraniční internetové zdroje informací v oblasti primární prevence. *Adiktologie* 5, 35-44.
- [10] Macháň, R. (2008/2009). *Možnosti a limity postihu za drogové delikty*. Brno. Bakalářská práce (Bc.) Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Katedra trestního práva.
- [11] Noens, L. (2008a). „De Kiem“ informeert Turkse en Maghrebijnse ouders. *Drugvrij Therapeutisch Programma*, Jaargang 16, Nr. 3.
- [12] Noens, L. (2008b). *Preventie-en hulpverleningsaanbod aan allochtonen met druggebruikende kinderen*. Gent: Vzw De Kiem.
- [13] Rigter, H. (2006). What drug policies cost. Drug policy spending in the Netherlands in 2003. *Addiction*, 101, 323-329.

- [14] Schafferová, L. (2006). *Primární prevence drogových závislostí – sociální a ekonomická hlediska*. Pardubice. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Pardubice. Fakulta ekonomicko-správní. Ústav veřejné správy a práva.

Kontaktní adresa:

Mgr. Kateřina Šrahůlková
Katedra pedagogické a školní psychologie
Myslíkova 7
116 39 Praha 1
Tel. +420777851835
E-mail: katerina.srahulkova@gmail.com

SOCIÁLNÍ PÉČE V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU

Lucie Vohradníková

Abstrakt

Příspěvek se zabývá chápáním významu pojmu sociální péče v letech 1918 – 1938. Následně se zabývá organizací sociální péče v meziválečném Československu. Popisuje okolnosti, které její utváření a fungování značně ovlivnily. Poukazuje na některé její silné a slabé stránky.

Abstract

The paper focuses on the understanding of the term "Social Care" in the years 1918 - 1938. Further, it engages in the organization of social care in interwar Czechoslovakia. It describes the circumstances that influenced its development and function considerably, and refers to some of its strengths and weaknesses.

Klíčová slova

Sociální péče, první republika, meziválečné období, veřejná sociální péče, dobrovolná sociální péče.

Keywords

Social care, the first republic, interwar period, public social care, voluntary social care.

1. Úvod

Křesťanství přineslo zásadní význam pro rozvoj sociální péče, která se od té doby utvářela a rostla. Dá se říci, že sociální péče dosáhla určitého vrcholu v období před druhou světovou válkou. Dle mého názoru: je to období, ze kterého lze stále čerpat inspiraci pro současnou teorii i praxi.

Cílem předkládané práce je rozebrat organizaci sociální péče v meziválečném Československu a zhodnotit její fungování.

2. Sociální péče v letech 1918 – 1938

Pro postavení sociální péče v první republice bylo charakteristické, že platný právní řád v Československé republice neznal pojem sociální péče. Zákony označovaly úkoly tohoto oboru pod jmény policie zdravotní a další pod názvem chudinství a dobročinné ústavy. Je jisté, že v meziválečné době sociální péče předstihla právní řád. I když judikatura tento pojem neznala, často se v dobové literatuře objevoval.

Sociální péče jako encyklopedické heslo se poprvé objevilo v Masarykově naučném slovníku:

„Sociální péče je organizovaná pomoc o osoby sociálně slabé, odkázané na veřejnou pomoc a zejména na finanční a mravní podporu. Sociální péče se vztahuje zejména na osoby chudé, přestárlé, invalidy, válečné poškozence, mládež, zejména úchylnou, učně, studentstvo, osoby tělesně i duševně vadné (osoby slepé, hluchoněmé, slabomyslné, epileptické, zmrzačené), válečné poškozence, sirotky, vdovy aj. Zprvu byla řešena lidumilstvím, dobročinností, v moderní době vedení a usměrňování sociální práce přebírají veřejnoprávní korporace, zejména obec a stát.“

K rozšíření sociální péče za první republiky došlo v důsledku rozvoje hospodářských a sociálních poměrů. Svoji roli sehrálo zrovnoprávnění občanů v oblasti politických práv, jehož důsledkem byla stále intenzivnější snaha o ochranu slabších jedinců v duchu sociální spravedlnosti. Velký vliv na rozvoj sociální péče v první republice měla nesporně první světová válka, protože prohloubila dříve existující sociální nesrovnalosti. Navíc válka zbavila tisíce rodin živitelů a oslabil výdělečnou činnost dříve produktivních jedinců.

Sociální péče v první republice na rozdíl od té současné měla za úkol působit především represivně s cílem odstranit nebo zmírnit sociální problémy v konkrétních případech a napravit následky politických rozhodnutí státu. Jen výjimečně působila sociální péče také preventivně, v tom případě přecházela do působnosti sociální politiky, která byla považována za preventivní činitel, který zabraňoval vzniku sociálních problémů vhodnou změnou a úpravou společenských poměrů. Sociální péče plnila funkci represivních opatření tvořila nutný doplněk meziválečné sociální politiky. Navíc pojem sociální péče byl v meziválečné době chápán především jako ekvivalent pro sociální práci, což jednak vyplývá z dobové literatury a pramenů a jednak je to patrné z pojmání sociální péče jejími vlastními vykonavateli.

3. Organizace sociální péče za první republiky

Sociální péče zahrnovala tři rozsáhlé oblasti – chudinskou péči, péči o mládež a péči o válečné poškozence. Byla zajišťována kombinací veřejných a soukromých institucí. Do oblasti sociálních veřejnoprávních opatření garantovaných státem patřila řízená distribuce potravin s nízkými cenami, péče o válečné poškozence, péče o nezaměstnané, ochrana žen, dětí a mladistvých, veřejná chudinská péče a péče o mládež.

O sociální činnost v oblastech negarantovaných státem se veřejnoprávní péče dělila se soukromoprávní, některé úseky však spočívaly pouze na iniciativě nestátních poskytovatelů sociální péče.

3.1 Veřejná sociální péče

Stát jako veřejnoprávní celek plnil povinnosti sociální péče za pomoci vlastních úřadů, orgánů a zařízení buď přímo sám, nebo ji obstarával prostřednictvím nižších veřejnoprávních útvarů – zemí, okresů, obcí, na které se tehdejší státní území i jeho správa členily.

Všeobecným předpokladem nároku na veřejnou sociální péči byla státní a domovská příslušnost.

Státní příslušnost upravoval zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., který zároveň stanovil ve shodě s příslušnými mírovými smlouvami, kdo je státním občanem.

Domovská příslušnost (domovské právo) spojovala jednotlivce s určitou obcí. Domovské právo se vztahovalo jen na určitou místní obec, nikoliv na vyšší veřejnoprávní korporaci, jakými byly okres a země. Pokud byla zmiňována domovská příslušnost ve veřejnoprávních územních svazcích, pak tato skutečnost znamenala, že obec, ve které měl jedinec domovské právo, ležela v územním obvodu vyšších veřejnoprávních korporací. V příslušné obci na základě domovského práva uplatňoval jedinec nárok na sociální péči. Základní právní normou pro nabývání a pozbytování domovského práva byl zákon č. 36/1920 Sb. z. a n.

Státní a domovská příslušnost vznikala a zanikala skutečnostmi, které zákon přesně stanovil. Obě příslušnosti se vzájemně doplňovaly a jeden právní svazek nemohl existovat bez druhého. Kdo chtěl nabýt domovského práva, musel být československým občanem a naopak,

kdo se chtěl stát československým občanem, musel prokázat možnost nabytí domovského práva v obci, ležící na území našeho státu.

Směrnici pro účelné řešení každé sociální otázky byl požadavek, aby jednotlivé druhy sociálních úkolů byly uloženy těm činitelům, které měly na jejich plnění větší zájem, přičemž se brala v úvahu finanční úhrada, která měla být rovnoměrně rozvržena. Obstarávání jednotlivých úkolů mohlo být rozloženo mezi více kompetentních veřejných činitelů, např. péči o mentálně postiženou mládež zajišťovaly země, ale administrativní a finanční činnosti přispívaly také stát, okresy, popř. obce, a to způsobem odpovídajícím jejich schopnostem a možnostem.

Ministerstvo sociální péče mělo působnost v sociálněpolitické problematice, v péči o mládež, v péči o válečné poškozence, v bytové a stavební péči a v ochraně spotřebitelů a družstevníků. V oblasti sociální péče spolupracovalo s řadou ministerstev – např. v chudinské záležitosti s ministerstvem vnitra nebo v sociálních otázkách z oboru justiční správy s ministerstvem spravedlnosti atd.

Nositeli a vykonavateli veřejné sociální péče byly také jednotky vnitřní sociální správy - obce, okresy a země.

Obecní samospráva měla pod dohledem státní správy samostatnou působnost zejména v chudinské péči. Povinnost chudinského zaopatření náležela domovským obcím, které zároveň musely poskytnout potřebnou pomoc i občanovi, jenž v obci pouze bydlel, ale neměl v ní domovské právo. Obec, která pomoc zajistila, mohla požadovat náhradu nákladů na obci, ve které měl chudý domovské právo. Příslušnost k domovské obci prokazoval chudý tzv. „Domovským listem“. Bohatší obce spontánně zřizovaly obecní chudobince, starobince a chorobince, ale častěji se chudinská péče v obcích omezovala na minimum a spočívala hlavně v poskytování nejnütnější výživy a pomoci. Chudinské opatření zahrnovalo i péči o výchovu a vzdělání dětí, proto obce zřizovaly opatrovny, denní útulky pro děti, mateřské školy apod.

Do samostatné působnosti okresů i zemí patřily ty humanitní, zdravotní, a sociální zájmy okresu, příp. země a jejich obyvatelstva, které svým významem převyšovaly rozsah a potřeby obcí. Bylo to zejména zřizování různých ústavů a zařízení. V Čechách byly zastupitelské okresní úřady povinny zřizovat a vydržovat stravovny, ústavy pro zprostředkování práce, okresní nemocnice, chorobince a sirotčince.

Vedle těchto orgánů vykonávaly speciální úkoly sociální odborné ústavy a úřady, a to úřady pro péči o válečné poškozence, ústavy pro péči o mládež a jiné osoby potřebující ochranu. Pro oblast sociální správy měli velký význam nositelé povinného sociálního pojištění (Ústřední sociální pojišťovna, nemocenské pojišťovny, Všeobecný pensijní ústav, Úrazová pojišťovna aj.).

Při zajišťování veřejné sociální péče hrála významnou roli skutečnost, že povinnost veřejné sociální péče byla uložena státu a veřejnoprávním svazkům různými zákony. Povinnost však nebyla dána jednotně. Příčinou byla historie vzniku našeho státu a následný vývoj zákonodárství. Československá republika vznikla na části území Rakousko-Uherska, v němž byly některé obory veřejné sociální péče upraveny odlišně. Jelikož rozdíly nemohly být ihned odstraněny, bylo proto recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., stanoveno, že veškeré dříve platné zákony platí i v nově vyhlášeném státu. Důsledkem této skutečnosti trpěla celá veřejná správa dvojí legislativou – zemskou a říšskou, velkou rozdílností v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a zcela odlišným systémem na Slovensku. V důsledku této situace byla např. působnost Ministerstva sociální péče vymezena pouze rámcově. Pro okruh Ministerstva

sociální péče zůstaly v platnosti na základě recepčního zákona také rakouské předpisy. Kompetenční normou nově zřízeného ministerstva zůstalo nejvyšší rozhodnutí, které bylo připojeno k vyhlášce č. 504/1917 ř. z., která platila pro všechna nově zřízená ministerstva a její nejasnost se stala zdrojem nejrůznějších kompetenčních problémů.

Největší kompetenční konflikty v oblasti sociální péče se týkaly především oblasti péče o mládež.

Výsledkem snah řešit tyto problémy byl zákon č. 126/1920 Sb. z. n., o župních a okresních úřadech. Župní zákon byl aktivován pouze na Slovensku a tím se celý systém ještě více roztránil. Možnost jednotné úpravy byla dána až zákonem č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy, známý pod názvem organizační zákon. Zákon sjednocoval veřejnou správu na celém území republiky a byl největším unifikačním aktem, jenž zaváděl jednotnou politickou správu na území celého státu. Podle tohoto zákona, platícího od 1. ledna roku 1928 se politickými úřady s veškerou působností staly zemské úřady ve druhé instanci a okresní úřady v první instanci. Zemské úřady v čele se zemskými prezidenty byly zřízeny v Praze pro zemi Českou, v Brně pro zemi Moravskoslezskou, v Bratislavě pro zemi Slovenskou a v Užhorodě pro Podkarpatskou Rus. Mezi nejdůležitější body návrhu zákona patřilo zavedení zemí, postátnění okresní a zemské samosprávy, a tím definitivní odstranění dvojkolejnosti.

3.2. Dobrovolná sociální péče

Vedle veřejné sociální péče působila soukromá sociální péče (dobrovolná, dobročinná). Přestože význam sociálního a hospodářského zákonodárství spočíval v ochraně existenčně nejslabších jedinců, měl i pomáhat ke zlepšování životní úrovně takových občanů. Stát ve svých zákonech určoval pouze rámec sociální péče, ale nepostihoval individuální případy. A to právě bylo úkolem dobrovolné sociální péče.

Vykonavatelé dobrovolné sociální péče byly fyzické nebo právnické osoby a spolkové korporace. Dobrovolné organizace působící podle spolkového práva měly rozsáhlou organizační síť a ve smyslu svých stanov udělovaly podpory (peněžní nebo naturální), zřizovaly a udržovaly četné odborné ústavy a další zařízení ve prospěch sociálně potřebných osob. Vyvíjely také poradní činnost. Některé z těchto organizací představovaly polooficiální sociální péči. Příkladem byla zejména sociálně právní ochrana mládeže, založená výhradně na spolkové bázi. Z početných organizací dobrovolné péče mohou zmínit **Společnost Čs. Červeného kříže**, která působila hlavně v oboru sociálně zdravotním, **organizace Okresních péčí o mládež a jejich ústředí**, a v neposlední řadě **Masarykovu Ligu proti tuberkulóze**.

Dobrovolnou péči zajišťovaly také jednotlivé státní úřady, zejména ministerstva, která měla pro tyto účely zpravidla zvláštní úvěry. V případech jako živelné pohromy a katastrofy uvolňovala úvěry přímo vláda.

Jinak byly dobrovolné organizace financovány z veřejných prostředků minimálně, takže byly nuceny pořádat sbírky a podobné akce, které jim umožňovaly rozvíjet svoji činnost. Některé jejich aktivity jako např. oslavy Svátku matek nebo vánoční stromy republiky se staly tradičními.

V dobrovolné a podpůrné činnosti působil rovněž prezident republiky, kterého ústava mimo jiné zmocňovala k udělování darů a penzí z milosti.

Podstatu dobročinné péče můžeme nalézt v prvorepublikovém pojetí demokracie: „Demokracie se trpně neodevzdává do rukou prezidentů, ale spolu s nimi plní své úkoly prací

a pobytem. Společenský úkol demokratického občana není jen v pracovním výkonu. Závěrečný úder pracovní hodiny je počáteční úder pro občanskou praxi. Demokracie činná a vzájemná je nejučelnější podstatou sociální péče. Ona netvoří z potřebného občana beztvárnou davovou jednotku, ale snaží se uplatnit jeho individuální tvářnost a schopnost. Tím se udržuje občanské spoluuvědomění, které nedopouští, aby z občana vyprchaly vztahy ke společnosti. Stát jsem také já, říká si každý občan republiky, stát je také každý jiný občan“.

4. Závěr

Sociální péče tvořila v období první republiky důležitou součást sociální politiky. Na rozdíl od současného chápání sociální péče jako aktivační a motivační pomoci klientovi plnila sociální péče v letech 1918 – 1938 funkci především represivní pomoci. Navíc byla sociální péče považována za synonymum pro sociální práci, což je v současné době striktně odlišeno.

Sociální péče byla za první republiky zajišťována kombinací veřejných a soukromých institucí.

Ve veřejnoprávní sféře se za první republiky podařilo státu sjednotit zdravotní, sociální a výchovné složky zemských a okresních péčí především v Čechách, a docílit tak komplexního pojetí sociální péče. Projevem sociální politiky mezi dvěma světovými válkami byla součinnost státní a dobrovolné sociální péče.

Stát na působnost dobrovolné péče spoléhal, finančně ji podporoval a přenášel na ni plnění rozsáhlých úkolů, proto měly některé z nich polooficiální charakter. Členitost a mnohostrannost rozsáhlé dobrovolné péče přinášely státu četné výhody. Mnoho sociálních činností, k nimž by stát musel organizovat velký aparát, zajišťoval prostřednictvím dobrovolných pracovníků. Překotný rozvoj mnoha dobrovolných spolků či institucí po roce 1918 přinesl také řadu komplikací. Kompetence jednotlivých dobrovolných institucí a programů byly neúplné a nevyhraněné, některé z institucí měly často problémy s nedostatkem financí a s fluktuací pracovníků. Nekoordinované laické nadšení a kompetenční spory někdy brzdily práci s klienty a zpomalovaly rozvoj sociální péče. Na druhé straně díky činnosti organizací dobrovolné péče a jejich účinné spolupráci s veřejnou péčí bylo odstraněno mnoho bíd, zejména v době hospodářské krize.

Příčinou neúspěšnosti při zajišťování některých úkolů sociální péče byla skutečnost, že sociální péče byla v meziválečném Československu postavena a fungovala na přežitých zákonech Rakousko – Uherska. Řada zákonů vznikla v jiných hospodářských a sociálních podmínkách a jejich implantace do moderní společnosti působila jako brzda při vytváření moderní sociální péče. Sociální péči chyběly v meziválečné době právní normy, které by výkon péče systematicky upravily, zmodernizovaly a odstranily nejrůznější kompetenční problémy.

Použité zdroje:

- [1] Časopis Sociální pracovnice. Praha: Organizace sociálních pracovníků, 1935.
- [2] Dějiny československého státu a práva (1918 – 1945). Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 133. ISBN 80 – 210 – 0450 – 9
- [3] Houser, Jaroslav. Vývoj sociální správy za předmnichovské republiky. Praha: Academia, 1968, s. 75.

- [4] Janák, Jan, Hledíková, Zdeňka. Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 262. ISBN 80 – 04 – 21189 – 5
- [5] Masarykův slovník naučný (lidová encyklopedie všeobecných vědomostí). Díl: VI. Praha: vyšlo nákladem „, čes. kompasu“ tiskař. a vyd. akc. spol., 1932, s. 772.
- [6] Matoušek, Oldřich. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001, s. 309. ISBN 80 – 7178 – 473 – 7
- [7] Mostecký, Václav. Příručka sociální péče. Jindřichův Hradec: Společenská knihtiskárna. s. 23.
- [8] Nečas, Jaromír. 20 let sociální péče v Československé republice. Praha: Ministerstvo sociální péče, 1938, s. 177.
- [9] Šimek, Jiří. Demokratická podstata individuální sociální péče. Praha: Hospodářská pomoc, 1937, s. 20.
- [10] Tůma, Antonín. Právní základy sociální péče o mládež v republice Československé. Praha: Česká Zemská komise pro mládež v Čechách, 1925, s. 267.
- [11] Tůma, Antonín. Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež. Praha: Vyšší škola sociální, 1936, s. 273.

Kontaktní adresa:

Mgr. Lucie Vohradníková
Věznice Pardubice
P. O. Box 18
530 44 Pardubice
Email: lvohradnikova@vez.pce.justice.cz

Název	Aktuální otázky sociální politiky 2009 - teorie a praxe (sborník)
Vydavatel	Univerzita Pardubice
Odpovědný redaktor	Ing. Filip Gyenes
Do tisku	listopad 2009
Stran	91
Náklad	40
Vydání	první

ISBN 978-80-7395-217-4